

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 14.

Lördagen den 10 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 193, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m.;

nr 194, angående anslag till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1943/44 m. m.;

nr 195, angående elektrifiering av järnvägslinjen Östersund—Storlien;

nr 196, angående anslag till tullverket för budgetåret 1943/44; och

nr 197, angående anslag till kontrollstyrelsen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 189, angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 191, med förslag till lag om tillsyn över hundar; samt

till statsutskottet propositionen, nr 192, angående statliga åtgärder för tryggnad av vedproduktionen m. m.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till särskilda utskottet den på bordet liggande motionen nr 340 av herr *von Seth m. fl.*

§ 4.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 297, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående förbättrad lägre handelsundervisning m. m.

Enär andra kammaren den 7 innevarande månad vid behandling av sitt första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av en i samma ämne väckt motion nr 244 fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit kammaren delgivet, beslöt kammaren, att delgivningen icke skulle föranleda någon kammarens åtgärd.

§ 5.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 299, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om utredning rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

Enär andra kammaren den 7 innevarande månad vid behandlingen av sitt andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av två i samma ämne väckta motioner nr 19 och 46 fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit kammaren delgivet, beslöt kammaren, att delgivningen icke skulle föranleda någon kammarens åtgärd.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader; och

nr 7, i anledning av väckt motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter;

statsutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till fältskjutningsterräng för Livgrenadjärregementet m. m.;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1943/44;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för K. G. T. Johansson m. fl. från ersättningskyldighet;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för ett laboratorium för betongtekniska provningar vid statens provningsanstalt m. m.;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda minskyddsanordningar inom den s. k. lejdtrafiken;

nr 81, i anledning av väckt motion om viss ersättning till förre furiren vid signalregementet I. E. Uddhagen;

nr 82, i anledning av väckta motioner om anslag till uppförande av ett varmbadhus med simhall inom Bodens garnison;

nr 83, i anledning av väckt motion om höjning av arvodet till vissa förutvarande befattningshavare vid fästningspolis-kåren i Boden; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av fastighet för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Finland angående handräckning i skatteärenden;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 21, i anledning av väckta motioner om viss ändring i grunderna för taxering av inkomst av jordbruksfastighet, m. m.;

nr 22, i anledning av väckta motioner om viss skattefrihet för jordbrukskassor m. fl.; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 188 angående reglering av sockernärigen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:s proposition med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken, lag angående ändrad lydelse av 52 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse och lag angående ändrad lydelse av 22 och 23 §§ lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 41, i anledning av riksdagens byggnadskommittés slutliga berättelse angående riksdagshusets ombyggnad;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt för viss personal, som vid statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst;

nr 45, angående tilläggsarvode åt sekreteraren hos bevillningsutskottet; och

nr 46, angående ersättning till vaktmästaren hos statsutskottet G. Rickan vid inkallelse till militärtjänstgöring;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock väckta motioner om viss ändring av samma förordning; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäkring för olycksfall i arbete av vissa tjänstepliktiga m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om höjning av maximigränsen för låneunderstöd ur fiskerilånefonden;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av väckta motioner om anordnande av statliga försöks-
gårdar för utrönande av svenska jordbruksprodukters verkliga produktions-
kostnader;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestri-
dande av vissa kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag
av år 1937 i Jönköpings län;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av
vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 23, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i villkoren för
statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland
m. m.;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets
allmänna kartverk jämte i ämnet väckt motion;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till
uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län jämte i ämnet
väckta motioner;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stöd-
jande av odlingen av vissa kulturväxter;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främ-
jande av linodlingen m. m.;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för stöd-
jande av odlingen av vissa köksväxter; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av soc-
kernärningen i riket m. m., såvitt angår anslag till Bidrag till lastnings- och
lossningsanordningar för sockerbetor; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av
väckt motion angående förbättrade betingelser för den andliga vården å sjuk-
vårdsinrättningar.

§ 7.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser
till Konungen:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riks-
statens femte huvudtitel, avseende anslagen inom socialdepartementets verk-
samsområde, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en
försvarets bostadsanskaffningsnämnd;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upp-
förande av vissa byggnader å Ladugårdsgårde i Stockholm;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapital-
budgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angä-
ende anslag för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser handelsdepar-
tementets verksamhetsområde;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst ägoutbyte
mellan kronan och Jönköpings stad m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt dispo-
sition av visst äldre reservationsanslag;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapital-
budgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angä-
ende anslag för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser justitie-
departementets verksamhetsområde;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Växjö;
nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till posthusbyggnad i Växjö;
nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till lantmäterikontorsbyggnad i Örebro; och
nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Skärhällsforsen i Indalsälven.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet, nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage; samt

från andra lagutskottet:

nr 126, i anledning av väckta motioner om rätt för tjänstemannaorganisationerna att i vissa mål representeras i arbetsdomstolen, arbetsområdet och försäkringsrådet;

nr 127, i anledning av väckt motion angående rätt att företaga sjösänkning till förmån för gruva;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; och

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer.

Slutligen anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt av vissa områden av kronoegendomen Bergshamra nr 1 i Stockholms län;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter, som disponeras av veterinärinrättningen i Skara;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond, m. m.; och

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Herr *Ekdahl* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 179, angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 180, angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning, nämligen:

- nr 342 av herr *Olsson* i *Kullenbergstorp m. fl.*;
- nr 343 av herr *Ekdahl*;
- nr 344 av herr *Dickson*;
- nr 345 av herr *Birke m. fl.*;
- nr 346 av herr *Birke*;
- nr 347 av herr *Nolin m. fl.*;
- nr 348 av herr *Håstad*;
- nr 349 av herrar *Håstad* och *Svedman*; samt
- nr 350 av herr *Fast*.

Slutligen avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Carlsson* i *Bakeröd m. fl.*, nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, m. m.; och

herr *Nolin m. fl.*, nr 352, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 190.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 13 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6, den 7 och den 10 innevarande april.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Herr Hallagård har frågat mig, om jag har min uppmärksamhet fästad på de följder som de nuvarande svårigheterna för odlarna att vinna avsättning av potatis till skäligt pris kunna få för den kommande potatisproduktionen, och vilka snabba och effektiva åtgärder jag med hänsyn härtill vore villig att vidtaga för att ernå bättre avsättningsförhållanden på potatismarknaden.

Som bekant skulle potatisodlarna senast den 15 mars 1943 ha hembjudit sin potatis till Svenska spannmålsaktiebolaget för att vara säkra på att få sin skörd avsatt inom fastställd tid och till bestämt pris. Av de inkomna hembuden att döma synes framgå, att ett stort antal odlare underlåtit att hembjuda sina potatisöverskott. Bland dessa odlare synes ha spritt sig en oro över att de icke skola kunna avyttra sin potatis, varför myndigheternas medverkan till avsättningen av potatis nu påkallas.

Livsmedelskommissionen har sökt att göra vad som är möjligt för att tillgodose även dessa odlare. Kommissionen har låtit igångsätta över 40 stärkelse- och potatisflingefabriker, och ytterligare sådana fabriker komma antagligen att igångsättas under den närmaste framtiden. Vidare har, sedan utfodningsförbudet beträffande småpotatisen den 16 mars 1943 upphävts, den 9 april medgivits, att jämväl annan potatis må utfodras, under villkor, att odlaren senast den 20 i denna månad till kristidsnämnden anmäler dels huru stor myckenhet han ämnar utfodra, dels ock, därest han ej hembjudit sin potatis, hur stort hans återstående saluöverskott är. Odlare, som ej önska utfodra potatis, ha anmodats att till kristidsnämnderna anmäla sina saluöverskott. Genom dessa anmälningar hoppas kommissionen kunna få en något så när säker uppfattning om storleken av såväl utfodringsbehovet som det icke hembjudna saluöverskottet av potatis. Genom uppmaningar till konsumenter att nu inköpa eller hos sin handlare anmäla sitt potatisbehov under resten av konsumtionsåret hoppas kommissionen vidare att bättre kunna bedöma matpotatisbehovet.

För att stimulera potatisodlingen under innevarande år har livsmedelskommissionen jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdragit åt spannmålsbolaget att under april 1944 inköpa såväl matpotatis som fabriks- och foderpotatis, som hembjudes bolaget senast den 15 mars 1944, samt att därvid betala för matpotatis 11—15 öre per kg och för fabriks- och foderpotatis 10 öre per kg. Dessa priser äro beräknade inklusive emballage fritt av spannmålsbolaget anvisat uppsamlingsställe. Härigenom ha potatisodlarna garanterats avsättning

*Svar på
fråga.*

Svar på fråga. (Forts.)

för 1943 års potatisskörd till ett skäligt pris. Ingen odlare behöver därför i fruktan för att icke få avsättning för sin potatis inskränka sin potatisodling under innevarande år.

Härefter yttrade

Herr **Hallagård**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt vördsamma tack för det erhållna svaret på min fråga. Icke minst gäller detta tack det förhållandet, att svaret avlämnats så snabbt. Detta jämte de efter framställandet av min fråga vidtagna åtgärderna visa, att myndigheterna nu synas ha den uppfattningen, att det i detta avseende gäller att handla snabbt. Då jag delar denna mening, ber jag att få framföra mitt tack för de åtgärder som vidtagits.

Det är även min och — jag vågar försäkra — många andra jordbrukares förhoppning, att om vad som nu vidtagits eller ställts i utsikt skulle visa sig icke vara tillfyllest vi från herr statsrådets sida kunna vänta än mera verk-samma åtgärder.

Vad som för min del var avgörande, när jag framställde min fråga, var tanken på hur det skall bli med årets potatisskörd. Denna fråga är enligt min mening viktigare än till och med frågan om skadade och fördärvade livsmedel, ty det gäller ju i detta avseende framtiden. Vi jordbrukare ha i livligt minne, huru myndigheterna använde den statliga propagandans alla medel för att stimulera och mana till odling av potatis. När jordbrukarna i så pass stor omfattning följde dessa maningar, i förtröstan att därigenom var och en i sin ringa mån bidra till folkförsörjningen, var det därför att de förespeglats, att produkterna behövdes, och att produktionen därför borde ökas. Jag tvekar icke att fastslå, att staten på detta område har ett ansvar gentemot odlarna och måste handla därefter.

Vi veta sannerligen på jordbrukarhåll, vilka svårigheter som föreligga i fråga om avsättningen när det gäller potatis. I min hemtrakt — Skaraborgs län — finns det ganska stora partier potatis, för vilka risken att förfaras är uppenbar. På många andra håll är situationen ävenledes oroväckande. Herr statsrådet sade, att man inte hade fått reda på hur mycket potatis det finns. Detta är mycket beklagligt, men det är ingenting att göra åt den saken nu. Vi ha dock fått kännedom om att skörden har varit mer än normal. Här ha från jordbrukarnas sida ingalunda saknats varningar i förväg och erinringar, att exempelvis de restriktioner i fråga om utfodring m. m., som av myndigheterna vidtagits, voro överdrivna och icke motsvarade läget. Herr statsrådet är säkerligen villig vitsorda, att från jordbrukarnas sida upprepade gånger sådana förhållanden påtalats. Det är för mig angeläget att här fastslå, att även i detta fall jordbrukarna bedömt situationen riktigare än åtskilliga kristids-myndigheter. Om i god tid lämpliga åtgärder vidtagits, skulle detta givetvis ha varit till gagn för folkförsörjningen.

Det är i alla fall av största betydelse, att krisregleringarna så avvägas, att man kan räkna med god vilja från deras sida, som drabbats av tvångsregleringarna, att foga sig därefter. Det är även av stort värde, att icke myndigheternas auktoritet genom egna missgrepp eller försenade åtgärder skadas.

Jag har varit litet rädd för att ännu mera potatis skulle bli förstörd på grund av att jordbrukarna inte hinna leverera potatisen. De flesta jordbrukare ha nu fullt upp att göra med vårbruket och hinna därför inte med att sortera potatisen och ordna försäljningen därav. Detta är en anledning till att jag framställt min fråga. Jag har alltså velat fästa uppmärksamheten på de konsekvenser, som kunna uppstå på grund av det nuvarande läget på potatismarknaden. Detta

Svar på fråga. (Forts.)

inger uppenbarligen bekymmer för framtiden. Det är dock min förhoppning, att myndigheterna skola kunna visa sig vara i stånd att vidtaga erforderliga åtgärder, så att potatisodlingen icke alltför mycket minskas till skada för folkförsörjningen. Jag hoppas, att man får räkna med att från herr statsrådets sida ytterligare åtgärder komma att vidtagas för trygghandet av potatisodlingen, så att bättre avsättning erhålles för nästa potatisskörd.

Vidare anfördes ej.

§ 3.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr Pettersson i Dahl har frågat mig, om jag äger kännedom om att import av vitkål äger rum enligt licens av livsmedelskommissionen, och, därest så är fallet, om jag anser, att denna import bör tillåtas med hänsyn till de lager av odlad vitkål, som förefinnas.

Med anledning av de framställda frågorna vill jag meddela, att, sedan importförbudet å vitkål trätt i kraft, omkring 100 ton vitkål införts till Sverige från Danmark mot vederbörlig licens av livsmedelskommissionen, och att det i dessa fall gällt partier, vilka redan före importförbudet avlastats i Danmark eller inkommit till riket men icke tullbehandlats. Huruvida ytterligare import skall bli behöflig måste självfallet bli beroende på tillgången av vitkål inom landet under våren.

*Svar på
fråga.*

Vidare anförde

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret på min fråga och särskilt får jag tacka för att detsamma kom så pass snabbt.

Bakgrunden till min fråga är den, att vi för inte mer än en månad sedan hade samma spörsmål uppe här i kammaren. En annan ledamot av kammaren framförde då frågan, vad herr statsrådet ämnade göra för att de stora lager av vitkål, som finnas inom landet, inte skola bli förstörda. Herr statsrådet svarade då, att det skulle vidtagas erforderliga åtgärder för att denna vitkål skulle komma till nytta. Under sådana förhållanden måste det givetvis väcka stor uppmärksamhet, om, såsom skett i Halmstad, en affärsman begär att få köpa vitkål från spannmålsbolaget men vägras detta. Affärsmannen i fråga begärde nämligen att av Svenska spannmålsaktiebolaget få köpa 40 ton vitkål och hänvisade därvid till ett lager på 150,000 kilogram, som bolaget hade upplagrat hos en lantbrukare i närheten, Harplinge. Han erhöll därvid avböjande svar. Då han för sin affärsrörelse måste ha vitkål, vände han sig till en firma Rohlin och Leid i Hälsingborg och fick av denna firma övertaga en vagnslast från Danmark importerad vitkål på 15,000 kilogram. Då man vet, att det inom räckhåll finnes ganska stora förråd vitkål inom landet, så måste det ju göra ett märkvärdigt intryck, att importerad vitkål skall behöva inköpas. När hushållningssällskapets trädgårdskonsulent vände sig till tullkammaren i Halmstad för att få veta, hur det var, fick han reda på att livsmedelskommissionen beviljat licens för sådan import. Detta framgick av ett telegram, som tullförvaltaren visade och som var av följande lydelse: »Sveriges Frukt- & trädgårdsodlares riksförbund får importera vitkål. Licens följer. Livsmedelskommissionen.» Därav skulle man väl kunna dra den slutsatsen, att det för närvarande inte finns tillräckligt stora lager av vitkål i landet, utan att behov av import av denna vara föreligger.

Dessa uppgifter ha för mig inneburit en mycket stor överraskning, i syn-

Svar på fråga. (Forts.)

nerhet som det för inte längre än en månad sedan uppgavs, att vi hade så stora lager av vitkål, att staten och livsmedelskommissionen måste sätta alla klutar till för att nyttiggöra detta stora överskott. Nu skulle vi alltså behöva importera denna vara. Jag får säga, att det verkar litet egendomligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

*Svar på
fråga.*

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Svensson i Ljungskile har till mig riktat den frågan, huruvida det vore min avsikt att omedelbart vidtaga sådana åtgärder, att de mindre jordbrukare, som hade egen arbetskraft, bleve i tillfälle att få utöka sin sockerbetsareal i den utsträckning, de själva ansåge detta möjligt och önskvärt.

För närvarande finnes, såvitt jag har mig bekant, icke något hinder för de mindre betodlarna, som ha egen arbetskraft, att utöka sin sockerbetsareal i den utsträckning herr Svensson ifrågasatt. Det beslut rörande sockerbetsarealen, som fattades å betodlarnas senaste stämma i mars, innebar enligt vad jag inhämtat, att man under återopande av svårigheterna att anskaffa lejd arbetskraft vädjade till odlarna med undantag för sådana, som hade en mindre sockerbetsareal än 3 tunnland och själva skötte denna, att minska sin sockerbetsodling i förhållande till 1940 års skörd med 10 procent. Vid nu angivna förhållanden torde någon åtgärd från min sida icke vara påkallad i det av herr Svensson angivna syftet.

Härpå yttrade

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret på frågan. Min fråga har föranletts av vad som har förekommit under pressdebatten i denna angelägenhet. I pressen har meddelats — vilket herr statsrådet nu även bekräftade — att betodlarföreningen har uppmanat betodlarna att minska sin betodling med 10 procent. Man har såsom skäl för denna uppmaning angivit svårigheten att anskaffa arbetskraft. Jag tycker för min del, att det inte ligger någonting märkvärdigt i att en del betodlare kunna finna med sin fördel förenligt att minska sin betodling med hänsyn till svårigheten att erhålla arbetskraft. Försörjningsläget torde väl vara sådant, att man inte behöver ta sådana åtgärder alltför allvarligt. Men i likhet med många andra har jag svårt att förstå det hemlighetsmakeri, som från betodlarföreningens sida bedrivits i detta fall. Var det ingenting annat man ville än att undvika svåra komplikationer i fråga om arbetskraften, så är det svårt att förstå, varför man behövt bedriva detta hemlighetsmakeri. Det är ju en sak som man kan säga fullt öppet och motivera på ett rimligt sätt. Men svårigheten att anskaffa arbetskraft är väl ändå en sak, som varje jordbrukare bäst bedömer från sina egna utgångspunkter, och det kan ju knappast vara rimligt att här ställa några generella krav på odlarna i fråga om minskad areal. Man har därför svårt att värja sig för den misstanken, att vad betodlarföreningen ville med sin från början hemliga order var, att minskningen av betarealen skulle framstå såsom en spontan reaktion från odlarnas sida mot vad de menade vara ett för lågt pris, och att samtidigt därmed skulle skapas ett bättre förhållingsläge nästa år.

Svar på fråga. (Forts.)

Om det nu skulle bli på det sättet, att teckningarna för betodlingen från vissa odlares sida minskas, så tycker jag, att det vore en rimlig åtgärd från myndigheternas sida, att man ordnade det så, att när läget har klarnat de som eventuellt ville öka ut sin teckning också finge göra detta. Därmed tillgodoses både odlarnas intressen och folkförsörjningsintressena. Jag tror, att ett understrykande av önskvärdheten av en sådan teckning, om den skulle bli behövlig, skulle ha varit till gagn.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med kammarens tillstånd till mig riktad interpellation har herr Håstad frågat, dels om någon särskild anledning föreligger till att den av 1939 års riksdag begärda utredningen om en enhetligare budgetbehandling icke igångsatts, dels om jag hade för avsikt att igångsätta den nu och i så god tid, att eventuella grundlagsförslag kunna behandlas första gången vid nästa års lagtima riksdag.

Svar på interpellation.

Frågan om en enhetligare budgetbehandling har länge varit föremål för diskussion. En tillfredsställande form har visat sig svår att finna. Man måste med tanke härför hysa tvekan om möjligheten att under de förhållanden, som nu råda och med vilka vi sannolikt måste räkna en avsevärd tid framåt, bringa ifrågavarande spörsmål närmare en lösning. Den utveckling som riksdagens budgetbehandling under kriget undergått, har icke minskat vikten av en rationalisering av denna men väl i grund ändrat förutsättningarna för dess genomförande.

Av angivna skäl har jag icke ansett mig böra förorda, att den av riksdagen begärda utredningen skulle igångsättas. Jag vill icke heller nu föreslå detta. Därvid påverkas min inställning även av praktiska synpunkter. De sakkunniga som inom riksdagen och ämbetsverken kunna stå till förfogande för en utredning om en enhetligare budgetbehandling ha under kriget tagits hårt i anspråk för andra, mera trängande uppgifter. Jag erinrar vidare om att hösten 1939 åtskilliga då pågående utredningar ansågos böra tillsvidare nedläggas av besparingsskäl.

Härefter anförde

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag ber att först få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation. Då innehållet i detta emellertid utmynnar i ett negativt slut — d. v. s. att den ifrågasatta utredningen skall skjutas på en oviss framtid — måste min reella tacksamhet speciellt — för att inte säga uteslutande — avse det medgivande, som herr statsrådet gör, när han yttrar, att »den utveckling som riksdagens budgetbehandling under kriget undergått har icke minskat vikten av en rationalisering av denna».

Det är nu om en månad fyra år sedan riksdagen enhälligt skrev till Kungl. Maj:t och begärde »en allsidig och förutsättningslös utredning om en omläggning av riksdagens budgetarbete i syfte att häri ernå större ändamålsenlighet, planmässighet och enhetlighet». I den motion, som låg till grund för denna riksdagsskrivelse, voro förslagsställarna optimistiska nog att tro, att eventuella grundlagsförslag skulle kunna hinna utarbetas i så god tid, att de av 1940 års riksdag skulle kunna antagas såsom vilande. Kriget kom emellertid emellan, och det är ingenting att säga om att ett uppskov nödvändiggjordes på hösten 1939 och den allra närmaste tiden. Men sedan dess har beredskaps-

Svar på interpellation. (Forts.)

tillståndet så att säga stabiliserats, och denna fråga om riksdagens budgetbehandling har dessutom ett mycket nära och direkt sammanhang med krisen och den bekymmersamma statsfinansiella utvecklingen. Konstitutionsutskottet skrev i sitt utlåtande 1939, att »den rådande ordningen i fråga om budgetfrågors behandling inom riksdagen kan framför allt i svåra budgetlägen tänkas medföra olägenheter av framträdande art». Ingen lär väl kunna bestrida, att inte just detta svåra budgetläge nu har inträtt; inte ens ett mirakel torde för de närmaste åren kunna frigöra oss ifrån detta läge. Just därför skulle man kunna tycka, att behovet av enhetligare arbetsformer särskilt på detta område vore desto nödvändigare. Men efter finansministerns svar nu veta vi, att de eventuellt erforderliga grundlagsändringarna inte kunna genomföras förrän tidigast vid 1949 års riksdag, d. v. s. först sedan vi mänskligt att döma ha passerat både krigets avslutning och den svåra övergångstid, för vilken vi rusta genom den s. k. fredsberedskapen.

Det tillkommer inte mig att såsom nykommen i denna kammare yttra mig om huruvida det långa uppskovet med denna fråga står i överensstämmelse med riksdagens intentioner. Enligt min kanske av alltför gammaldags uppfattning präglade syn på förhållandet mellan regering och riksdag skulle det ha varit naturligt, att en skrivelse ifrån riksdagen rörande dess egna arbetsformer och berörande områden — statsreglering och beskattning — där regeringsformen sedan århundraden tillagt riksdagen särskilt stora befogenheter, inte skulle ha gjorts, bildligt talat, till ett objekt för regeringens suspensiva veto.

Finansministern har såsom ett rent praktiskt skäl mot den ifrågasatta utredningen anfört, att det just nu skulle vara svårt att få tag i de erfarna män ifrån riksdagen och ämbetsverken, som nu under kriget skulle kunna utföra denna utredning. Det är möjligt att så varit fallet, men i stort sett har det under innevarande tid ju förhållit sig så, att utredningsarbetet till övervägande grad överlämnats åt oparlamentariska fackmän, och jag undrar därför verkligen, om det varit omöjligt att få tag i erfarna och auktoritativa män inom riksdagen för detta utredningsarbete.

Jag skall i övrigt inte ingå på några detaljer i denna fråga, där självfallet riksdagens ledamöter, de allra flesta åtminstone, ha egna och utpräglade meningar. Men ett par reflexioner vill jag likväl knyta till själva sakfrågan.

Det synes, som om erfarenheten under kriget skulle ha visat, att behovet av en rationalisering av budgetarbetet icke bara, såsom finansministern framhållit, icke skulle ha minskat utan fastmer skulle ha ökat. Det viktigaste spörsmålet när man diskuterar den enhetliga budgetbehandlingen är att få till stånd något samordnande organ, som väger dels utgifter mot utgifter och dels utgifter mot inkomster. Det är möjligt, att vissa förhoppningar knötos till den 1933 genomförda budgetdeputationen. Men uppenbarligen har denna deputation inte infriat dessa förhoppningar. Den har mycket få sammanträden, den ingår inte i någon materiell prövning av finansfrågor och den har i stort sett inskränkt sin verksamhet till det bokhålleri, som ligger i utarbetandet av de tablåer, som periodiskt läggas på kammarledamöternas bord.

Hur trassligt det kan vara med budgetfrågors och finansfrågors behandling framgick nyligen bl. a. vid remitteringen av propositionen om skatteförmedlingskassorna. Den remitterades till konstitutionsutskottet, bevillningsutskottet, statsutskottet och andra lagutskottet, och en motion i anledning av denna proposition remitterades till bankoutskottet. Jag skulle tro, att det egentligen blott var bevillningsutskottet, som primärt kände ett ansvar för denna frågas behandling, medan övriga utskott kände sig mera som sekundära. Kvar står även, såsom framhölls i motionen i denna fråga 1939, det förhållandet, att i ett

Svar på interpellation. (Forts.)

par av de viktigaste statsutskottsavdelningarna, på vilka tyngdpunkten i budgetarbetet faktiskt ligger, ej alla de fyra stora partierna äro representerade.

Det är så mycket viktigare, synes det mig, att i Sverige få till stånd en enhetligare behandling av budgetfrågor som vi här varken ha den dubbelbehandling, som förekommer i andra länder med tvåkammerssystem, eller de successiva läsningar, som där ofta äro regel. Det skulle väl inte vara svårare för Sverige att genomföra en dylik enhetlig behandling än för andra folkstyrda länder av med vårt eget land jämförligt slag. I Finland, Norge, Danmark, Schweiz, Belgien, Frankrike, Weimarrepublikens Tyskland o. s. v. har man på det ena eller andra sättet åstadkommit en dylik enhetlighet. Särskilt har detta varit fallet i Norge, där man successivt, med ledning av den erfarenhet man undan för undan har vunnit, på 1920- och 1930-talen inrättade ett överordnat organ för budgetbehandlingen.

Med vad jag anfört vill jag självfallet inte på något sätt undervärdera det ofta mycket sorgfälliga och noggranna arbete — ehuru många gånger mera ett detaljprövningsarbete — som utföres av de svenska utskotten och deras avdelningar.

Frågan har nu emellertid fått ett något vidare perspektiv än den hade 1939, då riksdagen skrev till Kungl. Maj:t. Nu avser den icke blott den egentliga finansbehandlingen utan också den ekonomiska politiken i stort. Vi veta, att bankoutskottet behandlar valutafrågor och andra penningpolitiska frågor, bevillningsutskottet skatte- och näringssskyddsfrågor, statsutskottet och jordbruksutskottet frågor om utgifter och investeringar samt lagutskotten viktiga ekonomiska lagförslag — jag tänker t. ex. på priskontrollagen, som behandlades av första lagutskottet. Om man uppställer önskemålet att få till stånd en verkligt enhetlig behandling av för den ekonomiska politiken grundläggande frågor i riksdagen, måste man alltså konstatera, att det tyvärr på detta område råder en mycket stor splittring. Naturligtvis är det icke lätt för en enskild person att här ge bot för sot. Men det vill dock synas, som om de särskilda utskott, som arbetade vid 1939 års urtima riksdag, utmärkte sig för ett mycket grundligt och systematiskt arbete på dessa områden. Och vad vi än må kunna tro om framtiden och planhushållningen, är det i alla fall uppenbart, att riksdagen under de närmaste åren kommer att få behandla många ekonomiska frågor av allmän principiell räckvidd.

Jag vill sluta med att framhålla, att även riksdagens arbetsformer, som upplinjades för ett par århundraden sedan, böra anpassas efter nutidens förhållanden. Riksdagen har författningsenligt det yttersta ansvaret för den finansiella och ekonomiska politiken i landet. Det borde inte, som jag nyss framhöll, vara svårare i Sverige än i andra med vårt land jämförliga demokratiska länder att åstadkomma en ordning, som låter den hittillsvarande grundligheten förena sig med en större överskådlighet och enhetlighet. Den axel, kring vilken hela den svenska riksdagens egna arbete vrider sig, är utskotten. Inför ett utskottsutlåtande känner sig kammaren ofta maktlös, och ännu mera resignerar den enskilde motionären. Just därför borde en rationalisering av utskottsarbetet vara ett led i att befästa riksdagens ställning i folkstyret och i så måtto vara att betrakta såsom en konstitutionell fredsberedskap.

Vidare anfördes ej.

§ 6.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hallagård till mig

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

framställt frågan huruvida vattenfallsstyrelsen eller vederbörande abonnent vore skyldig att bekosta den ombyggnad av transformatorer och ledningar, som eventuellt måste företagas i anledning av omläggning inom Trollhätte kraftverks Skaradistrikt av den elektriska strömmens frekvens från 25 till 50 perioder.

Med anledning av denna fråga har vattenfallsstyrelsen utarbetat en promemorian innefattar en omfattande utredning av i huvudsak teknisk natur, anser jag mig icke böra lämna någon mera ingående redogörelse för innehållet i densamma. Promemorian står emellertid till interpellantens förfogande. Jag inskränker mig här till att nämna följande.

Den första utbyggnaden av Trollhätte kraftverk utfördes för 25 perioder. På grund av de olägenheter, som detta periodtal visat sig medföra, icke minst för den mindre kraftkonsumtionen, ha emellertid förefintliga 25-periodiga nät i stor utsträckning omlagts till det numera inom hela landet förhärskande periodtalet 50.

Omläggningarna av periodtalet inom Trollhätte kraftverks distributionsnät ha fortgått sedan ett 20-tal år tillbaka enligt oförändrade avtalsgrunder, varför lång erfarenhet finnes om vad omläggingsavtalen innebära. Omläggningarna ha i allmänhet skett i abonnenternas eget intresse. Även tidigare ha stundom, ehuru i ringa utsträckning, framträtt driftsolägenheter i samband med omläggningarna, vanligen beroende på underdimensionering av näten eller liknande orsak. Svårigheterna ha övervunnits genom att distributionsföreningarna efter anvisningar från kraftverket vidtagit lämpliga åtgärder, som i regel avsett transformatorerna men någon gång även de egentliga ledningarna.

Vad angår frågan, om kraftverket eller abonnenten skall svara för kostnaden för sådan ombyggnad av transformatorer och ledningar, som kan föranledas av periodtalsomläggningen synes enligt min mening av avtalsformulären tydligt framgå, att någon sådan skyldighet icke åligger kraftverket. I avtalet anges nämligen uttryckligen, att transformatorerna icke ändras, och bland styrelsens olika åtaganden finnes icke något, som kan hänföras till ändringsarbeten å ledningar och transformatorer. I en tryckt broschyr, som före uppgörelserna om periodtalsomläggning tillställes föreningarna från kraftverket, meddelas därjämte följande:

»Föreningsnäten kunna i regel bibehållas oförändrade. I en del fall torde vid längre och hårt belastade ledningar förstärkning av ledningsarean böra genomföras, men i sådana fall skulle förstärkning dock i allmänhet förr eller senare vara nödvändig och i och för sig lönande med hänsyn till minskade förluster och bättre driftförhållanden. — De ändringar, som eventuellt erfordras för förstärkning av ledningsnäten, utföras och bekostas av abonnenterna.»

Av det sagda framgår sålunda att eventuella ombyggnader av ledningar och transformatorer enligt avtal ankomma på abonnenterna.

Enär antalet fall då omändring av transformatorer måste ske på sista tiden ökat, har vattenfallsstyrelsen emellertid erbjudit sig att vid egna verkstäder till självkostnadspris omändra abonnenternas transformatorer.

Vidare yttrade

Herr **Hallgård**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation, även om det inte var fullt så tillfredsställande som jag hade väntat. Jag skall be att med några ord få motivera denna interpellation och göra några reflexioner i anslutning till densamma.

I skrivelse till föreningar för distribution av elektrisk energi i Skaraborgs

Svar på interpellation. (Forts.)

län har kungl. vattenfallsstyrelsen framhållit, att en övergång från 25 till 50 perioders ström låge i såväl strömförbrukarnas som styrelsens intresse. Vad särskilt vattenfallsstyrelsen angående funnes anledning, framhölls det, att för åstadkommande av standardisering och därmed rationalisering av distributionsförhållandena påtaga sig vissa kostnader för en dylik frekvensomläggning icke blott inom egna anläggningar utan även hos abonnenterna på landsbygden, och styrelsen förklarade sig i samband därmed beredd att svara för abonnenternas kostnader, i den mån dessa överstego 5 kronor per tariffenhet.

Vattenfallsstyrelsen utarbetade sedermera dels en redogörelse för styrelsens syn på ifrågakarande spörsmål och dels ett förslag till överenskommelse mellan styrelsen och distributionsföreningarna angående denna omläggning. Redogörelsen innehåller bl. a. det uttalandet, att de till föreningsnäten anslutna transformatorerna kunna bibehållas oförändrade. Alltså förutsatte abonnenterna, att dessa inte skulle behöva omändras.

Förslaget till överenskommelse innefattade åtagande för styrelsen att mot betalning av 5 kronor per tariffenhet från abonnenternas sida vidtaga — som framgår i överenskommelsen — »sådan ändring av hos abonnenten och hans konsumenter anslutna elektriska motorer, mätare, instrument m. m., att kraftleverans kan ske vid 50 i stället för vid 25 perioder per sekund». I den närmare överenskommelsens detaljer angives — i överensstämmelse med vattenfallsstyrelsens nyssnämnda förklaring om obehövligheten att ändra transformatorerna — att någon ändring icke skall ske. Såväl sagda skrivelse som redogörelsen och förslaget till överenskommelse ingå i en propagandabroschyr för periodtallomläggningen, som vattenfallsstyrelsen låtit trycka och distribuera. Det skulle nog ha varit ägnat att förvåna, om icke samtliga abonnenter vid genomläsandet av dessa handlingar ansett det ställt utom allt tvivel, att deras kostnader för omläggningen komme att stanna vid 5 kronor per tariffenhet.

Nu har det emellertid visat sig, att även för transformatorernas del, ja, även lågspänningsledningarnas, vissa ändringsarbeten äro nödvändiga. Kostnaderna härför bli troligen så pass betydande, att abonnenternas andel i utgifterna för omläggningen kommer att utöver de 5 kronorna per tariffenhet ökas med över 50, ja kanske upp till 100 procent, om abonnenterna få påtaga sig betalningen för denna ändring. Abonnenterna anse nämligen, att det rätteligen bort vara vattenfallsstyrelsens skyldighet att med sin fackkunskap närmare ha undersökt, ifall transformatorer och ledningar voro iordningställda eller lämpligt byggda för en övergång till 50 perioders ström, innan överenskommelsen gjordes. Med hänsyn till de upplysningar, som lämnats från vattenfallsstyrelsen om att transformatorer skulle bibehållas oförändrade och att styrelsen vore beredd att svara för omläggningskostnaderna i den mån de överstego 5 kronor per tariffenhet, ha abonnenterna, eller rättare sagt distributionsföreningarna, varit villiga att träffa överenskommelse angående omläggningen. Skola de nu nödgas betala mera, anse de sig vilseledda. Från abonnenternas sida anser man det därför vara en orättvisa, att vattenfallsstyrelsen icke skulle behöva svara för den ändring av transformatorer och ledningar, som nu måste ske på grund av omläggningen.

Fördelarna av en omläggning från 25 till 50 perioders ström skulle, enligt vattenfallsstyrelsens propagandabroschyr, i huvudsak vara, att de nuvarande transformatorernas tomgångsförluster minskas med 45 procent, att nuvarande transformatorers belastningsförmåga ökas med 15 å 20 procent, att vid nyanläggning transformatorer erhållas till lägre kostnad, att omlindning och renoivering av motorer öka dessas livslängd, och att 50-periodiga motorer bli billigare per hästkraft än 25 perioders. Bättre belysning och en del andra förmåner skulle även vinnas av omläggning till 50 perioders ström.

Svar på interpellation. (Forts.)

Genom representanter för kungl. vattenfallsstyrelsen ha abonnenterna blivit upplysta om att de skulle erhålla sådana förmåner och försäkrade om att den elektriska kraften efter omläggningen till 50 perioders ström således skulle bli både billigare och bättre. Detta påverkade givetvis en överenskommelse till omläggning.

Nu beror det på hur man kommer att beräkna nämnda förmåner med omläggningen, om de möjligen äro värda mer än de 5 kronor per tariffenhet, som abonnenterna fått eller få betala. Skulle så vara fallet, att förmånerna inte kunna beräknas högre, förefaller det mig, som om vattenfallsstyrelsen borde svara för den ändring av transformatorerna och ledningarna, som eventuellt måste företagas.

Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att vattenfallsstyrelsen med distributionsföreningarna söker komma överens om, hur saken slutligen skall ordnas, och att vattenfallsstyrelsen visar det tillmötesgående gentemot föreningarna, som erfordras med hänsyn till förhållandena och som överensstämmer med rättvisa och billighet. Man får ju inte förvåna sig över att abonnenterna anse, att det blir alltför dyrbart för dem, ifall de även skola betala en omläggning, som de trodde de inte skulle behöva betala. — Jag har fått ett meddelande från en distributionsförening, vari upplyses, att dess utgifter för omläggningen gingo till 30,000 kronor och att det kommer att kosta över 20,000 kronor till ifall transformatorer och ledningar skola få göras om.

Nu framhåller herr statsrådet, att det enligt hans mening av avtalsformulären tydligt framgår, att någon skyldighet icke åligger kraftverket att svara för kostnaden för ombyggnad av transformatorer och ledningar. Det står dock i överenskommelsen, att transformatorer bibehållas oförändrade. Med hänsyn härtill och till den uppfattning, man fått av de upplysningar som lämnats i vattenfallsstyrelsens promemoria, kan man nog diskutera, huruvida det rätteligen kan vara abonnenterna, som böra betala kostnaderna.

Med vad jag har tillåtit mig anföra har jag endast velat fästa uppmärksamheten på att man möjligen kan hävda en annan mening än herr statsrådet gör i denna fråga.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 7.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 193, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 194, angående anslag till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1943/44 m. m.;

nr 195, angående elektrifiering av järnvägslinjen Östersund—Storlien;

nr 196, angående anslag till tullverket för budgetåret 1943/44; och

nr 197, angående anslag till kontrollstyrelsen.

§ 8.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till särskilda utskottet motionerna:

nr 341, av herr *Ekdahl*;

nr 342 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*;
 nr 343 av herr *Ekdahl*;
 nr 344 av herr *Dickson*;
 nr 345 av herr *Birke m. fl.*;
 nr 346 av herr *Birke*;
 nr 347 av herr *Nolin m. fl.*;
 nr 348 av herr *Håstad*;
 nr 349 av herrar *Håstad* och *Svedman*; samt
 nr 350 av herr *Fast*; och
 till bevillningsutskottet motionerna:
 nr 351 av herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.*; och
 nr 352 av herr *Nolin m. fl.*

§ 9.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 6 och 7, statsutskottets utlåtanden nr 60—62, 64 och 72—84, bevillningsutskottets betänkanden nr 19—23, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 40, 41 och 43—46, andra lagutskottets utlåtanden nr 21 och 22, jordbruksutskottets utlåtanden nr 18—29 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 10.

Herr **Hallén** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först statsutskottets utlåtanden nr 60, 61 och 73—84 i nu nämnd ordning samt därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de finnas uppförda å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens fjärde huvudtitel, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens tionde huvudtitel, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde; samt

från bankoutskottet:

nr 146, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer *m. fl.*;

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 14.

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt f. d. vicekonsuln i disponibilitet Charles Gustaf Fredholm;

nr 148, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Knut Olof Åkerlind och understöd åt Elsa Paulina Blomdahl;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels förhöjt familjepensionsunderlag för förre studierektorn C. Eneman, dels ock rätt till viss tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förra distriktsbarnmorskan Ellen Amalia Maria Lehman;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sjukgymnaster vid akademiska sjukhuset i Uppsala; och

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Herr *Sundström* i Vikmanshyttan avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.50 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 14 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 353 av herr *Sundström* i Vikmanshyttan *m. fl.*

§ 2.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 4 och 9.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 2, 3 och 5.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till fältskjutningsterräng för Livgrenadjärregementet *m. m.*;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1943/44;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för K. G. T. Johansson m. fl. från ersättningskyldighet;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för ett laboratorium för betongtekniska provningar vid statens provningsanstalt m. m.;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda minskyddsanordningar inom den s. k. lejdtrafiken;

nr 81, i anledning av väckt motion om viss ersättning till förre furiren vid signalregementet I. E. Uddhagen;

nr 82, i anledning av väckta motioner om anslag till uppförande av ett varmbadhus med simhall inom Bodens garnison;

nr 83, i anledning av väckt motion om höjning av arvodet till vissa förutvarande befattningshavare vid fästningspoliskåren i Boden; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av fastighet för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Herr statsrådet *Wigfors*s avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 200, med förslag till lag angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m.; och

nr 204, angående förvärv av Karlshamn—Vislanda—Bolmens järnväg m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader. Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 225, av herr *Jacobson* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ändrade grunder för kommuner att anslå medel till bestridande av viss del i inackorderingskostnaderna för mindre bemedlade och obemedlade elever vid högre folkskola och kommunal mellanskola».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Herlitz* beträffande motiveringen;

2) av herrar *Sandegård*, *Källman*, *Karl August Johanson*, *Sven Hansson* och *Spångberg*, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionen bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i ämnet.

Ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! Jag har tagit mig friheten att i en motion peka på den olikformighet som råder när det gäller att kunna bereda begåvade obemedlade och mindre bemedlade elever möjlighet att bevista högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Konstitutionsutskottet har funnit motionen synnerligen berättigad men framhållit, att likartade förhållanden torde föreligga även beträffande en hel del andra elever. Jag förmodar, att utskottet i det fallet främst tänker på eleverna vid verkstadsskolor och dylika läroanstalter.

Jag kan emellertid inte förstå, varför inte motionen skulle ha kunnat tillstyrkas oaktat den blott omfattar en viss begränsad del av hithörande område. Nu säger konstitutionsutskottet, att utskottet icke har initiativrätt och därför inte kan föreslå en utvidgning av förslaget. Emellertid måste jag konstatera, att detta konstitutionsutskottets uttalande inte är riktigt. Jag ber att i detta avseende få erinra om en motion, som i fjol väcktes av herr Larsson i Hede m. fl. med yrkande om utredning rörande rätt för kommunerna att få anslå medel till hemvärnets utrustning. Då sade konstitutionsutskottet, att de förevarande motionerna åsyftade att införa rätt för kommun att anslå medel till hemvärnets verksamhet. Av motiveringen framgår emellertid, att kommunens bidrag skulle avse vissa begränsade ändamål, men det hindrade inte, att konstitutionsutskottet 1942 ansåg sig ha initiativrätt i detta fall och yrkade på en skrivelse till Kungl. Maj:t. I detta utskottsutlåtande sade man: »Utskottet får därför förorda, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer, att det förevarande spörsmålet göres till föremål för utredning. Härvid förutsätter utskottet, att kommunernas befogenheter med avseende å andra grenar av hemortsförsvaret ävenledes komma under omprövning vid denna utredning.»

Jag har mycket svårt att förstå, hur konstitutionsutskottet ena året kan ha denna rent principiella inställning till det lagliga förfarandet i frågan för att i år helt och hållet sadla om och säga: vi ha ingen initiativrätt, och därför bör en önskvärd utvidgning givetvis ske på det sättet — det säger man inte, men det förstår jag, att man menar — att motionärerna skola återkomma nästa år och då utvidga sitt yrkande.

Nu är det ju inte mindre än fem reservanter, och det visar ju, att det inom utskottet finns sympatier för förslaget, och det är inte underligt. Det spelar en mycket stor roll inte minst för de stora lappmarkssocknarna, att möjligheter skapas för att kunna bereda mindre bemedlade och obemedlade elever bidrag till inackorderingskostnaderna. Det har ju skett i fråga om skolbarns inackordering. I det fallet har riksdagen gått med på att kommunerna skola kunna anslå medel, och det är då ännu mera egendomligt, att i detta specialfall, då det gäller elever vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor, detta inte skall gå för sig. Då är det inte lagligt att upptaga denna fråga till separat behandling! Jag är, som sagt, mycket överraskad över att konstitutionsutskottet, som åtminstone tidigare haft ett mycket gott anseende, kan vara så här vingelaktigt, att det ena året säger si och det andra året så.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion med den motivering. som konstitutionsutskottet anført, dock med uteslutande av de två sista meningarna.

Herr **Hallén**: Herr talman! Vi borde ju ifrån konstitutionsutskottet känna oss ganska förkrossade, när uppe från höga norden vi få ett så hårt omdöme som det vi nu fått. Jag skall emellertid kvittera det genom att åtminstone inte i bör-

Ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader. (Forts.)

jan vara alltför svår mot motionären utan gärna betyga, att han lagt i dagen ett aldrig svikande intresse för sina bygder, och detta är kanske en ganska framgångsrik idé. Jag vill också trösta honom, i den mån det har något värde, med att det inom utskottet bara finns en uppfattning, nämligen att den huvudtanke, som han företräder i sin motion, är riktig och befogad, och att det är bara en enkel gärd av rättvisa att landsbygdens, inte minst ödebygdens människor skola kunna få för sina barn samma utbildningsmöjligheter som städer och tätbebyggda samhällen, så att i sak äro vi fullständigt ense.

Men om man sedan granskar det sätt, varpå motionären har framfört sina krav, så får man nog säga, att dessa äro en smula dimhöljda. Först och främst begär han en utredning rörande ändrade grunder för kommunernas rätt att anslå medel. När man ändrar grunder finns det alltså andra grunder förut. Det skulle vara roligt om motionären kunde upplysa oss om, vad det är för grunder som finnas och som skulle ändras. Jag har påpekat för motionären, att det finns inga sådana grunder. Då ifrågasatte han att få ändra motionens kläm, men det är ju inte brukligt att man får göra det sedan motionen en gång är tryckt. Vidare anförde han, att utskottet i fjol behandlat en motion angående hemvärnet. Ja, det är visserligen sant, att utskottet då slutade med en kläm, i vilken det begärdes en utredning, om och huruvida kommuner skulle få rätt att bevilja anslag till hemvärnet. Men som vi veta förelåg då en alldeles speciell situation, och det var mycket starka politiska överväganden som gjorde, att utskottet, i hög grad motvilligt, gick med på en sådan utvidgning. Jag erkänner, att det var mycket betänkligt. Utskottet vägrade till och med att taga ståndpunkt i sakfrågan utan begärde bara liksom en upplysning i den. Då liksom vädrar motionären morgonluft och passar på att komma till konstitutionsutskottet med framställningar, som strängt taget inte höra till detta utskott. Det förstår kammaren själv, att om vi skola ha kvar någon reda i våra arbetsformer, går det inte an att med anlitan av en viss form få en sak behandlad av ett utskott, där den rätteligen inte hör hemma.

Nu är det faktiskt så, att om man skulle gå med på detta, skulle det leda till att Kungl. Maj:t förelade riksdagen en speciallag angående sättet och grunderna för mindre bemedlade och obemedlade barns hjälp ifrån kommunerna för att bevista kommunala mellanskolor och högre folkskolor. Detta är ett så typiskt statsutskottsärende som det någonsin kan vara, och hade motionären lagt sin kläm på annat sätt, hade motionen gått till statsutskottet.

Jag har givit motionären ett råd under hand, att han skall återkomma nästa år och då föreslå en utredning om och i vilken omfattning kommuner må kunna erhålla rätt att, antingen själva eller med hjälp av statsbidrag, bidra till inackorderingskostnaderna för elever för att besöka kommunala skolor och institutioner. Det gäller för övrigt inte bara kommunala mellanskolor och högre folkskolor utan även andra skolformer, och man bör inte vara bunden av att det skall vara endast obemedlade eller mindre bemedlade elever. Ingen må därför förtänka utskottet, att vi inte kunnat av rent formella skäl ta upp en sådan fråga. Jag känner till motionärens invändning om hemvärnet, men vi anse, att det då var en betänklig väg, som utskottet inte nu vill slå in på. Det är samma förhållande med den kollektmotion, som behandlas i nästkommande ärende, och där motionären vill, att konstitutionsutskottet skall befatta sig med en sådan fråga som i vad mån man skall ge kommunerna större rätt att upptaga söndagskollekt för sin egen kollektgivning. Det är ett spörsmål, som inte skall behandlas av konstitutionsutskottet. Hela gärdet blir upprivet, om man skulle förfara på det sättet. Jag hoppas, att motionären inser detta och alltså förstår,

Ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader. (Forts.)

att det är rent formella skäl, men mycket avgörande sådana, gällande ordningen i vårt arbete, som göra, att utskottet sett sig nödsakat att avstyrka motionen. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jacobson**: Herr talman! Jag ber att till konstitutionsutskottets ärade ordförande få säga, att det för närvarande finns grunder för anslag till mindre bemedlade och obemedlade barn för beivrande av högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Regeringsrätten har nämligen sagt i ett utslag angående ett av Vilhelmina kommunalfullmäktige fattat beslut att anslå 3,000 kronor för sådant ändamål, att det finns enligt lag ingen annan väg att gå än genom vederbörande fattigvårdsstyrelse. Jag vet emellertid, att herr Hallén ingalunda är av den uppfattningen, att man skall gå denna förödmjukande väg — det äro vi ense om — men grunder finnas för närvarande enligt vilka man kan ge fattigvårdsbidrag, och dessa grunder vill jag ha ändring i.

Vidare säger herr Hallén, att han vill ha reda i arbetsformerna. Ja, det anser jag också att det skall vara, men jag tycker att det skall vara reda även i konstitutionsutskottets arbetsformer, så att utskottet inte det ena året säger si och det andra så. Herr Hallén har själv erkänt, att utskottet vid fjolårets riksdag intog en annan ståndpunkt, när det gällde en fråga om kommunernas rätt att anslå medel. Jag har icke blivit övertygad om att det föreligger någon egentlig skillnad mellan de olika fallen, utan det förefaller, som om det endast varit olika uppfattningar inom utskottet.

Herr Hallén säger sedan, att motionen borde avse en speciallag, om den skulle upptagas till behandling av konstitutionsutskottet. Men det finns ju redan en speciallag på detta område, när det gäller folkskolans barn. Kan man lagstifta för folkskolbarn, kan man väl även lagstifta för högre folkskolors och kommunala mellanskolors barn.

När herr Hallén sedan säger — och det tycker jag är typiskt — att det var fel att remittera denna motion till konstitutionsutskottet, så vill jag för min del säga: fanns det då inte en enda vettig människa i konstitutionsutskottet, som kunde ha sagt, att denna motion skulle återremitteras, och att konstitutionsutskottet inte skulle behandla den, emedan det var ett statsutskottsärende. Jag tycker, att det hade varit ganska enkelt att gå den vägen för att få en lösning till stånd.

Till sist vill jag säga, att det kan väl ändå inte vara något förskräckligt stort fel, om denna motion skulle bifallas, när första kammaren, där vi ju ha en väldig expert när det gäller sådana frågor, nämligen herr Herlitz, alldeles nyss med 13 rösters majoritet tagit reservationen och alltså bifallit motionen. Inte kan det väl då vara så galet, om även andra kammaren i detta fall skulle följa motionären och icke konstitutionsutskottet.

Herr talman! Jag ber att få göra en ändring i det yrkande jag förut framställt. I stället för att yrka, att de två sista meningarna i utskottets motivering skola strykas, vill jag hemställa, att kammaren måtte fatta samma beslut som första kammaren; jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Hallén**: Herr talman! Det brukar heta i dagens krigsrapporter, att man drar sig tillbaka till i förväg förberedda ställningar. Det är ett uttryck som man brukar använda, när man retirerar. Jag skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på att den ärade motionären befinner sig på reträtt.

Ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader. (Forts.)

Då jag nämligen slår ned på att han begärt ändrade grunder för bidrag till inackorderingskostnader för mindre bemedlade och obemedlade barn, då flyr han till den position som regeringsrätten intagit, när den påpekat, att det inte finns någon annan form för sådana bidrag än att anlita fattigvården, vilket han förmodar att ej heller vi vilja vara med på, och det är ju klart. Herr Jacobson vet lika väl som jag, att ingen betraktar fattigvården såsom den grund på vilken man skall bygga, när det gäller att ge bidrag åt mindre bemedlade eller obemedlade barn för att de skola kunna bevista högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Det är bara en formell hänvisning från regeringsrättens sida, att det är den enda väg på vilken man överhuvud taget kan bispringa mindre bemedlade familjer, och inte alls avsett, att det verkligen skulle utgöra en grund för bidrag till mindre bemedlade och obemedlade elever vid kommunala mellanskolor och högre folkskolor.

Motionären tycks vidare anse, att han kunde inregistrera professor Herlitz i första kammaren som särskild expert till förmån för motionen. Vet icke motionären, varför professor Herlitz står antecknad som särskild reservant? Hans reservation gäller motiveringen, därför att han vill i ännu högre grad än vi framhålla det betänkliga i att konstitutionsutskottet sysslar med sådana frågor som denna. Försöket att ta denna reservation till intäkt för ett bifall till motionen lyckas absolut inte.

Den ärade motionären framhåller också, att resultatet av en sådan här framställning skulle bli en speciallag från Kungl. Maj:ts sida, och han säger, att sådana finns det på många andra områden när det gäller skolväsendet. Ja, det är nog riktigt, men de ha inte tillkommit på initiativ av konstitutionsutskottet, som sysslar med kommunallagar, grundlagar och dechargefrågor men inte med grunder för skolbarns inackordering. Framställningen borde ha gjorts på ett annat sätt och kommit till ett annat utskott.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Jacobson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När herr Hallén säger, att professor Herlitz hyser särskilt starka betänkligheter i detta fall, ber jag bara att få replikera, att första kammaren *trots* professor Herlitz' mycket starka betänkligheter dock bifallit motionen.

Härefter anförde

Herr **Mosesson**: Herr talman! Genom att jag icke varit närvarande i utskottet vid utlåtandets justering har jag inte blivit antecknad som reservant, men jag talade i utskottet för att en skrivelse skulle avlätas till Kungl. Maj:t och röstade också härför.

Jag anser, att vad utskottets ärade ordförande här hade att säga om att denna motion icke skulle behandlats av konstitutionsutskottet faller till marken inför det faktum, att utskottet har tagit emot motionen. Ha vi gjort det, skola vi naturligtvis också behandla den, och då kunna vi inte sedan i debatten här göra gällande, att den inte skulle tillhöra oss.

Med anledning av regeringsrättens utslag i det av motionären åberopade fallet, vilket har föranlett denna motion, är det enligt min mening ofrånkomligt, att vi få ta upp till behandling hela det komplex av vilket denna motion avser en del. Varenda kommunalman vet, att det förekommer en mängd fall ute i kommunerna, där kommunerna anslå medel till stipendier eller på annat sätt ge bidrag, som icke alls ha fattigvårds karaktär, t. ex. åt unga människor

Ändrade grunder för kommunernas befogenhet att anslå medel till bestridande av skolbarns inackorderingskostnader. (Forts.)

som vilja studera. Det är ju också lämpligt, att man ordnar så, att kommunerna inte tvingas att upprätta skolor som åsamka kommunerna så stora kostnader, att de bli många gånger större än vad kostnaderna bli för resebidrag, stipendier eller annat sådant. Det är enligt min mening omöjligt att i längden fortsätta på detta sätt, att kommunerna vidtaga åtgärder, som sedan förklaras olagliga, om en medlem av kommunen överklagar dem och detta överklagande sedan kommer inför regeringsrätten. Detta osäkerhetstillstånd kan enligt min mening icke i längden få fortfara.

Detta är skälet, varför jag hemställer om en skrivelse till Kungl. Maj:t, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Sandegård m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Jacobson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Sandegård m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Hallén, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 68 ja och 120 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit utskottets hemställan och i stället bifallit den av herr Sandegård m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 8.

Herr statsrådet *Eriksson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 199, angående anslag till ersättning för förfogande över vissa fartyg;
nr 201, angående anslag till uppförande av byggnad för textilforskning,

m. m.;

nr 202, med förslag till lag om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring;

nr 203, angående anslag till utförande av vissa gas-, vatten- och avloppsledningar å Norra Djurgården; och

nr 205, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9.

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 92, av herr *Gustafsson* i Bogla hade hemställts, att »riksdagen ville besluta sådan ändring av lagen rörande församlingsstyrelse, att de allmänna reglerna rörande beslut om upptagande av kyrkokollekter införas i denna lag, samt att därvid klart utsäges, att den enskilda församlingen ensam tillkommer att besluta om kyrkokollekt».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Gustafsson* i Bogla, som med instämmande av herrar *Sandegård*, *Källman*, *Karl August Johanson*, *John Björck* och *Mosesson* yrkat, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i ärendet samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav föranleddes.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Gustafsson* i Bogla: Herr talman! Jag har i en motion framhållit några synpunkter på kollektivväsendet med anledning av att de allmänna kyrkokollekter, som äro påbjudna av Kungl. Maj:t och domkapitlet, under de senare åren visat en mycket starkt ökad frekvens. Då detta inverkat menligt på de enskilda församlingarnas möjligheter att uppbära kollekt för sin verksamhet bland barn och ungdom, bland fattiga och sjuka, och för sin sociala verksamhet i övrigt, har jag ansett det vara av behovet påkallat att få en begränsning av antalet allmänna kyrkokollekter. Jag har då tänkt mig, att det skulle vara en framkomlig väg att framföra ett yrkande om en sådan ändring i lagen om församlingsstyrelse, att de allmänna reglerna rörande beslut om upptagande av kyrkokollekter skulle införas i denna lag. Jag har vidare föreställt mig, att det skulle vara en god demokratisk ordning, att den enskilda kyrkoförsamlingen ensam finge rätt att besluta om kyrkokollekt.

Konstitutionsutskottet har emellertid ansett sig inte böra realbehandla motionen. Det har ansett, att det icke är lämpligt att i lagen om församlingsstyrelse införa bestämmelser om kyrkokollekt. Det skulle i så fall bli en specialförfattning. Man kan då säga, att av samma skäl och med samma motivering, varmed utskottet avstyrkt den motion som förelåg till behandling i det näst föregående utlåtandet, har det även avstyrkt denna motion.

Jag blev tämligen ensam inom utskottet i fråga om min uppfattning, att de enskilda församlingarna skulle ensamma ha rätt att besluta om kyrkokollekterna. Men då jag anser, att det är nödvändigt och nyttigt, att en utredning kommer till stånd rörande kollektivväsendet, så att det blir en begränsning av de allmänna kyrkokollekterna och en rättvisare avvägning mellan å ena sidan de, som jag är villig att erkänna, berättigade intressena att upptaga kollekt för att en god och förtjänstfull verksamhet, som ligger utanför den enskilda församlingen, skall bli tillgodosedd och å andra sidan den egna församlingens berättigade anspråk på att erhålla möjlighet att tillgodose sin egen verksamhet på områden som jag förut nämnt.

Jag vill erinra om, att när de föräldrade bestämmelser, som gällde ända till 1917, skulle revideras, skedde ju detta på förslag av det allmänna kyrkomötet 1915. Där hade biskop Lönegren väckt en motion, vari han framhöll, bland

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter. (Forts.)

annat, att de allmänna kollekternas antal uppgick till cirka 30—40 årligen. Biskop Lönegren trodde, att en planmässig revision på denna punkt skulle utmynna i en reduktion. Han betonade vidare, att församlingarnas rätt att vid sidan av de allmänt påbjudna kollekterna frivilligt upptaga var för sig kollekt för församlingsbehov eller t. ex. stiftsändamål behöfde klargöras. I de ytt- randen, som Kungl. Maj:t infortrade på grund av kyrkomötets hemställan i anledning av denna motion, framhöll de flesta domkapitlen önskvärdheten av en begränsning av rikskollekterna. Allmänna svenska prästföreningen, som också yttrade sig, ansåg sålunda, att en inskränkning av de påbjudna allmänna kollekterna borde ske. Därigenom kunde inom stiftet de speciella stiftsintressena bättre tillgodoses och framför allt lokalförsamlingarna få frihet att upptaga kollekt för särskilda intressen och behov, som ett vaknande församlingsliv allt mera framkallade.

Denna utredning resulterade i 1917 års kungl. kungörelse, som fortfarande ligger som grund för det allmänna kollektivväsendet här i landet. Emellertid fick ej den kungl. kungörelsen den begränsade verkan, som det allmänna kyrkomötet 1915 avsåg och hoppats och som domkapitlen och allmänna svenska prästföreningen också framhållit såsom ett viktigt önskemål. Jag erinrar om, att vid 1934 års kyrkomöte återkom biskop Block med en motion. Då jag finner vad biskop Block där yttrade vara fortfarande aktuellt och utgöra en mycket lämplig motivering för det yrkande, som jag vill ställa här i dag rörande utredning om kyrkokollekterna, skall jag be att få referera vad biskop Block i denna motion anförde: »Det finge icke förbises, att de enskilda församlingarnas legitima rätt att jämlikt 1917 års kungörelse efter eget initiativ upptaga kollekt för kyrkligt ändamål krävde, att tillräckligt antal söndagar för detta ändamål stode till buds, helst som intresset för dessa kollekt visat stark stegring. Och då så många allmänt påbjudna kollekt påkallade församlingarnas offervilja, syntes det vara angeläget, att icke andra sådana upptoges än de, vilka kunde anses efter nu föreliggande förhållanden väl motiverade. Det förhöll sig så, att största antalet av dem, som bidroge till kyrkokollekterna, vore att räkna till de mindre bemedlade, och det borde vara en hederssak för kyrkan att icke av dem begära andra bidrag än sådana, som vore av behovet påkallade; det borde alltså sörjas för, att det förtroende, som dessa hyste för pålysningen av en kollekt, icke svekes.»

Biskop Blocks motion föranledde en hemställan av kyrkomötet 1934. Såvitt jag vet har icke denna kyrkomötets hemställan beaktats av Kungl. Maj:t. Det förelåg i konstitutionsutskottet en utredning, verkställd av kansliet, rörande antalet av Kungl. Maj:t och domkapitlen påbjudna allmänna kollekt 1941. Jag har förut erinrat om, att antalet 1915 uppgick till mellan 30 och 40. Såvitt jag kan finna har antalet 1941 uppgått till 50. Det har således skett en stark ökning i antalet av dessa kollekt.

Vidare vill jag betona, att det otvivelaktigt föreligger ett behov av ökad kontroll av kollektmedlens användning. Jag har i min motion framhållit ett fall, där genom svenska statens befallning församlingarna ålagts en kollekt, vars medel i sista hand använts till utgivande av en tidning, som enligt mitt sätt att se — jag har läst igenom flera årgångar av densamma — icke redigerats på det ansvarsfulla och vederhäftiga sätt, som man anser skulle vara nödvändigt för en kristen tidning, som får 40.000 kronor årligen av kollektmedel.

Nu har ju, som sagt, konstitutionsutskottet avstyrkt motionen, och utskottet har i sitt utlåtande icke ens velat medgiva, att de synpunkter, som jag framhållit i motionen, äro riktiga, och att det vore anledning att begränsa dessa all-

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter. (Forts.)

männa kyrkokollekter. Det förelåg annars ett förslag till uttalande, som gav uttryck för den meningen. Men då jag anser denna sak vara av stor betydelse, enär det ju här är fråga om en idealitet, osjälviskhet och offervilja, som kyrkokollekterna ge uttryck åt därigenom att icke mindre än 1,673.000 kronor insamlats under år 1941, och då man icke bör missbruka denna tillgång av idealitet och osjälviskhet genom att använda kollektmedlen på ett oansvarigt sätt, och då man också bör taga hänsyn till, icke minst, den kyrkliga lokalförsamlingens behov, har jag yrkat på en utredning i detta ärende.

Jag vill erinra om, att i Stockholms stift ha församlingarna under icke mindre än 11 uppräknade helgdagar på en tidrymd av endast tre månader ålagts att upptaga kyrkokollekter av icke direkt församlingsbetingad karaktär. Det återstår för församlingarna i Stockholm under detta kvartal endast ett par, tre söndagar. Jag har mig bekant, att en av församlingarna i Stockholm hade beslutat att på en kollektfri söndag upptaga kollekt till förmån för församlingens fattiga konfirmander. Då kom ett nytt åläggande från Kungl. Maj:t och domkapitlet att upptaga en kollekt till ett visserligen i och för sig behjärtansvärt ändamål. Men det betydde, att församlingens intresse för sin egen verksamhet måste skjutas i bakgrunden.

Herr talman! Med anledning av vad jag sålunda anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation, som bifogats detta utlåtande, en reservation av mig med instämmande av herrar Sandegård, Källman, Karl August Johanson, John Björck och Mosesson, i vilken yrkas, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i ärendet samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav föranledes.

Herr Hallén: Herr talman! Jag tillåter mig erinra om vad jag sade för en liten stund sedan, när det gällde skolbarnens inackorderingskostnader, att det var en högst betänklig väg, om andra kammaren skulle gå på vad som anfördes i reservationen. Jag tror icke, att den där lilla demonstrationen till förmån för motionären alldeles nyss var att fatta som att andra kammaren anser, att riksdagen i allmänhet skall beträda en sådan väg. Det var väl mera en undantagshändelse.

Här ha vi ett alldeles liknande fall. Här kommer en motionär och begär, att man skall ändra församlingsstyrelselagen för att reglera frågan om kollekt. Vi taga i utskottet icke alls ståndpunkt till frågan, hur proportionen skall avvägas mellan rikskollekter och de kollekt, som upptagas i enskilda församlingar. Detta regleras på helt annat sätt. Jag kan inom parentes säga, att motionärens förslag är synnerligen betänkligt. Det finnes ibland stora ideella, allmänna filantropiska ändamål, som man vill tillgodose genom rikskollekter. Att utlämna det till den enskilda församlingens eller prästens godtycke, om man överhuvud taget skall taga upp en sådan kollekt i församlingen, är en betänklig historia. Men vi gå icke in på detta. Vi vilja hålla principlinjen klar. Vi behandla frågan bara ur synpunkten av motionärens krav att ändra 2 § i församlingsstyrelselagen, som anger arten av de ärenden, med vilka kyrkostämman eller kyrkofullmäktige har att taga befattning. Det vore besynnerligt, om vi bland dessa olika punkter skulle rycka in speciella bestämmelser, hur man skall förfara i fråga om kollekt. Där står t. ex., att man skall syssla med fördelning av bänkrum i kyrkan, anskaffande och ordnande av begravningsplatser o. s. v. Att församlingsstyrelselagen skulle vara en lag, i vilken man skulle intaga speciella bestämmelser om kollekt, är orimligt. Denna lag anger, som det står i motiveringen från utskottets sida.

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter. (Forts.)

arten av församlingarnas beslutanderätt men icke den yttre omfattningen. Denna regleras naturligtvis genom helt andra lagar och bestämmelser. Hur skulle annars församlingsstyrelselagen se ut, om man skulle villfara motionärens önskemål?

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sundqvist: Herr talman! I anledning av motionärens yttrande nyss skall jag be att få säga ett par ord om hur det förhåller sig med kollekterna i våra kyrkor. Man kan ju säga, att kollekterna äro av tre slag: först församlingsskollekt till lokala ändamål, vidare stiftsskollekt för stiftsändamål såsom stiftsråd, ungdomsråd och social verksamhet och slutligen riksskollekt, som äro avsedda att betjäna rikskyrkoändamål.

Nu gå motionärens önskemål ut på, att Kungl. Maj:t skall frånrövas rätten att besluta över riksskollekt och stiftsskollekt, och att avgörandet helt skall läggas i de enskilda församlingarnas hand. Det har redan av utskottets ordförande antytts, vilka besvärliga konsekvenser ett sådant förfarande måste föra med sig. Jag erinrar om att den svenska kyrkan för närvarande uppehåller en omfattande missionsverksamhet, som stödes väsentligen av dessa riksskollekt. Vidare ha vi sådana kollektändamål som diakoni och social verksamhet, ungdomsvård och kyrkligt kulturella uppgifter. Alla dessa uppgifter ha sedan en följd av år kunnat fyllas tack vare riksskollekterna.

Skulle nu församlingen från fall till fall ha att besluta rörande kollektändamålen, finnes det anledning att befara, att åtskilliga av dessa rikskyrkoändamål skulle på ett otillräckligt sätt bli tillgodosedda.

Det har här erinrats om, att antalet sådana riksskollekt skulle vara oproportionerligt stort. Jag har uppgifter rörande av Kungl. Maj:t beviljade riksskollekt från åren 1935—1942. Antalet riksskollekt har under dessa år varit mellan 35 och 38. Återstoden av kollektdagarna, alltså söndagar och helgdagar, då kollekt kunnat upptagas för andra ändamål, blir sålunda inemot hälften. Dessa dagar ha således kollekt kunnat upptagas dels för stiftsändamål och dels för församlingsändamål.

Det är ju uppenbart, att dessa stiftsskollekt och riksskollekt indirekt också betjäna de enskilda församlingarna genom de kyrkoorgan, som stödjas genom kollekterna; jag tänker på missionsstyrelsen, diakonistyrelsen och sjömansvårdsstyrelsen. Dessa bedriva en verksamhet, som indirekt betjänar de enskilda församlingarna. Samma är förhållandet med stiftsskollekterna, som avse betjänande av sådana verksamhetsorgan, som på ett eller annat sätt tjäna de enskilda församlingarna inom stiftet.

Om sålunda, herr talman, den principiella grunduppfattningen rörande kollektivärendet, så vitt jag förstår, svårligen kan bli mer än en, bör den nuvarande ordningen bibehållas.

Jag kan emellertid icke underlåta att också med ett par ord beröra de enskilda kollektändamål och de fall av kollektbeviljande, som den ärade motionären berört dels i sin motion och dels i det anförande, som han nyss hållit. Det gällde bl. a. en kollekt, vars behållning gått till stöd åt en evangelisk-luthersk kyrka i det polska Ukraina. Det har i motionen och även tidningspressen riktats allvarsamma anmärkningar mot denna kollekt. Bl. a. har det sagts att denna kollekt skulle på ett eller annat sätt ha tjänat ett politiskt intresse. För att tillrättalägga situationen ber jag bara få erinra om, att när svenska kyrkan genom den så kallade svenska landskommittén av lutherska världsförbundet deltog i lutherska världsförbundets stöd åt sådana kyrkor, som voro under betryck och svårigheter, föll det på den svenska kyrkans lott

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter. (Forts.)

att genom sitt organ söka betjäna den evangelisk-lutherska verksamheten i dessa gränstrakter mellan Polen och Ryssland. Genom den verksamhet i religions- och kyrkofientlig riktning, som under 1920- och 1930-talen blev känd under namnet gudlöshetspropaganda, fick den verksamhet, som denna kollekt avsåg att betjäna, karaktären av en försvarsverksamhet åt de kristna församlingarna i dessa trakter i deras kamp för bevarande av den kristna tron och det kristna församlinglivet.

Det är sammanhanget. Denna kollekt har i stor utsträckning gått till stöd åt sådana kristna församlingar i gränstrakterna mellan Ryssland och Polen, som lidit särskilt svårt under gudlöshetspropagandan.

När jag i likhet med andra fick del av de erinringar, som i tidningspressen gjordes mot denna kollekt, blev också jag betänksam. Jag fick emellertid tillfälle att taga närmare kännedom om verkliga förhållandet. Jag vill för kammarens ärade ledamöter endast meddela, att yttersta ansvaret för denna kollekts användning har en styrelse, i vilken sitta — jag nämner här namnen, ty de må borge för kollektändamålet — biskopen i Lund Rodhe och biskopen i Stockholm Manfred Björkquist. Det har också av styrelsen avgivits en förklaring, som är fullt klarläggande.

Eftersom motionären tagit upp detta spörsmål till behandling, har jag ansett det motiverat att söka bidra till ett klagörande av det riktiga sammanhanget.

Jag slutar, herr talman, med att än en gång framhålla, hur angeläget det är att de stora gemensamma kristliga och kyrkliga ändamålen få behålla det stöd de nu få genom kollekterna och att kollektbeviljandet beträffande dessa ändamål alltfört får ligga i Kungl. Maj:ts hand. Jag her alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Utskottet har i detta ärende liksom i det förra på rent formella grunder avstyrkt den föreliggande motionen och icke ens velat föreslå riksdagen att till Kungl. Maj:t avläta en skrivelse med begäran om utredning. Jag skall för mitt vidkommande icke diskutera nämnda formella grunder. Även om utskottet formellt sett skulle ha rätt, så är det ju ingenting, som hindrat utskottet att i motiveringen giva till känna sin mening i sakfrågan. Därmed hade hela frågan blivit överlämnad till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t äger ju alltid att giva direktiv beträffande en av Kungl. Maj:t beslutad utredning. Även i sådana fall, då riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt en utredning i en viss fråga, äger Kungl. Maj:t, därest Kungl. Maj:t meddelar beslut om utredningen, att för utredningens bedrivande lämna vilka direktiv Kungl. Maj:t finner för gott.

Såvitt jag förstått motionären rätt, så innebär icke hans förslag, att riks- och stiftskollekter icke skola kunna upptagas utan endast att församlingarna skola kunna vägra deltaga i kollekt, om de icke gilla ändamålet med kollekterna. Nu är det ju obestriddigt, att rätten att besluta om upptagande av kollekt missbrukats. Det är detta förhållande, som givit anledning till motionen och till den tidningspolemik, som förts i saken, och som berörts i den föregående talarens anförande. Jag har avnjutit en del nummer av tidskriften »Kyrkor under korset», och jag måste säga, att läsningen på mig gjorde ett mycket beklämmande intryck. Det var faktiskt en ganska oförtäckt nazistpropaganda under kristlig täckmantel. Därom kan intet tvivel råda. Jag vill icke misstänkliggöra ändamålet. Jag är icke själv intresserad av den evangeliska lärans ut-

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter. (Forts.)

bredning. Därmed vill jag dock icke ha sagt, att de, som äro intresserade därav, icke böra få verka för sina intressen och skaffa medel i den mån medel kunna uppbringas på frivillighetens väg, men om man under sken av att sträva för den evangeliska lärans utbredning bedriver politisk propaganda och, avsiktligt eller oavsiktligt, ställer sig i tjänst hos en politisk rörelse, till vilken den svenska folkmajoriteten och den svenska riksdagen äro avgjorda motståndare, så anser jag, att man missbrukar kollektmedlen. I dylika fall anser jag, att en församling bör ha rätt att vägra att medverka till upptagande av kollekt. Det är ju ingenting annat motionären föreslagit.

Jag anser, att spørgsmålet är av sådan art, att en utredning behöves, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet, om icke herr Sundqvist i sista delen av sitt anförande lämnat en del upplysningar, som enligt mitt sätt att se gjort saken rätt betänkelig. Han nämnde, att det i svenska statskyrkor upptagits kollekt, som använts i ett främmande land för ändamål, vilka ogillades av det främmande landets regering. Jag är övertygad om, att om herr Sundqvist hade vetat, att så skulle bli fallet, och om han kunnat utöva något inflytande på sakens behandling, så skulle han motsatt sig en sådan användning av kollektmedlen, som härvidlag skett. Icke desto mindre synes mig saken vara så pass betänkelig, att de, som äro ansvariga för hela denna historia, böra få en liten men vänlig admonition. Jag delar i övrigt herr Severins uppfattning, att om det finns människor, som på frivillighetens väg vilja tillskjuta medel för att verka i en viss riktning, så må det vara deras ensak, men dessa kollekt ha upptagits i svenska statskyrkor, och detta ger saken ett helt annat utseende och en helt annan innebörd.

Sådant läget nu är, herr talman, ber också jag att få yrka bifall till reservationen. Jag gör det så mycket hellre, som reservationen endast går ut på, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära en utredning i ämnet.

Herr Sundqvist: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att åter erinra om, att bakom den verksamhet, som den svenska landskommittén bedriver, står en organisation, det lutherska världsförbundet, som har representanter i Amerika, Tyskland, de nordiska länderna, Frankrike, Belgien och Holland. Det är i detta förbunds verksamhet som den svenska landskommittén deltagar. Åt kommittén har uppdragits att söka stödja och hjälpa sådana systemkyrkor, som av en eller annan anledning befinna sig i svårigheter, och det har skickat sig så, att den svenska landskommitténs understödjande verksamhet gäller evangeliska församlingar i ett litet gränsområde mellan Ryssland och Polen. Jag erinrade nyss om den situation, som var för handen under 1920- och 1930-talen, och om den gudlöshetspropaganda, som då bedrevs i hela Europa. Det var icke meningen, att man med de medel, som åstadkommas genom ifrågavarande kollekt, skulle driva någon propaganda. Meningen var endast att lämna stöd och hjälp åt de lutherska kristna, som bodde och verkade i området ifråga. Ur den synpunkten kan jag icke, herr talman, dela de föregående ärade talarnas mening, att kollekterna skulle ha tjänat något politiskt ändamål.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag har undertecknat den reservation, som fogats vid detta utskottsutlåtande. Jag hade för övrigt tänkt reservera mig jämväl mot utskottets utlåtande i det nyss förut behandlade ärendet, men

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter. (Forts.)

det blev icke av. För reservanterna har det icke varit avgörande, huruvida det eller det ändamålet, som man velat främja genom upptagande av rikskollekt, varit mer eller mindre förtjänt att på detta sätt främjas, utan vad vi huvudsakligen tagit intryck av har varit det förhållandet, att i denna fråga bryta sig mot varandra riksintressen, stiftsintressen och lokalintressen. Herr Sundqvist sade, att ungefär hälften av de kollekt, som kunna upptagas i kyrkorna, kunde reserveras för de lokala församlingarnas verksamhet. Jag vill ingalunda påstå, att de intressen, som främjas genom upptagande av rikskollekter eller stiftskollekter, skulle vara mindre lofvärda än de intressen, som främjats genom upptagande av kollekt för den egna församlingens syften. Det kan dock tänkas, att församlingens utveckling skulle främjas, därest församlingarna i större utsträckning än hittills varit möjligt bleve satta i tillfälle att upptaga kollekt för egna ändamål. Jag kan i varje fall icke finna annat än att en utredning i ärendet är påkallad.

Herr Hallén: Herr talman! Jag vill icke deltaga i en debatt om de omstridda kollekterna. För den händelse kammaren skulle vara böjd att bifalla reservanternas förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, vill jag emellertid ännu en gång påpeka det egendomliga i att motionären hemställt, att riksdagen ville besluta en ändring i lagen om församlingsstyrelse. Förslaget är ur formell synpunkt sett alldeles orimligt. Ur rent sakliga synpunkter förefaller det orimligt, att man icke en utan flera gånger om året skulle sammankalla kyrkostämmor och kyrkofullmäktige för att diskutera och med enkel majoritet besluta, huruvida församlingarna skulle eller icke skulle deltaga i en kollekt. Finnes det verkligen inom våra kyrkoförsamlingar en opinion till förmån för en sådan ordning? Såvitt jag har mig bekant, finnes icke någon sådan opinion. Saken kan ordnas på ett mycket enklare sätt. Finns det i ett stift en opinion för en utökning av den enskilda församlingens rätt att taga upp kollekt för egna ändamål, så kan man ingå med en framställning därom till stiftsledningen, till domkapitlet. Detta sätt är mycket enklare och mera praktiskt än det, som synes ha föresvävat motionären.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lundstedt: Herr talman! Det förefaller mig, som om här gjorts en mängd nästan alla mot varandra stridiga uttalanden. Den ene framhåller en synpunkt, den andre en annan härmed oförenlig synpunkt. Jag vill endast helt kort säga, herr talman, att jag tycker, att situationen därigenom just ter sig sådan, att den motiverar en utredning i frågan, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen Magnusson: Herr talman! Jag kan icke hjälpa, att det förefaller mig, som om vi skulle vara på väg att fatta ett beslut, vilket väsentligen föranletts av en episod, vars innebörd icke blivit klarlagd. Även om så skulle vara, att medel, insamlade genom kollekt, i ett eller annat fall skulle blivit använda för ändamål, som icke bort på detta sätt främjas, så är väl detta icke tillräckligt skäl att motivera en ändring av gällande bestämmelser eller en begäran om utredning i ämnet.

Herr Mosesson yttrade bl. a., att man genom en ändring av bestämmelserna skulle bliva i stånd att i större utsträckning än hittills upptaga kollekt för ändamål, som låge församlingarna särskilt nära om hjärtat. Vi böra emellertid icke bortse ifrån, att det kan finnas ändamål, vilka ligga församlingarna om

Motion om införande i lagen om församlingsstyrelse av allmänna regler om upptagande av kyrkokollekter. (Forts.)

hjärtat, men likväl ingalunda äro sådana, att de böra främjas genom upptagande av kollekt.

Jag har den bestämda uppfattningen, att beslut om upptagande av kollekt böra meddelas av Kungl. Maj:t eller av stiftsledningen. Det är betydligt tryggare än att låta församlingarna med enkel majoritet på en kyrkostämma eller vid sammanträde med kyrkorådet fatta beslut härom. Jag har också den bestämda uppfattningen, att vi här äro på väg att eventuellt fatta beslut under inflytande av en tillfällig känslöstämning och på grund av en omstridd episod, som ingalunda är tillräcklig för att motivera en hemställan om utredning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Gustafsson i Bogla, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 198, angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolorna.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7, angående tertiärlån och tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Sköldin*: Herr talman! Det anslag, som här behandlas, avser ju endast tilläggsstaten till riksstaten för budgetåret 1942/43. Alldenstund jag ej har

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 14.

Utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad angår socialdepartementets verksamhetsområde.

Tertiärlån och tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Tertiärlån och tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.) något yrkande att framställa och kan ansluta mig till vad utskottet här har föreslagit, kanske det kan synas oriktigt, att jag begärt ordet. Jag har emellertid gjort det för att framföra vissa synpunkter beträffande verkningarna av riksdagens beslut i denna angelägenhet.

Som kammarens ledamöter med säkerhet erinra sig, blev huvudtemat i den diskussion, som på sin tid fördes i denna fråga här i kammaren, de förhållanden, vilka på landsbygden rådde på byggnadsmarknaden. Framför allt diskuterades frågan om arbetslönerna. Däremot ägnade man mycket liten uppmärksamhet åt angelägenheten av att förhindra, att hyreshöjningar vidtoges på grund av höjning av materialpriser och löner. Man förutsatte som bekant, att 1939 års hyresnivå skulle bli normgivande för de hyror, som skulle fastställas för fastigheter beträffande vilka tilläggs lån skulle utgå, men förutsatte även, att tilläggs lån icke skulle komma att utbetalas till andra än s. k. allmännyttiga företag. Det är också huvudsakligen allmännyttiga företag, som under dessa år ha kunnat komma till stånd. Socialstyrelsens indexberäkningar visa på våren 1942 en höjning av byggnadskostnaderna på, jag vill minnas, 33 % över 1939 års prisnivå. Enligt de uppgifter, som nu ha varit synliga, skulle index den 1 januari 1943 stigit med 39 %. De beräkningar, som genom statens byggnadslånebyrås försorg gjorts angående det material byggmästare presenterat vid sökande av lån, visa en höjning av 25 %. Det torde få antagas, att siffrorna gälla landet i dess helhet. Man skulle därför kunna draga den slutsatsen, att tilläggs lånen hittills blivit tämligen jämnt fördelade över hela landet. Som bevis för att så icke varit fallet skall jag be att få anföra ett exempel. Man måste väl säga, att det är ganska förvånansvärt, att det i en stad som Stockholm ännu icke utbetalats ett öre i tilläggs lån beträffande någon fastighet utöver vad som gått till barnrikehusen.

Jag har haft ett samtal med en av de ledande personerna inom Stockholms stads fastighetskontor och frågat honom, hur han vill förklara det förhållandet, att byggnadskostnaderna i Stockholm för år 1939 skulle sammanfalla med nuvarande kostnader. Härtill har han förklarat, att det kan icke vara någon annan orsak än den, att de inom byggnadsindustrien sysselsatta synas haft så oskäligen vinster, att det är detta som nu gör det omöjligt att kunna få några tilläggs lån i Stockholm. Detta sakförhållande ger ju för all del ett lågt betyg åt Stockholms stad och dess sätt att utöva kontroll över sin byggnadsverksamhet, vilken som bekant under många år i stor utsträckning åtnjutit kommunal subvention, men det är ju en sak för sig.

På de platser, till vilka tilläggs lån utgått, har det också uppstått klagomål mot att byggnadslånebyrån höjt det s. k. avkastningsvärdet på fastigheterna, vilket i sin tur återverkar på hyror. Som bevis härpå vill jag åberopa en artikel av den 23 februari detta år i tidningen Social-Demokraten om en konferens, som hållits i Örebro med representanter för mellersta distriktet av Hyresgästernas riksförbund, i vilken det bl. a. heter: »Från flera orter gavs exempel på att de hyror, som äsättas lägenheter, färdigställda 1942, väsentligen överstiga hyror från likvärdiga lägenheter, uppförda omedelbart före krigsutbrottet. Från en del platser gjordes även gällande, att hyror fastställda av statens byggnadslånebyrå ligga högre än vad som kan anses rimligt, och i anledning härav beslöt konferensen begära, att Hyresgästernas riksförbund skulle hemställa hos statens byggnadslånebyrå om omprövning av hyresprissättningen i de orter, där denna uppenbarligen är för hög.» Så långt uttalandet från Örebrokonferensen.

Jag har därutöver erhållit ett brev från en person i Eskilstuna, som sitter inne med kännedom om dessa förhållanden. Denne förklarar, att de hyror,

Tertiärlån och tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)
som blivit fastställda för Eskilstunas vidkommande, med 4:80 kronor per kvadratmeter ligga över de priser, som gällde för likvärdiga fastigheter 1939. Från Västerås har jag också erhållit brev från en person, som meddelar, att byggnadslånebyrån fastställt hyror som med kronor 2:50 per kvadratmeter överstiga 1939 års prissättning för likvärdiga fastigheter. I den stad varifrån jag är, nämligen Sundbyberg, äro förhållandena, kan man säga, likartade. Nu kan det göras den erinran, att vi ha de s. k. hyresnämnderna, som alltså bestämma hyresbeloppet. Ja, hyresnämnderna på orterna äro också maktlösa inför denna tendens, helt enkelt därför att avkastningsvärdet fastställles av byggnadslånebyrån. Detta avkastningsvärde blir sedan i sin tur normgivande för vilka hyror som skola betalas. För övrigt vill jag tillägga, att hyresrådet, under vilket de lokala hyresnämnderna sortera, i cirkulär nr 8 för 1943 gjort de lokala myndigheterna uppmärksamma på att de ej skola göra avvikelser från de hyror, som byggnadslånebyrån fastställt.

Nu frågar man sig, hur dessa olika meningar angående hyresnivån 1939 egentligen kunna ha uppstått. Enligt mitt förmenande borde företag, som äro uppförda under likartade betingelser, bli jämförelseobjekt, när hyromna skola fastställas. Annars kan man ju komma i den situationen, att privata företagare, där bostadsbristen är stor, utnyttja läget för att tillskansa sig oskäligt stora vinster på gjorda kapitalplaceringar. Fallet Stockholm, som jag förut nämnde, är ju ett sådant bevis. Om dessa oskäliga hyror sedan skola bli normgivande för de kooperativa bostadsföretag, som nu uppföras, blir ju detta ett uppressande av hyresnivån på ifrågavarande orter. Jag anser, att det skulle vara förnuftigare att låta bostadsrättsföreningarna och deras byggnadsföretag, om det finnes sådana på dessa orter, bli normgivande och icke de privata företagen. Om den nuvarande författningen och befintliga föreskrifter icke giva rum för den tolkning, som jag här uttalat önskvärdheten av, vill jag hemställa till statsutskottets ledamöter att söka skapa den rättelse, som erfarenheten visar ett behov av.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Frågan om statligt stöd till bostadsbyggandet har ju under åtskilliga år berett den avdelning i statsutskottet, som jag tillhör, mycket arbete och varit föremål för många överväganden. När Kungl. Maj:t nu framlagt proposition och begärt anslag för detta ändamål på tilläggsstat för innevarande budgetår av 20 miljoner kronor, ansåg utskottsavdelningen behövt att från statens byggnadslånebyrå få en sakkunnig föredragning inför avdelningens ledamöter. Vi hade också förmänen att få en fulltallig representation från statens byggnadslånebyrå, vars representanter gävo oss en utförlig bild av sina erfarenheter i fråga. Utskottsavdelningen ansåg emellertid, att då det här är fråga om ett anslag på tilläggsstat, och då det var bevisat att verksamheten, som under budgetåret bedrivits efter de linjer, som utstakades vid föregående riksdag, var i ovillkorligt behov av detta tilläggsanslag, ansåg avdelningen för sin del lämpligt, att man för tillfället inskränkte sig till att allenast bevilja de anslag, som nu begärts, och uppskjuta varje principdiskussion rörande det fortsatta stödet för byggnadsverksamheten, till dess Kungl. Maj:t sedermera under riksdagen kunde framkomma med förslag rörande statligt stöd åt bostadsbyggnadsverksamheten för nästa budgetår. Det är detta, som gjort att utskottet inte alls upptagit någon principdebatt i den föreliggande frågan.

Jag är övertygad om att de synpunkter, som den föregående ärade talaren utvecklade i sitt anförande, äro förtjänta av beaktande, men jag anser också, att detta beaktande bör ske, när frågan på nytt kommer före.

Tertiärlån och tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)

I sakens läge för dagen har jag sålunda, herr talman, endast att yrka bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! I anledning av herr Sköldins anförande anser jag mig skyldig framhålla några synpunkter på detta problem. Jag tror att problemet om hyressättningen är så pass invecklat och svårt, att vi i varje fall icke kunna lösa det i en diskussion nu i andra kammaren. Framför allt måste man ju göra klart för sig, vilka utgångspunkter statsmakterna haft, när den gällande författningen härom utfärdades.

Man talar här i allmänhet om 1939 års hyresnivå utan att på något sätt göra klart för sig, hur statsmakterna definiera den. Den är i verkligheten icke 1939 års hyresnivå utan hyresnivån i ett hus med samma slags standard, på samma slags område, uppfört 1939 plus något, som man ofta glömmer — det gjorde även herr Sköldin — nämligen den ökning i förvaltningskostnader, som ägt rum intill den 1 januari 1942, då hyreslagen trädde i kraft. Om det nu är något fel på detta, är det icke statsorganets fel. Men statsmakterna få väl i så fall ta sig en funderare över vilken annan väg man skall slå in på. När man nu säger, att det icke utgått några tillägglån till Stockholm, så är ju det i stort sett riktigt. Detta förhållande är beroende därpå, att hyresläget i Stockholm var så pass uppdrivet redan före statsstödets genomförande, att man med detta hyresläge trots de ökade byggnadskostnaderna kunde reda sig utan tillägglån. Det är ju självfallet, att det till statsorganets förfogande måste stå ett material, som icke är ett material vilket som helst, icke ett material som framkommit genom några gissningar eller som grundar sig på en enskild persons uppfattning om hyresläget på den eller den orten utan ett material, som är grundat på det officiella hyresräkningsresultatet för år 1939, vilket ju är tillkommet under medverkan ej blott av husägarna i orten utan även av hyresgästerna och de kommunala organen på platsen. Det är detta material, som ligger till grund för det hela. Är detta material felaktigt, ja, då veta vi också var vi skola placera skulden för felaktigheterna. Då återfaller den skulden på dem, som levererat detta material vid en tid, som låg långt före den tid, då man tänkte sig att tillägglånen skulle komma att utgå.

Det är givet att hyresnivån är mycket olika på olika platser, och därför är det ju också förklarligt, att tillägglånen kunna röra sig mellan exempelvis 10 à 12 procent och ända upp till 25 procent. I regel hålla sig emellertid lånen under 20 procent. Men vi måste i det sammanhanget också komma ihåg, att riksdagen uttalat som sin uppfattning, att på de orter, där det förekommer expansion av större mått än förut, skall hänsyn till detta förhållande tagas vid hyresnivåns fastställande.

Riksdagen har också uttalat att beträffande orter, där man exempelvis under en mycket lång tidsperiod icke byggt något, skall man icke söka jämförelsematerialet på just den orten, ty där finnes ju icke något jämförelsematerial, utan det skall man söka på en plats av ungefär samma struktur, där byggnadsverksamhet förekommit fram till krigsutbrottet.

Det är självfallet — jag erkänner det öppet och gärna, och jag erkände det i statsutskottet, när propositionen var uppe till behandling — att exempelvis den kooperativa byggnadsverksamheten på vissa orter genom formerna för sin verksamhet kommit i svårare läge, än som kanske är rimligt. Då uppstår här frågan, om man kan söka sig fram till tvenne hyresnivåer. Det är möjligt, att man kan lyckas därmed, men herr Sköldin skall icke i detta fall glömma bort en sak, som är mycket viktig, och det är att den fara, som i detta ögonblick hotar, är faran av att vi få ett bestånd av bostadsrättshus, som

Tertiärlån och tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)
inte kan konsumeras. Vi hålla på att uppleva den faran i Stockholm. Där står ett rätt stort antal lägenheter lediga, ehuru det praktiskt taget ej borde funnits en lägenhet ledig. Var ligger orsaken därtill? Jo, däri, att folk ej har råd, ej har möjlighet att förvärva denna bostadsrätt. Att man fått hus och får hus med endast denna bostadsrätt sammanhänger med att i praktiken icke bara den kooperativa byggnadsverksamheten utan varenda byggmästare som bygger ett hus numera bygger efter bostadsrättsprincipen. Herr Sköldin och även utskottets ordförande och jag ha förut talat om, huruvida man icke på just detta område kunde tänka sig någon mera utvecklad kontroll, än som för ögonblicket finnes. Vi måste komma ihåg att syftemålet skall icke bara vara att lämna ut pengar, som eventuellt skola skänkas till personer, som överhuvud taget icke böra ha dessa pengar, därför att det för dem legat spekulativa intressen bakom byggnadsverksamheten. Detta är en fråga, som tränger sig fram. Jag tror emellertid icke, att vi kunna lösa den frågan här i dag. Jag skulle vilja rekommendera herr Sköldin att förelägga exempelvis Kungl. Maj:t detta problem, när nu Kungl. Maj:t är sysselsatt med att utarbета den stora proposition, som skall omfatta nästa budgetårs verksamhet. Om Kungl. Maj:t icke kan tillfredsställa herr Sköldin, kan ju herr Sköldin eventuellt göra ett försök att motionsledes få statsutskottets avdelning att i lugn och ro gå in i prövning av dessa mycket ömtåliga ting. Ty man får icke tänka bara på att vi här ha att röra oss med vad jag kallar gamla bostadskooperativa företag, vars verksamhet och principer, efter vilka de arbeta, man känner, utan man har att göra med ett material, som vuxit upp hastigt.

Det hela är allvarligt, det erkänner jag, och jag erkänner också utan tvekan att, statens byggnadslånebyrå kan ha gjort ett eller annat misstag, men fel vidlåder ju allt mänskligt. De misstag, som eventuellt gjorts, ha nog mera varit för handen i de mindre städerna än i Stockholm. Vad Stockholm beträffar tror jag att situationen där kan som jag förut framhållit förklarar av det förhållandet, att hyresnivån i Stockholm redan före kriget var så uppdriven, att när man nu räknar med endast normal avkastning å det egna kapitalet, blir det icke plats för några tillägglån, därför att hyrorna redan täcka vad som är erforderligt i förhållande till det åsatta avkastningsvärdet.

Jag vill också rekommendera herr Sköldin att vända sig till statsorganet för att få dessa sina synpunkter omprövade, och han är hjärtligt välkommen. Men jag tror, att det vore riktigast i detta fall att låta Kungl. Maj:t pröva, om man kan komma till ett sådant läge, att man i det levande livet kan röra sig med två olika hyresnivåer utöver vad som redan finnes, jag syftar då på de s. k. årsavgifterna i de kooperativa husen jämförda med vanliga hyrorna.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter, därför att jag tyckte det i herr Sköldins anförande låg liksom en underton av att statsorganet tagit sig rättigheter i fråga om fastställandet av hyresnivån som statsmakterna aldrig avsett. Jag vill försäkra, herr talman, att statsorganet mycket noggrant följer de synpunkter, som ligga till grund för hela den undersökning, som föregick den kungl. propositionen till fjolårets riksdag.

Herr Hall: Herr talman! Jag vill passa på att giva uttryck åt min tillfredsställelse med det löfte, som herr Eriksson i Stockholm avgav, att hela det här ärendet skall bli föremål för omprövning i statsutskottet, då den proposition, som avser anslag för nästa budgetår, om några veckor skall behandlas. För de hastigt växande industrisamhällena har hela den här frågan om tillägglån kommit i ett sådant läge att det förvisso är nödvändigt att riksdagen talar om hur den vill ha det ordnat.

Jag skall icke här söka genomföra något slags ansvarsfördelning mellan

Tertiärlån och tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.) riksdagen, Kungl. Maj:t och statens byggnadslånebyrå. För mig är det ganska likgiltigt var det eventuella felet kan ligga. Det väsentliga är ju att det kommer en rättelse till stånd så att den nuvarande osäkerheten och — jag vågar också säga — de nuvarande orättvisorna bli avlägsnade.

Från min egen hemstad har jag en del erfarenheter, som jag dock icke skall taga upp kammarens tid med att utförligare relatera. Jag vill emellertid nämna, att den undersökning av bostadskostnaderna år 1939, som där verkställdes, har, om jag icke är oriktigt underrättad, kommit att verkställas på ett material, som med nödvändighet måste göra resultatet missvisande. Man har valt ut en grupp fastigheter, som byggdes i stadens dyraste kvarter år 1939. Alla dessa fastigheter byggdes av utpräglade spekulationsbyggmästare, och nästan alla lägenheter stodo tomma mycket länge, därför att hyrorna för dem lågo avsevärt över den då vanliga hyresnivån i staden. När sedan fastigheterna så småningom blevo fyllda med hyresgäster till följd av den rådande bostadsbristen, fingo de tjäna som utgångsmaterial för bedömande av de hyror, som gällde i nybyggda fastigheter i Västerås år 1939. Under sådana förhållanden är det ganska klart, att man har kommit upp med några kronor per kvadratmeter golvyta över den nivå, som gällde för de hus, som byggts utan spekulationssyfte.

Det förefaller mig rätt rimligt, att om man skall göra en sådan beräkning av 1939 års hyresnivå, bör man i första hand taga hänsyn till sådana fastigheter, i fråga om vilka spekulationsmomentet icke fått spela alltför avgörande roll. Vidare bör man självfallet taga hänsyn icke blott till de fastigheter, som äro byggda på de dyraste tomterna i staden, utan också i någon mån till de fastigheter, som äro byggda på tomter med normala priser.

Man har också en annan konflikthanledning vid förhandlingarna mellan dem, som bygga, och byggnadslånebyrån, som är förtjänt av allra största uppmärksamhet. Det område, som bebyggdes år 1939, ligger ett par tre stenkast från domkyrkan, alltså mitt i staden, under det att det område, som man bebygger i år och om vars hyresnivå man tvistar med byggnadslånebyrån, ligger så långt ut, att de allra flesta, som icke äro särskilt sportiga, måste använda något kommunikationsmedel för att komma in till staden. De, som skola bo där ute, äro under sådana förhållanden givetvis icke villiga att betala lika hög hyra som i stadens centrum. En rättvis hyresberäkning måste följaktligen taga hänsyn till de olika fastigheternas läge ur kommunikationssynpunkt. Eljest förefaller det, som om man skulle komma att begå alltför stor orättvisa.

En annan synpunkt, som jag vill passa på tillfället att skicka med till statsutskottet för denna frågas vidare behandling, gäller den amorteringsdel, som man rimligtvis bör låta ingå i hyresberäkningen. Det är självklart, att om man år 1939 räknade med en amortering av 2 kronor eller något sådant per kvadratmeter golvyta åtminstone under de första åren men år 1942 kommer ned till ungefär 80 öre, så ligger däri en betydande möjlighet för staten att komma undan att utlämna tillägglån. I så fall förfelas emellertid uppenbarligen hela målet med tillägglånen, nämligen att hålla nere hyrorna vid 1939 års nivå. Man kan visserligen genom ett diktat fastställa, att icke mer än den eller den hyran får utgå, men den amortering, som man i så fall försummar, har man i själva verket endast uppskjutit, och det blir icke lätt att efter kriget, när penningvärdet kanske stiger och prisnivån sjunker, komma och säga till hyresgästerna eller delägarna i fastigheten, att nu få ni vara så snälla att betala högre hyror för att amortera det, som vi icke kunde amortera under kriget. Även på den punkten måste man alltså utgå ifrån likvärdiga beräkningsgrunder år 1939 och nu. Eljest måste det medföra, att man förfelar hela syftemålet med de så kallade tillägglånen.

Det har i huvudsak varit dessa synpunkter, som jag skulle vilja be statsut-

Tertiärlån och tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. (Forts.)
skottet att beakta. Slutligen skulle jag ännu en gång vilja vädja till dem, som makten hava på detta område, att med den mycket höga hyresnivån i de växande samhällena för ögonen göra allt vad de förmå för att den icke skall ytterligare pressas uppåt.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag känner icke till det speciella exempel, som herr Hall här talade om. Jag skulle emellertid vilja framhålla, att enligt de principer, från vilka statsorganet utgår, skall jämförelsen icke göras mellan hus, som år 1939 byggdes vid domkyrkan i Västerås, och hus, som nu byggas långt ut i stadens utkanter, utan jämförelsen skall göras i fråga om hyresnivån i hus, belägna inom samma område. Man har därvidlag gått så långt, att man till och med försökt inringa samma kvarter, där detta varit möjligt. Om så icke har skett i fråga om det av herr Hall påtalade exemplet, så skulle jag vilja rekommendera honom att upptaga förhandlingar med statsorganet. Det ha andra städer gjort, och de ha genom dessa förhandlingar kommit till ett så gott resultat, som det varit möjligt att komma till. Jag känner som sagt icke till det speciella fall, som herr Hall här talade om, men det överensstämmer icke med de principer, som i detta avseende skola ligga till grund för bedömandet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

I propositionen nr 77 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1943, föreslagit riksdagen att dels besluta, att kristillägg skulle utgå under tiden från och med andra kvartalet 1943 till och med första kvartalet 1944 enligt av departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll angivna grunder, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förcheft följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

II: 93 av herr *Hansson* i Skediga m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta att rörligt tillägg och kristillägg icke skulle utgå å högre belopp på lön än 6,000 kronor per år räknat, vilket gjorde ett tillägg enligt nuvarande grunder av 1,860 kronor;

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)

II: 304 av herr *Fröderberg*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att rörliga tillägg och kristillägg de tre återstående kvartalet 1943 och första kvartalet 1944 skulle beräknas på grundlönerna för E-ort i alla löneklasser; samt

II: 307 av herr *E. Håstad m. fl.*

Motionerna II: 93 och II: 304 hade behandlats av utskottet i detta sammanhang endast i vad desamma avsåge grunderna för kristillägg.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 93 och 304, såvitt nämnda motioner avsåge kristillägg, samt motionen II: 307 besluta, att kristillägg skulle utgå under tiden från och med andra kvartalet 1943 till och med första kvartalet 1944 enligt i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1943 angivna grunder;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Reservation hade avgivits av herrar *von Heland*, *Persson* i Skabersjö, *Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 93, såvitt densamma avsåge kristillägg, samt med avslag å motionen II: 304, såvitt denna motion avsåge kristillägg, och motionen II: 307 besluta, att kristillägg skulle utgå under tiden från och med andra kvartalet 1943 till och med första kvartalet 1944 enligt av reservanterna angivna grunder;

b) med bifall — — — i ämnet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Frågan om kristillägg har ju kommit upp för att ge statens befattningshavare och andra arbetstagargrupper med statligt reglerade löner kompensation för kristidens ökade levnadskostnader. Det gäller en kompensation, som skall utgå över rörligt tillägg och dyrtidstillägg å löner och pensioner. Vid behandlingen av denna fråga vid 1942 års riksdag väcktes det en del motioner, i vilka man föreslog vissa ändringar i de regler, efter vilka detta kristillägg skulle utbetalas, och i anledning av dessa motioner beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande ändrade grunder för kristilläggens bestämmande. Denna utredning redovisar finansministern i denna proposition nr 77 genom att framlägga indexkommitténs förslag till riktlinjer för beräkning av levnadskostnadsindex. Dessutom har uppgjorts en promemoria rörande begränsning av dyrtidskompensationen å löner och pensioner m. m. Denna promemoria har dock finansministern icke berört i propositionen.

Tjänstemän och andra böra givetvis ha kompensation för de ökade levnadskostnader, som krisen har fört med sig. Därom är i och för sig intet att säga. Man har ju också ordnat det så icke blott för tjänstemännen utan även för arbetare och andra, att de skola få ersättning för denna levnadskostnadsstegring. Enligt det ramavtal, som träffats mellan löntagargrupperna och arbetsgivarna, fingo de förstnämnda till att börja med kompensation med $\frac{3}{4}$ av levnadskostnadsstegringen. Om jag icke minns orätt, sänktes kompensationen för det sista tillägg, som arbetarna enligt ramavtalet fingo, till hälften av levnadskostnadsstegringen. Priserna på jordbruksprodukter äro ju också satta så, att jordbrukarna själva få bära en viss del av dyrtiden därigenom, att de icke få full kompensation för de ökade produktionskostnaderna.

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)

Nu kan man säga, att enligt det föreliggande förslaget få icke heller tjänstemännen full kompensation för den dyrtid, som krisen har fört med sig. Om man tar ut de lägsta befattningshavarna, skulle jag också tro, att detta påstående är riktigt, d. v. s. de, som ha lägre löner, få icke full kompensation för levnadskostnadsstegringen. Resultatet blir emellertid icke detsamma, då det gäller befattningshavare med högre löner. Hittills har rörligt tillägg och kristillägg utgått på högst 900 kronor i månaden, d. v. s. på högst 10,800 kronor om året. Den tjänsteman, som har så hög lön, får i själva verket tre gånger så mycket i kompensation som en tjänsteman, som har en lön på 300 kronor i månaden eller 3,600 kronor om året. Rörligt tillägg och kristillägg utgår för närvarande med tillsammans 31 procent. På 900 kronor i månaden eller 10,800 kronor om året blir detta 3,348 kronor per år. För en tjänsteman med 300 kronor i månaden eller 3,600 kronor om året blir motsvarande belopp endast 1,116 kronor. För endast kristillägget bli beloppen 1,728 kronor resp. 576 kronor. Den lägre tjänstemannen får alltså endast en tredjedel av vad den högre tjänstemannen får. Jag kan icke inse, att detta skall kunna vara rättvist. Det kan vara riktigt att säga, att den lägre avlönade tjänstemannen icke får full kompensation, men däremot tror jag man kan påstå, att den högre avlönade tjänstemannen får full kompensation, om han icke till och med blir överkompenserad.

Vi veta ju alla, såsom också framgår av den utredning, som finansministern redovisar, att det har skett en sammanpressning av levnadskostnaderna på olika orter. Helt nyligen diskuterade vi här i riksdagen den stora frågan om dyrortsgrupperingen och allt vad därmed sammanhänger, och riksdagen gjorde därvid ett uttalande om att allt icke är riktigt välbeställt som det är. Det har skett en ganska stor utjämning, så att de, som bo på de så kallade billigare orterna, kanske ha lika höga levnadsomkostnader som de, som bo på de så kallade dyrare orterna. Man kan måhända säga, att detta hör icke till den fråga, som vi nu diskuterar, men det gör det i viss mån, eftersom lönerna äro dyrortsgradeade och det rörliga tillägget och kristillägget följaktligen kommer att utgå med högre belopp på de dyrare orterna än på de billigare.

Jag menar med detta, herr talman, att om man vill skipa rättvisa, kan det i varje fall icke vara riktigt att låta tilläggen utgå på ett så högt månadsbelopp som 900 kronor. Statsmakterna ha ju förut velat skipa så stor rättvisa som möjligt de olika befattningshavargrupperna emellan, men nu slår detta system ut på det sättet, att de lägre avlönade befattningshavarna få för litet och alltså bli lidande på detta system, medan de högre avlönade befattningshavarna få fullt tillräckligt för att icke säga mer än full kompensation för den prisstegring, som krisen har fört med sig. Det är ju så, som alla känna till, att de nödvändighetsvaror, som en familj behöver köpa för att kunna dra sig fram, köper man säkerligen icke mer än i viss utsträckning. Eller med andra ord, de nödvändighetsvaror, som en normal familj behöver köpa, behöver en högre tjänsteman icke köpa i så stor omfattning, som dyrtidskompensationen enligt nuvarande grunder ger möjlighet till.

Nu har ju finansministern i viss mån gått förra riksdagens önskemål till mötes genom att föreslå, att det kristillägg, som skall utgå, när levnadskostnadsindex stiger till eller över 160, skall utgå på högst 500 kronor i månaden. Gentemot detta kan emellertid anföras, att om nuvarande prisstoppspolitik blir effektiv, skulle index icke komma att stiga till eller över 160. Om statsmakterna, regering och riksbank och andra myndigheter, som ha hand om detta, lyckas hålla nere prisstegringen, skulle levnadskostnadsindex icke behöva stiga till 160, och i så fall skulle det kristillägg, som Kungl. Maj:t nu föreslår, icke behöva träda i tillämpning utan blir endast något, som står på papperet. I varje fall har Kungl. Maj:t emellertid nu godtagit denna 500-kronorsregel.

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)

Som sagt, förhåller det sig så, att för statens tjänstemän gäller, att kompen- sationen räknas på högst 900 kronor per månad, medan för landstingens befatt- ningshavare motsvarande maximibelopp är 600 kronor och i en del städer 500 kronor eller mindre, vilket sistnämnda belopp nu också föreslås för statens be- fattningshavare av reservanterna.

Herr talman! Med det anförda har jag velat klargöra, hur vi reservanter ha sett på detta problem. Vi ha alltså för vår del den uppfattningen, att ett kris- tillägg räknat på högst 500 kronor per månad, d. v. s. högst 6,000 kronor per år, bör vara fullt tillräckligt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande av herr von He- land m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Pettersson* i Norregård, *Mattsson* och *Andersson* i Södergård.

Herr Fröderberg: Herr talman! Under dyrortsdebatten för fjorton dagar sedan framgick det med stor tydlighet, att en stor del av kammarens leda- möter gärna skulle ha gått med på en provisorisk utjämning av dyrorts- grupperingen fr. o. m. nästa år, om man trots, att en teknisk lösning inom denna tid varit möjlig, men dels svårigheter i sistnämnda hänseende och dels rädslan att sönderbryta det nuvarande systemet, innan ett rättvisare kan sättas i stället, gjorde att majoriteten för utskottsförslaget blev så stor. I den nu föreliggande motionen nr 304 anvisas emellertid en väg att åstadkomma en liten provisorisk utjämning dyrorterna emellan utan att på minsta sätt rubba den nuvarande grupperingen och utan att åstadkomma något trassel för den större utredning, som riksdagen har begärt.

Utskottet säger emellertid, att det inte är berett att förorda motionen, och reservanterna, att utskottet inte *nu* är berett att förorda den. Det senare låter som ett framtida löfte. Jag hade dock väntat, att vissa av förra debat- tens reservanter skulle gått in för motionen, ty det är ju samma sak: en provisorisk lösning.

Vad innebär då motionen? Allt ifrån år 1935 har spännvidden mellan bruttolönerna ökat, fastän spännvidden i levnadskostnader minskat. Det är sam- ma sak, som herr Pettersson i Dahl nyss här erirade om. För att återföra spännvidden mellan bruttolönerna till samma avstånd som 1935 har jag före- slagit, att rörligt och kristillägg till alla skola räknas på E-orts grundlön. Det skulle i praktiken betyda, att A-ortens bruttolöner höjdes till B-ortens nuvarande bruttolön och att I-ortens sänktes till H-ortens.

Dem, som komma att betrakta detta som en orättvisa mot de högre dyrort- erna, vill jag erinra om, att vid uträknandet av tilläggen, räknar man först ut det så kallade riksmedeltalet, som då närmast motsvarar E-ort, och sedan få alla orter samma stegring i procent på grundlönen. I kronor betyder detta, att alla orter över E få mera än och alla orter under E mindre än riksmedel- talet, trots att stegringen i levnadskostnader är, såsom vi alla veta, mycket större för de lägre orterna än för de högre.

Levnadskostnadsstegringen sedan 1935 är enligt riksmedeltalet 53 %, och detta är kompenserat med 31 % på lönerna, vilket betyder att själva stegring- en är kompenserad med 58 %. Men hur ställer det sig, om vi ta och titta på ett par orter var för sig? I Stockholm är stegringen av levnadskostnaderna bara 40 %. Det betyder, att där är själva stegringen kompenserad med 75 %. Många A-orter ha däremot enligt statistiken fått sina levnadskostnader steg- rade med 90 %, men denna stegring har bara kompenserats med 30—35 %. Visserligen skall det erkännas, att den nuvarande spännvidden mellan brutto-

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)

lönerna endast är 24—25 %, medan spännvidden i levnadskostnader enligt senaste statistiken är 27 %. Detta var emellertid 1941, och vi veta alla att det har skett en ytterligare minskning sedan dess.

Nu har emellertid utskottet ansett, att man inte kan företaga någon ändring beträffande de rörliga tilläggen. Jag kommer därför endast att yrka bifall till min motion i vad det gäller kristillägget på 16 % men inte beträffande det rörliga — eller kanske rättare sagt orörliga — tillägget på 15 %.

Ett bifall till detta mitt förslag skulle betyda att A-orterna flyttades upp endast en halv klass, och det är ju inte mycket, men det är i alla fall ett litet synligt bevis på den goda viljan. Vad lönespännvidden beträffar, skulle det betyda en sänkning med omkring 3 %. Utredningsbeslutet för fjorton dagar sedan var ju vackert i och för sig, men det betyder minst tre års väntan på ett praktiskt resultat. På vackra löften lever ingen, och vad jag här föreslagit är kanske inte heller så mycket, men det vore, som sagt, ett synligt bevis på att man även i handling vill slå in på vägen: rättvisa åt landsbygden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion i vad gäller kristilläggen.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag har till årets riksdag såväl som till förra årets riksdag väckt motion om att kristillägg och lönetillägg icke skulle utgå på löner, som överstiga 500 kronor i månaden, och jag skulle nu vilja säga några ord om anledningen till att jag väckt denna motion.

Genom att den högsta gränsen för kristillägg nu satts vid löner på 10,800 kronor, blir resultatet att vissa högre befattningshavare få ett kristillägg på 3,348 kronor. Ser man på statistiken, finner man att 1,075,000 människor här i landet ha inkomster på mellan 1,000 och 2,000 kronor, och man måste då verkligen fråga sig, om det är riktigt i ett demokratiskt land att ge dessa högre löntagare ett kristillägg på 3,348 kronor, så att de i stället för en lön på 10,800 kronor få en lön på 14,148 kronor. Meningen med kristilläggen är ju att lämna kompensation för dyrtiden, och är det då riktigt att en del befattningshavare få full kompensation därför och dessutom ett rätt avsevärt lönetillägg, medan andra icke få full kompensation? För löner under 1,500 kronor stannar ju kristillägget vid 600 kronor, för löner mellan 1,500 och 3,000 vid 650 och för löner mellan 3,000 och 5,000 kronor vid 1,240.

Det är ju alldeles klart, att även de, som ha dessa lägre löner, få möta kristiden med dess högre levnadskostnader genom försämringen av penningvärdet och stegringen av priser på varor, som man måste köpa, och om de kunna existera på de kristillägg, som de få, tycker man att det borde finnas möjlighet att sänka kristilläggen för de högre befattningshavarna och sålunda fastställa ett maximiunderlag av 500 kronor per månad, vilket skulle vara mycket tacknämligt, när statens ekonomi är så ansträngd. Kungl. Maj:t har ju också redan i viss mån godtagit denna princip, när man gått med på att det ytterligare kristillägget icke skulle utgå på högre lönebelopp än 500 kronor per månad. Varför skulle då inte Kungl. Maj:t redan nu kunna skära ned alla kristillägg på detta sätt i stället för att börja med den stegring, som sker hädanefter? Själva grunden för en brytning med den av Kungl. Maj:t tidigare följda principen är ju dock redan lagd.

Om man gör en jämförelse mellan förhållandena på olika platser i landet liksom också olika lönegrupper emellan, finner man att de, som ha löner på 10,000 kronor, äro de som ha lättast att bära kristidens tryck, och det bör därför vara riktigt, om det blir en justerig — och en sådan är nödvändig i det här fallet — att man just skär ned maximiunderlaget för kristidstillägget.

Jag har inte ens en svag förhoppning om att riksdagen nu skall gå med på

Grunder för kristillägg åt stalliga befattningshavare m. fl. (Forts.)
det förslag, som jag framställt. Det tycks vara otänkbart att här få sådana förslag förverkligade, som i detta avseende skulle skapa större rättvisa samhällsinvånarna emellan. Man märkte detta redan när det var fråga om den s. k. dyrortsgrupperingen, och även här är utskottsmajoriteten inne på samma linje, d. v. s. ett bibehållande av de rådande orättvisorna även i fortsättningen.

Det talas ju så stort och vackert om att vi leva i ett demokratiskt land, och det kan därför tyckas, att man skulle söka förstå sina medmänniskors behov och synpunkter. Men när det gäller den här saken, så ger man en del människor överkompensation för dyrtiden, medan andra få klara sig med ett dyrtidstillägg, som bara utgör femtedelen därav.

Jag förstår att riksdagen även i år kommer att bifalla utskottets förslag. Men det kommer nog då att bli likadant här som beträffande dyrortsgrupperingen: det kommer att bli stora deputationer, som inte vilja finna sig i att denna orättvisa behandling av olika grupper i samhället skall fortsätta, och det kanske därför förr eller senare måste skipas rättvisa även i detta fall.

Jag hoppas sålunda att riksdagen förr eller senare skall försöka skapa ett mer rättvist system för dessa kristillägg. Det kan inte vara riktigt att befattningshavare med löner, som gå upp till 10,800 kronor, skola få praktiskt taget full kompensation och dessutom ett lönetillägg.

Med anledning av vad jag anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag kan, när jag har att redogöra för utskottets ståndpunkt i den föreliggande frågan, fatta mig ganska kort, då ju utskottet vid sitt ställningstagande i år anknutit till den ståndpunkt, som statsutskottsmajoriteten intog förra året och som sedan även blev riksdagens. De ärade reservanterna inom statsutskottet förfäktade även i fjol en annan mening än statsutskottets majoritet, och det är självfallet, att man på det hållet fortfarande intar samma ståndpunkt, som man då gjorde, även om denna ståndpunkt underkändes av riksdagen.

Jag vill erinra om att 1942 års riksdag beslöt att kristillägg skulle, intill utgången av första kvartalet 1943, utgå efter en procentuell skala, innebärande att vid ett indextal av 152 skulle kristillägget utgöra 16 % av månadslönen, dock högst en lön av 900 kronor i månaden. Nämnda indextal, 152 på 1935 års skala, nåddes ju den 1 juli 1942. Den 1 oktober 1942 var indextalet fortfarande detsamma, och den 1 januari 1943 var det 153. Vilket indextalet är den 1 april detta år, har ännu inte kungjorts, men man torde i varje fall kunna utgå ifrån att förändringarna äro jämförelsevis obetydliga. Kristillägget har alltså utgått med ett procenttal av 16 alltifrån den 1 juli 1942 till den tidpunkt, då bestämmelserna därom, såsom jag nyss framhöll, upphöra att gälla.

När riksdagen fattade sitt beslut i detta ärende förra året, begärde man även att Kungl. Maj:t skulle taga under omprövning, huruvida det icke vore möjligt att företaga en ytterligare begränsning av kristillägget i vad det gällde de högsta löntagarna, och man anknöt härvid till synpunkter, som tidigare gjort sig gällande inom riksdagen vid denna frågas behandling. Men så tillade utskottet — och riksdagen gjorde även detta uttalande till sitt —: En dylik åtgärd, d. v. s. att fastställa en ny gräns för maximiunderlaget, finge dock icke givas den innebörden, att minskning inträdde i utgående löneförhöjningar. Det är sålunda ett principuttalande, avsett att skydda ifrågavarande högre löntagare från att behöva underkasta sig minskning i de till dem vid viss tidpunkt utgående lönerna.

När nu Kungl. Maj:t framlagt förslag till kristillägg, avsett att gälla

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)

från den 1 april 1943 intill utgången av första kvartalet 1944, har man alltså haft att bygga på detta riksdagens ståndpunktstagande. Kungl. Maj:t har då knutit an till den förhöjning av det enligt ramavtalet utgående rörliga tillägget, varom överenskommelse vid årsskiftet träffades mellan de båda parterna på den privata avtalsmarknaden, landsorganisationen å ena sidan och svenska arbetsgivareföreningen å andra sidan. Ramavtalets procentsatser bygga visserligen på 1914 års indexskala, som ju upptar andra tal än 1935 års indexskala, vilken är normgivande beträffande statens kristillägg, men det möter givetvis inte någon som helst svårighet att ställa de båda indexskalorna i rätt förhållande till varandra.

Enligt ramavtalet stipuleras nu, att därest man uppnår ett indextal efter 1914 års skala på 249 skall utöver gällande kristillägg utgå ett ytterligare tillägg av 5 %. I anslutning till detta har Kungl. Maj:t föreslagit, att därest den indexskala, som grundar sig på 1935 års prisnivå, uppnår talet 160, skall kristillägget till statens befattningshavare höjas med 5 %. Det är således samma förhöjning, som i båda fallen föreslås, och man har genom en särskild bestämmelse i det kungl. förslaget åstadkommit korrespondens mellan tidpunkterna för en eventuell förhöjning med 5 % å respektive tilläggsskalor, en sak som jag förmodar att jag inte behöver närmare ingå på i detta sammanhang.

Kungl. Maj:t har sålunda, efter samma grunder som den allmänna arbetsmarknadens parter följt vid den överenskommelse som de för sin del träffat, föreslagit en höjning av kristillägget vid en viss prisnivå. Kungl. Maj:t har emellertid i detta sammanhang även tagit upp den fråga, som 1942 års riksdag begärde att få omprövad, nämligen huruvida en viss begränsning bör ske, därest en ytterligare ökning av procentsatsen för kristillägget kan bli erforderlig. Kungl. Maj:t föreslår sålunda, att därest det inträder en ökning av kristillägget med 5 %, med andra ord: därest vi uppnå ett indextal av 160, skall denna höjda procentsats inte beräknas å lönebelopp, som överstiger 500 kronor i månaden.

Detta Kungl. Maj:ts förslag står således i full överensstämmelse med den uppfattning, som 1942 års riksdag i detta avseende gav uttryck åt. Det är ganska självklart, att när Kungl. Maj:t alltså följer den linje, som statsutskottets majoritet förra gången förordade, ansluter sig också statsutskottet nu till Kungl. Maj:ts förslag. Det är kort och gott den motivering för statsutskottets ståndpunkt, som kan anföras.

Vad sedan beträffar de uttalanden, som gjorts här under debatten, hade den förste ärade talaren en principiell invändning att göra mot procentuella tillägg överhuvud taget, och under alla förhållanden ansåg han att maximigränsen borde sättas lägre än vid 900 kronor. Det är självfallet, att man kan göra invändningar mot principen med procentuella tillägg, men det är ju denna princip, som statsmakterna hela tiden ha följt, och det vore nog ganska besvärligt att komma fram till någon annan lösning av frågan, om man samtidigt skulle iakttaga det som var grundläggande för 1942 års riksdag vid dess ståndpunktstagande i ärendet, nämligen att någon sänkning av nu utgående löneförmåner icke finge ske. Släpper man denna sistnämnda princip, är det klart att man däremot har rätt stora möjligheter att finna en annan lösning.

Vad jag här sagt gäller också herr Fröderbergs förslag. Herr Fröderberg befinner sig ju i den ställningen, att han inte har något föregående i denna fråga. Han var inte 1942 med om att skriva till Kungl. Maj:t, och det är därför som han nu kan lägga fram nya principer för beräkningen av kristillägget. Men eftersom hans linje skulle medföra en sänkning av nu utgående löneförmåner för åtskilliga av statens befattningshavare, så stämmer

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)
inte heller den med den uppfattning, som 1942 års riksdag gav uttryck för, och statsutskottet har därför självfallet inte kunnat reflektera på denna linje.

Med vad jag nu sagt har jag också givit svar på herr Hanssons i Skediga fråga, varför man icke kunnat överhuvud taget gå med på en lägre maximigräns för kristillägget än den som nu föreslås. Det beror, som jag förut nämnt, på att 1942 års riksdag icke ville sänka utgående förmåner för de högst avlönade statstjänstemännen. Man har då icke kunnat komma fram på någon annan väg än den Kungl. Maj:t föreslagit. Men — jag säger det ännu en gång — det är klart att om man icke vill taga hänsyn till den ståndpunkt riksdagen tidigare intagit, kan man ju röra sig ganska fritt på detta område.

I detta sammanhang vill jag säga, att jag är i den ovanliga situationen, att jag här närmast har att företräda de högre statstjänstemännens intressen i föreliggande fråga. Jag brukar annars icke vara deras talesman, utan jag plägar ha till uppgift, när jag yttrar mig i lönefrågor i allmänhet, att representera de lägre löntagarna. Med de synpunkter, som jag alltså tidigare brukat förfäktat i detta avseende, skulle jag icke ha någonting att invända mot det resonemang, som förts av de ärade talarna i debatten. Men då jag medverkade till vad riksdagen skrev förra året, är det självfallet, att jag anser mig bunden av detta även i år. Det är därför jag anslutit mig till denna linje. Ett bifall till herr von Helands m. fl. reservation skulle innebära, att man från och med den 1 april i år skulle sänka månadslönen för en befattningshavare med 600 kronor i lön med 16 kronor, för en befattningshavare med 700 kronor med 32 kronor, för en befattningshavare med 800 kronor med 48 kronor och för en befattningshavare med 900 kronor och därutöver med 64 kronor, allt för månad räknat. Detta strider uppenbarligen mot det principuttalande av 1942 års riksdag, som jag förut erinrat om.

Jag menar sålunda, att riksdagen i år icke kan fatta något annat beslut än om bifall till statsutskottets förslag. Jag har hört, att första kammaren efter en mycket kort överläggning och utan omröstning antagit utskottetsförslaget. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm hade ingenting i sak att invända mot de argument, som vi haft att anföra för reservationen. Det enda herr Eriksson hade att säga var, att när statsutskottets majoritet i fjol hade nämnda uppfattning, har man icke kunnat ändra uppfattning i år.

Nu får man ju ändå, herr Eriksson, erkänna, att det hänt något sedan dess och att den utredning kommit till stånd, som riksdagen begärt. Det är alldeles klart, att löneförmånerna skulle i viss mån sänkas för en del inkomsttagare, nämligen för dem som ha över 500 kronors inkomst i månaden. Men tidigare när vi haft liknande frågor uppe, som gällt andra kategorier i landet, har man hört det argumentet, att i tider som dessa får var och en finna sig i de förordningar och bestämmelser som ges och finna sig i att knappa in på levnadskostnaderna, när så är nödvändigt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlåtan det fogade reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 304, i vad denna avsåge kristillägg; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de övriga propositionerna; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)

Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Fröderberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets förevarande utlåtande nr 72 antager bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 304, i vad denna avser kristillägg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning, och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit den vid utlåtandet fogade reservationen.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 72, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Finland angående handräckning i skatteärenden;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 21, i anledning av väckta motioner om viss ändring i grunderna för taxering av inkomst av jordbruksfastighet, m. m.; och

nr 22, i anledning av väckta motioner om viss skattefrihet för jordbrukskassor m. fl.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 15.

Föredrogos bevillningsutskottets betänkande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 188 angående reglering av sockernärings- *Reglering av sockernärings- i riket m. m.* såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag skall be att i anslutning till föreliggande utskottsbetänkande få göra ett par påpekanden.

Såsom framgår av propositionen ingå i kalkylerna för den betodlarna tillerkända ersättningen bl. a. kostnader för den arbetskraft, som betingas av skötsel och upptagning av betorna. Dessa arbetskostnader beräknas i allmänhet, d. v. s. i hela landet utom Öland och Gotland, enligt ett mellan vederbörande lantarbetsgivareorganisationer och lantarbetareorganisationer slutet kollektivavtal. För Öland och Gotland har däremot något sådant kollektivavtal icke slutits. Följden härav är, att arbetskostnaderna på Öland och Gotland äro lägre än i landet i övrigt.

I fråga om tillhandahållande av arbetskraft har departementschefen uttalat bl. a., att skulle svårigheter uppkomma för betodlarna att få arbetare för skötseln av betodlingarna, böra statsmakterna vidtaga åtgärder för anskaffande av erforderlig arbetskraft.

Detta uttalande synes innebära, att från myndigheternas sida åtgärder kunna bli vidtagna för dirigerings av arbetskraft från ett område, där arbetskraft finnes, till ett annat område, där brist på arbetskraft råder. Inom utskottet har yppats oro för att sådan dirigering av arbetskraft skulle kunna ske från orter med kollektivavtalets högre arbetslöner till Öland och Gotland, varigenom den sålunda dirigerade arbetskraften skulle få utföra arbete mot lägre ersättning än som gäller i hemorten.

Det är att beklaga, att icke en överenskommelse om arbetslöner efter likartade grunder kunnat träffas för alla områden, där betodling sker. Men då detta icke låtit sig göra, tillåter jag mig — samtidigt som jag meddelar vad som inom utskottet förevarit — uttala den förhoppningen, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ville tillse, att ett rättvist och rimligt förfarande i här berört avseende kommer att äga rum.

Härtill skulle jag, herr talman, vilja foga ett par ord av mera personlig innebörd rörande den ordning, som präglat denna propositions framläggande för riksdagen. Som kammarens ledamöter känna till, utgör det avtal, som här underställts riksdagens prövning, grunden för betodlingen och sockerproduktionen i landet i år. Berörda parter, betodlarna, förädlingsindustrien och arbetarna, ha alltså intet att definitivt rätta sig efter, förrän riksdagen sagt sitt ord. Nu är emellertid icke riksdagen i tillfälle att taga ställning till frågan förrän teckningstiden för betodlingen redan är utgången och sådden redan i stor utsträckning verkställd. Riksdagen har alltså genom propositionens för sena framlämnande enligt min mening på ett anmärkningsvärt sätt satts i efterhand. För framtiden vore säkerligen en annan och bättre ordning att rekommendera.

Till slut skulle jag för egen del vilja göra ännu ett påpekande. Genom att avgörandet i fråga om betodlingen på grund av allmänt kända omständigheter, vilka jag dock icke närmare skall gå in på, år efter år skjutes fram till sista stund, föranledas, så vitt jag förstår, många lantbrukare, som annars gärna skulle velat odla sockerbeter, att i känslan av ovisshet om hur det skall bli med årets betodling i stället intressera sig för andra odlingar. Man skulle alltså kunna säga, att det på sätt och vis icke sällan blir överskotts-jorden, som sålunda kommer att tagas i anspråk för betodlingen. Detta måste vara att beklaga med hänsyn till att det här är fråga om produktion av ett av våra ur såväl försörjnings- som beredskapssynpunkt allra viktigaste livsmedel.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Orgård* och *Bladh*.

Reglering av sockernärningen i riket m. m. (Forts.)

Herr Liedberg: Herr talman! Jag har ingen erinran att göra mot herr Hagbergs reflexioner kring förseningen av denna frågas behandling. Jag tror liksom han, att det skulle ha varit till nytta för åtskilliga intressen, både för det allmänna och för de enskilda parterna, om saken kunnat bringas till avgörande något tidigare. Jag vill bara i någon mån söka dämpa hans farhågor beträffande den jord, som användes för betodlingen. Han nämnde något om att på grund av dröjsmålet en odlare redan skulle ha hunnit intressera sig för annan odling och att när beslutet kommer jorden skulle ha disponerats för annat ändamål. Jag tror icke, att det i själva verket ligger så till. En mycket betydande del av betarealen — troligen närmare 100 % — utgöres av därtill särskilt lämpad jord, som från början är avsedd för ändamålet. De odlare, som tänkt sig odla betor där, ha hela tiden räknat med att betodlingen skall komma till stånd och att först om så icke sker jorden skall kunna disponeras för annat ändamål. Om herr Hagbergs farhågor skulle lämnas obemötta, kunde det förefalla, som om förhållandena medfört, att när betodlingen till slut kommer till stånd, det bara blir så att säga överbliven jord, som kan användas för detta viktiga ändamål. Så är ingalunda fallet. Tvärtom är det i allmänhet den bästa och därtill mest lämpade jorden, som kommer till användning!

Herr Paulsen: Herr talman! När herr Hagberg i Malmö reflekterar över sockerbetsodlingen och säger, att det är fara för att genom dröjsmålet med beslutet i riksdagen det icke blir de lämpligaste jordarna, som användas för sockerbetsodlingen, tager han fullständigt fel. Man kan göra sådana reflexioner vid skrivbordet. Men den jordbrukare, som odlar betor, har redan föregående år bestämt, på vilka fält han skall ha betor. Där komma också betor att odlas, när överenskommelse träffats mellan sockerbolaget och staten, även om vi icke här i kammaren fattat något beslut.

Herr Hammarlund: Herr talman! När man här kritiserar, att propositionen kommit för sent, får man icke glömma, att vi äro en hel månad tidigare ute än vi brukar vara. Jag såg en artikel härom dagen av rektor Forsberg vid Alnarp, däri han nämnde, att den lämpligaste tidpunkten att så betor var omkring den 20 april. Det är bara den 14 april i dag. Vi ha sålunda en hel vecka kvar till den tidpunkt, som av den största sakkunskap vi ha här i landet anses som den lämpligaste för sådden av betor.

Herr Hagberg trodde, att det endast blev överskottsjord kvar för sockerbetorna. Jag försäkrar herr Hagberg, att vi skånska sockerbetsodlare icke sköta vår jord på så lösa boliner. Vi börja redan på hösten tänka på var vi skola ha sockerbetor. Vi börja med skumplöjning, harvning och gödsling just på de fält, där vi skola ha betor. Det är därför det är besvärligt för oss att avstå från att odla sockerbetor. Dessa fält ha satts i sådan växtkraft, att man knappast kan odla annat där. Den jorden är för kraftig för annan gröda. Herr Hagberg behöver alltså icke hysa så stora farhågor. Den saken ordnar sig säkert mycket lätt.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag kan naturligtvis vara rätt tillfredsställd med vad som har uttalats från skilda håll i denna anläggning. Men vad som sagts ställer onekligen de uttalanden, som från betodlarehall gjorts på sista tiden, i en ganska egendomlig dager. Här har bland annat framhållits, att man i allmänhet redan året förut har klart för sig, i vilken omfattning man skall sätta betor, och herr Paulsen försäkrade, att betorna

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

komma att sås oavsett vad riksdagen beslutar — om jag fattade honom rätt. Vid sådant förhållande förstår jag icke, hur man på betodlarmötena den senaste tiden kunnat göra sina uttalanden till förmån för en arealminskning av 10 %. Då hänga ju dessa uttalanden i luften. Det tycks ju också vara fallet, eftersom man från odlareorganisationens sida senare meddelat, att det icke var meningen att det skulle bli någon generell minskning med 10 % utan att anvisningen till reduktion endast skulle gälla de större betodlarna, medan de mindre betodlarna skulle få odla huru mycket de ville.

Nu har man emellertid genom uttalandena här i kammaren fått veta, att det skulle finnas en helt annan redobogenhet på detta område än dessa resolutioner synas vittna om. Det är jag som sagt endast tillfredsställd över. Jag är också tillfredsställd över att herr Hammarlund för sin del ansett sig kunna skriva under bevillningsutskottets betänkande i detta ämne.

Herr Paulsen: Herr talman! Herr Hagberg påtalade, att jag sade, att betodlingen sker innan riksdagen fattar sitt beslut. Det sade jag också — det är alldeles riktigt. I min hemort har jag och andra satt betor för några dagar sedan. Men jag tillade försiktigtvis: sedan överenskommelse träffats mellan sockerbolaget och staten. Det är kärnpunkten — icke detta beslut, ty här i riksdagen brukar saken alltid gå igenom.

Vad sedan betodlarföreningens beslut om arealminskningen angår, får jag säga, att jag funnit det mycket egendomligt — icke beslutet i och för sig men att det doldes en tid, innan man gav besked. Det är en sak jag icke gillar.

Herr Liedberg: Herr talman! När jag begärde ordet var det icke för att polemisera mot herr Hagberg utan för att tillrättalägga vissa av hans synpunkter, då det föreföll mig, som om han icke riktigt kände till förhållandena och då jag icke ville låta hans uttalande stå helt oemotsagt. Herr Hagberg fäste sig vid vad här sagts, senast av herr Hammarlund, om att man beslutar sig för och ordnar betodlingen ett halvt eller tre kvarts år i förväg — i vanliga fall väl på hösten, alltså ett halvt år i förväg — och att eftersom jorden är avsedd för betor kan den svårigen användas till något annat. Detta får icke tagas så bokstavligen, herr Hagberg. Sockerbetsarealen är nämligen en del av rotfruktsarealen i allmänhet, och man kan använda den arealen till så och så mycket sockerbetor och så och så mycket foderrotfrukter. Till äventyrs kan man även odla grönfoder och dylikt, vilket kan ge utmärkt avkastning på en så höggödslad jord, men däremot kan man kanske icke där odla stråså. Det är tekniska problem, som kanske icke intressera kammaren så förfärligt mycket. Jag har emellertid velat nämna det, då det kunde förefalla litet egendomligt, om jordbrukets planläggning skulle vara så stel, att vad man på hösten hade tänkt sig att odla icke ens till fem eller tio procent skulle kunna ändras på våren. Lyckligtvis är så icke förhållandet.

När jag sedan kommer in på själva nedsättningen av arealen, den rekommendation som betodlarföreningen gjort i denna fråga, har jag ingen anledning att taga upp den till ingående saklig granskning. Jag intager icke någon sådan position i den organisationen, att jag har med dylika uppmaningar att göra, utan jag är bara medlem i betodlarföreningen. Emellertid kan jag kanske ändå säga *något* om den saken. Det har, såvitt jag har mig bekant, uttalats från betodlarföreningen, att avsikten icke är, att de som sköta sin betareal med eget folk skulle minska betodlingen. Jag tror icke heller, att det från betodlarföreningens sida varit avsikten att med ifrågavarande uttalande åstadkomma en mindre areal sockerbetor än som överhuvud taget är möjlig att odla, utan

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

avsikten har nog i stället varit att få till stånd en anpassning av betarealen efter den faktiskt föreliggande arbetskrafttillgången. Därvidlag har man nämligen sedan åtskilliga år haft mycket stora svårigheter att brottas med. Det torde knappast vara kammaren obekant, att såväl hösten 1941 som hösten 1942 det på en icke obetydlig areal fanns sockerbeter kvar i jorden, när den stränga vinterknäppen stötte till. Endast den omständigheten att det stränga vintervädret förbyttes i töväder, så att vi åter kunde »komma i jorden», så att säga, samt den omständigheten att statsmakterna mot slutet av säsongen ställde särskild arbetskraft, bl. a. militär, till förfogande möjliggjorde överhuvud taget, att betorna kunde tas upp och bärgas. Var och en bör ju kunna förstå, att det icke i det långa loppet kan vara ett hållbart tillstånd, att den enskilde odlaren ständigt skall ställas i en sådan situation, att han icke har några utsikter att med egen kraft och med de möjligheter som stå honom som enskild företagare till buds kunna bärga in den gröda, på vilken han nedlagt så mycket arbete, omtanke och kostnader. Det är då helt naturligt, att han får anpassa sin odling så, att han helst icke blir beroende av att få grödan bärgad genom statsmakternas ingripande med militärhjälp eller dylikt. Det är lika naturligt, att man icke bara från de enskilda odlarnas utan även från organisationens sida resonerar på det sättet.

Jag talar icke på betodlarföreningens vägnar, utan jag skulle snarast vilja anlägga de synpunkter som man hyser inom lantarbetsgivareföreningen. Man har där också intresse av att se till att man icke överdimensionerar odlingarna och därmed driver upp arbetskraftbehovet på ett sådant sätt, att man icke kan tillfredsställa detta behov, när det till slut blir fråga om att skaffa den nödvändiga arbetskraften. Det råder ju också i dag en oerhört stor konkurrens om arbetskraften från olika håll, som icke tidigare varit förhållandet. Sålunda bedrivs skogsarbetet i en helt annan utsträckning än tidigare och påbörjas dessutom tidigare på hösten än förr. Vidare minskas tillgången på arbetskraft genom militärinkallelserna och ersättningsindustrien samt överhuvud taget av den högkonjunktur i fråga om sysselsättningsgraden inom industrien, som krisförhållandena ha fört med sig. Det måste därför ligga i hela näringens och produktionens intresse att söka få till stånd en balans mellan odlingen och den faktiskt tillgängliga arbetskraften.

Naturligtvis finns det ingen anledning för jordbrukarna att motsätta sig den odling som är möjlig. Jag är säker på att det icke finns någon tanke från det hållet att söka åstadkomma mindre betodling än som är möjligt. Det måste vara till hela folkhushållets gagn, att det finns så mycket sockerbeter som möjligt och därmed så mycket socker som möjligt, men man måste rätta munnen efter matsäcken även beträffande arbetskraftsförhållandena. Det finns två alternativ. *Antingen* anpassar man odlingen efter vad man på grundval av två eller tre års erfarenheter bedömer svara mot den faktiska tillgången på arbetskraft, *eller* också säger man *från statens sida*, att man ställer den och den arbetskraften till förfogande. Detta senare alternativ har emellertid icke på allvar diskuterats, utan man befinner sig på betodlarhåll fortfarande i den obehagliga situationen, att i slutet av november kanske behöva anropa statsmakterna om hjälp i ett läge, där man icke kan klara sig själv, och det bör kammaren förstå, att man icke är road av i längden.

Herr **Orgård**: Herr talman! Med anledning av vad herr Liedberg anförde vill jag bara säga, att vidmakthållandet av betodlingen i hittillsvarande omfattning liksom av de lager vi ha och önskvärdheten att bibehålla den nuvarande sockerransonen utgöra ett så viktigt samhällsintresse, att statsmakterna måste se till att arbetskraftbehovet blir fyllt.

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

Jag tror också, att det från statsmakternas sida vid förhandlingarna förutsatts, att all kraft måste sättas in för att sockerbetsodlarnas behov av arbetskraft skulle bli fyllt och att det således icke kan vara så mycket påkallat från sockerbetsodlarnas sida att framhålla den synpunkten som fastmer från samhällets sida.

Jag vill bara tillägga, att det framför allt är ett mycket stort landsbygdsintresse, att sockerransonerna bibehållas och om möjligt tilldelningen av syltsocker på hösten kunde utökas. Jag vet, att bland landsbygdens husmödrar råder missnöje över att vår bär- och fruktskörd icke i den utsträckning som man skulle kunna önska kan tillgodogöras på grund av att dessa ransoner äro för knappa. Det är således ett mycket stort samhällsintresse, att statsmakterna se till att sockerbetsodlingen vidmakthålles i den utsträckning som man har räknat med. Jag vill också tillägga — jag understryker ett uttalande, som gjorts i utskottet — att man vid förhandlingarna tidigare i allmänhet har varit av den uppfattningen, att vidmakthållandet av sockerbetsodlingen i samma utsträckning som tidigare har varit en förutsättning för de resultat vartill man kommit vid förhandlingarna.

Jag vill understryka, att statsmakterna, framför allt jordbruksministern, böra se till att sockerbetsarealen såvitt möjligt icke på några villkor minskas utan vidmakthålles i så stor utsträckning som möjligt. Man får ju också räkna med att det på grund av dålig väderlek o. dyl. kan bli en dålig skörd, vilket skulle kunna decimera betskörden även med bibehållen areal.

Med dessa ord har jag velat uttala, att vad utskottet här säger är mycket allvarligt menat, vilket understrykes därav — det kan sägas med anledning av vad som stått på en hel del håll i pressen, där det sagts, att man icke behöver taga utskottets uttalande på allvar — att bakom detsamma står ett enhälligt bevillningsutskott.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag måste med anledning av herr Orgårds anförande ytterligare understryka, att denna fråga från jordbrukarhåll utslutande setts ur arbetsmarknadssynpunkt. Det har mig veterligt icke funnits någon som helst önskan att icke åstadkomma den största odlingsareal som under förhandenvarande förhållanden är möjlig. Man kan mycket väl säga som herr Orgård, att det är ett statsintresse att vidmakthålla lagren, och att statsmakterna måste se till att ställa den nödiga arbetskraften till förfogande. Jag har emellertid två år å rad varit med om att uppvakta olika statliga instanser i arbetskraftfrågan. På ett tidigare skede av dessa uppvaktningar ha vi då fått det beskedet, att odlarna själva få klara sig så gott de kunde, och att statsingripande icke kunde förväntas, förrän det visade sig, att alla andra möjligheter voro uttömda. Var och en bör ju förstå, att för den som har två tredjedelar, hälften eller en tredjedel av en mycket dyrbar gröda i jorden är ju icke ett sådant besked så förfärligt uppmuntrande, och vederbörande sover icke så särdeles lugnt under låt oss säga en månad, när han löper så stora ekonomiska risker. Så kommer man till slut fram till slutet av november. Det blir en stark vinterknäpp. Sedan börjar det töa, vilket man ju icke kunnat ha några garantier för, och då kommer, som väl är, militär och hjälper till med att taga in den sista betskörden. Emellertid kan man icke betrakta sådana förhållanden som de nu refererade som normala. Då skulle man från statsmakternas sida gå in för det alternativ som enligt vad jag i mitt förra anförande nämnde icke hade diskuterats, nämligen att säga, att statsmakterna under alla förhållanden måste ställa arbetskraft till förfogande. Det är emellertid mycket svårt att göra det, ty därmed skulle statsmakterna faktiskt taga ansvaret för det hela.

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

Vad betodlarföreningens uppmaning till minskning av betarealen beträffar nämnde jag, att jag — liksom väl nästan alla sockerbetsodlare — är medlem av denna förening. Jag har emellertid icke ännu den dag som i dag är nåtts av denna uppmaning. Jag säger det bara för att påpeka, att det icke bedrivits någon som helst pressande propaganda i den vägen. Jag kan uppriktigt sagt icke säga, hur denna uppmaning spritts. Det kanske har deklarerats vid vissa distriktsmöten inom sockerbetsodlarföreningen, måhända också vid stämman, att de som icke se sig i stånd att skaffa arbetskraft borde överväga en ungefärlig minskning med tio procent för att nå balans mellan odlingen och tillgången på arbetskraft. I så fall måste jag säga, att denna uppmaning snarare varit ägnad att hålla odlingen uppe än att minska den. Om det icke sagts en minskning med tio procent, hade nog många varit benägna att minska betydligt mer. Jag tror således, att man bör bedöma saken med hänsyn till de riktiga förutsättningarna och icke här fatta det som om betodlarföreningen hade sökt komma något allmänt intresse till livs, vilket jag är alldeles övertygad om att man på det hållet icke har velat göra.

Herr Ohlsson i Kastlösa: Herr talman! Herr Liedberg tycks vara av en annan mening än undertecknad när det gäller denna sak. I allmänhet ha vi väl icke mer än en mening när det gäller finten med tio procents nedskärning. Avsikten därmed är ju att söka skaffa sig en bättre bas för underhandlingar för nästkommande år. I Kungl. Maj:ts proposition finns refererat från underhandlingarna ett uttalande, enligt vilket man förutsätter, att statsmakterna skulle hjälpa till att skaffa arbetskraft till betfälten, i den mån arbetskraft icke kan skaffas på annat sätt. Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna förutsätta, att all nödig uppmärksamhet skall ägnas frågan om tillhandahållande av arbetskraft för betodlarnas behov. Departementschefen skriver också i sitt uttalande i propositionen: »Skulle svårigheter uppkomma för betodlarna att få arbetare för skötseln av betodlingarna, böra statsmakterna vidtaga åtgärder för anskaffande av erforderlig arbetskraft.»

Det är väl icke mycket att säga om denna sak, om den inte hade ett visst samband med en annan fråga, som framfördes av herr Hagberg i Malmö, nämligen frågan om arbetskraften på Öland och Gotland. Ölänningarna ha liksom gotlänningarna alltid fått nöja sig med lägre inkomster av arbete icke bara på betfälten utan även i övrigt. I början av 1930-talet ansågo betarbetarna på Öland, att det var orätt att detta förhållande skulle fortsätta. Man lyckades då komma till tals med jordbruksministern, som också i propositionen inryckte bestämmelser om minimilöner för ölänningar och gotlänningar, vilka saknade avtal på detta område. Därefter ha förhandlingar varje år förts på Öland, och jag förutsätter även på Gotland. Dessa förhandlingar ha icke gällt lönerna utan fördelningen av priserna på de olika arbetsmomenten. Det är vad ölänningarna fått vara med om att bestämma. När lantarbetarförbundet fick en avdelning på Öland, satte vi självfallet vår tillit till att få till stånd avtal även där. Fackföreningsrörelsen är icke alldeles ny, men i början av 1930-talet var den i varje fall icke stark. Det var därför med ledsnad eller kanske rättare sagt med överraskning, som vi funno, att lantarbetsgivareföreningen icke ville gå med på ett avtal i fråga om betarbetarna på Öland och Gotland. Det finns inga skäl, som tala för lägre avlöning där. Denna är enbart beroende på att arbetarrörelsen där är av färskare datum. Den har icke kunnat skaffa en bättre ställning åt sina lantarbetarmedlemmar, och därför har man fått nöja sig med sämre avlöning, trots att det är ungefär samma jordar som på fastlandet. Fortfarande råder den skillnaden mellan Öland och fastlandet, att lönen på Öland är tolv kronor lägre per tunnland. I år har avtalet utsträckt

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

till hela fastlandet, så att endast Öland och Gotland äro undantagna — förut var även Småland undantaget. Det har hänt under de senaste åren, att arbetskraften icke heller räckt till på Öland. Då har man använt sig av olika sätt att få dit arbetskraft. Under de senaste åren har man kommenderat dit militär och även en del skolungdom. Det var någon som sade till mig, att denna skolungdom kostade staten två kronor per dag och person. Jag vet icke, om det var riktigt, men jag skulle tro, att det ligger sanningen ganska nära. Det blev ganska dyr arbetskraft, men den behövde icke betodlarna bekosta. Vi tro icke på att tjänstepliktslagen bör sättas i kraft för att få arbetskraft till de öländska betfälten. Vi veta emellertid, att vi ha många yrken med ringa selsättning, bl. a. byggnadsarbetarna, och när de komma till arbetsförmedlingarna och söka arbete, bli de hänvisade till sockerbetfälten. Med den ordning som för närvarande är rådande är det självfallet, att arbetsförmedlingen hänvisar dessa byggnadsarbetare till betfälten med de låga löner som där gälla för Öland och Gotland. Det kan icke vara riktigt, att arbetarna skola resa från Småland, där arbetet i många fall är lättare att utföra, till Öland och där utföra ett hårdare arbete för tolv kronor lägre betalning per tunnland. Även för öläningarna är det hårt att behöva arbeta för en så låg lön. Under de senaste åren ha betskötarna på Öland kunnat tilltvinga sig en bättre ersättning för arbete, i en del fall mer och i en del fall mindre. Det finns emellertid inga som helst möjligheter att få denna rättvisesynpunkt på arbetet tillgodosedd i och med att staten förutsätter, att den skall kunna anskaffa arbetskraft i den mån icke arbetskraft kan anskaffas för det pris som finns angivet som minimipris för betskötseln.

Vid behandlingen inom utskottet framställde såväl undertecknad som en del andra önskemål om ett skrivsätt som tydligt och klart sade ifrån, att arbetskraften icke tvångsvis fick flyttas till dessa områden för lägre betalning än avtalet stipulerade. Vi kunde icke få majoritet för detta inom utskottet. Emellertid kanske det blir lika bra med det uttalande som här är gjort av utskottets talesman.

Jag ber att få instämma i hans hemställan om att statsrådet måtte ägna denna fråga all uppmärksamhet, och att det icke blir på det sätt som jag för min del och öborna i allmänhet befara.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Det är icke att förväna sig över, att här hävdats olika meningar om innebörden av betodlareorganisationens kommunikéer i ärendet, så pass stridiga som dessa kommunikéer ha visat sig vara. Jag har de olika aktstyckena framför mig här, men jag skall icke trötta kammaren med att föredra dem med undantag av den grundläggande kommunikén, som utsändes den 1 april och som inleddes sålunda: »Vid Sveriges betodlares centralförenings extra föreningsstämma den 23 mars 1943, då av statens representanter erbjudna odlingsvillkor för sockerbeter under år 1942 godkändes, rådde full enighet om att sockerbetsodlingen borde nedbringas med tio procent i förhållande till 1940 års odling.» Sedan har man ju från organisationens sida justerat detta uttalande såtillvida att man sagt, att det icke var meningen att detta uttalande skulle tolkas generellt utan att man med detsamma endast åsyftade de större odlingarna, medan de mindre odlarna, d. v. s. de med en areal av 3 tunnland och därunder, och som sköta det hela med eget folk, skulle få förfara som dem bäst syntes.

Här har talats mycket om arbetskraftsproblemet, och det har gjorts gällande, att man i detta förhållande hade att finna anledningen till dessa uttalanden till förmån för en minskning i arealen. Jag betvivlar ingalunda att så är fallet, men jag vill fästa uppmärksamheten på att från skilda håll fram-

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

kommit påståenden om att man icke i dessa uttalanden har att finna den fulla sanningen. Man menar med andra ord, att även andra synpunkter spelat in vid det ståndpunktstagande, som kom till synes i kommunikéerna.

Ifråga om arbetskraften vill jag för övrigt erinra om vad som sägs i propositionen på sid. 27. Det hela är naturligtvis ett mycket allvarligt problem, som också behandlats av de organ, som företrätt staten i denna del, nämligen sockernämnden och priskontrollnämnden. I propositionen anföres i detta hänseende följande: »Betodlarnas representanter ha vid förhandlingarna med styrka betonat angelägenheten av att åtgärder i god tid vidtagas i syfte att tillräcklig och kunnig arbetskraft finnes till förfogande för betornas skötsel och framför allt för upptagningen. Med anledning härav har denna fråga, som även nämnderna anse vara mycket betydelsefull, förts vidare till ledningen för statens arbetsmarknadskommission, som förklarar, att spørsmålet redan vore uppmärksammat, samt att kommissionen genom länsarbetsnämnderna igångsatt utredning om erfarenheterna från fjolårets arbetsförhållanden på betfälten samt rörande de åtgärder, som böra förberedas och vidtagas beträffande årets betskötsel och upptagning. Nämnderna förutsätta, att all nödig uppmärksamhet ägnas frågan om tillhandahållande av arbetskraft för betodlingens behov i nämnda hänseenden.»

Här pågår alltså redan ett mycket intensivt arbete från såväl arbetsmarknadskommissionens som från länsarbetsnämndernas sida i syfte att med ledning av de erfarenheter man vunnit under tidigare år klara ut detta naturligtvis mycket viktiga spørsmål. Man har från håll, som jag för egen del anser kompetent, förklarar, att frågan om arbetskraften i år icke behöver bli ett problem, som icke med god vilja å ömse håll skulle kunna lösas. Jag har det intrycket, att man inom vissa kretsar bland betodlarna ganska mycket förstorat svårigheterna ifråga om arbetskraften.

Beträffande detta meningsutbyte här i kammaren skulle jag till slut vilja säga, att jag tror att det varit ur många synpunkter ganska nyttigt. Jordbruksministern kan ju, när han — som jag hoppas — via protokollet tar del av den här förda diskussionen, i denna finna uppslag värda att ta fasta på, när man ett annat år går att göra upp om villkoren för betodlingen för en ny period.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag är icke säker på, att man i allmänhet har klart för sig, hurudant läget varit under de senaste åren på hithörande område. Herr Hagbergs i Malmö senaste uttalande ger belägg härför. Herr Hagberg i Malmö säger nämligen, att man tydligen på många håll överdrivit dessa svårigheter, och han tillägger, liksom herr Ohlsson i Kastlösa, att statsmakterna givetvis böra ägna all nödig uppmärksamhet åt detta spørsmål och vidta alla nödiga åtgärder etc., etc. Herr Hagberg i Malmö säger till sist, att han är övertygad om att man med god vilja etc. skall kunna nå det åsyftade resultatet. Ärade kammarledamöter! Även jag har den uppfattningen att praktiskt taget allt gjorts, som i dylika former göras kan på detta område, men jag har också den uppfattningen, att dessa organisationers möjligheter i här förevarande avseende äro ytterligt små och beskurna. Man börjar redan vid denna tidpunkt göra upp planer för betkampanjen på hösten, och man skickar ut cirkulär om den arbetskraft som kan behövas. Ja, allt det där är ju mycket vackert, men vad blir resultatet? Jo, att man ändå icke får tillräckligt med arbetskraft, detta beroende helt enkelt därpå, att sådan icke tycks kunna anskaffas. Jag kan anföra mitt eget lilla exempel. Under hela september, oktober och november månader rekvirerade jag arbetskraft, men icke *något* av arbetsmarknadsorganen kunde anvisa någon sådan. Detta är ganska naturligt,

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

ty arbetskraften går alltid i första hand till de distrikt, som ligga nära de stora städerna med deras goda kommunikationer. Först när man i början av december annonserade efter skogsarbetare, fanns sådan arbetskraft att få, men ingalunda kom det någon arbetskraft under dessa tre månader genom arbetsmarknadens instanser eller genom annonsering, utöver den arbetskraft man redan hade på betfälten. Jag är övertygad om, att man i år liksom tidigare vidtagit »alla tänkbara åtgärder och ägnat alla nödig uppmärksamhet» etc. åt denna fråga. Jag vill vidare påpeka, att det härvidlag icke är fråga om ett sockerbetsodlareföreningens speciella bekymmer, utan att lantarbetsgivareföreningen under åtskilliga år haft att dragas med samma svårigheter. Vi ha nämligen kunnat konstatera, att på vissa gårdar och inom vissa områden år efter år obönhörlig brist på arbetskraft visat sig föreliggga i ett mycket tidigt skede av arbetets bedrivande. Var och en förstår ju, att detta måste hänga samman med det förhållandet att man på ifrågavarande gårdar eller inom ifrågavarande områden helt enkelt kommit upp i en för de faktiska möjligheterna allt för stor odling. Det kan inte vara något oriktigt att för vederbörande odlare påpeka ett sådant faktum. Lantarbetsgivareföreningen om icke betodlareföreningen har också i flera år avrått vederbörande från att åtaga sig mera odling än som vederbörande faktiskt har förutsättning att kunna utföra. Hela resonemanget bygger sålunda på faktorer, som icke alls ha något samband med någon önskan i och för sig att icke vilja främja en så stor betodling, som folkhushållet överhuvud taget har gagn av.

Det har sagts här, att dessa arbetsmarknadsproblem icke täcka hela sanningen, och från skilda håll, bland annat nu senast av herr Hagberg i Malmö, har påståtts, att andra motiv ligga bakom betodlareföreningens ståndpunkts-tagande. Därvidlag vill jag säga, att dessa motiv äro för mig obekanta. Jag skulle ytterligt gärna vilja veta vem det är som kan påstå något dylikt, ty får man veta vem det är, kan man möjligen finna ut var sanningen ligger. I den sakliga diskussionen har jag emellertid för min del icke kunnat finna upphovet till detta argument.

Till slut ett par ord till herr Ohlsson i Kastlösa. Han sade, att olikheten i fråga om betalningen för betskötseln, som förekommer på fastlandet å ena sidan och på Öland och Gotland å andra sidan, bör rättas till, men att åtgärder i sådant avseende strandat på lantarbetsgivareföreningens motstånd. Jag skall icke här i kammaren ta upp den invit, som herr Ohlsson i Kastlösa gav till en diskussion i avtalsfrågan, ty jag tycker icke, att kammaren är lämpligt forum för en sådan sak. Jag kan i detta avseende bara säga, att det resultat, vartill man kom i år och vilket icke innebar någon ändring i de bestående förhållandena, godkänts av båda parterna, nämligen Svenska lantarbetareförbundet och Svenska lantarbetsgivareföreningen. Därmed nog om den saken. Svenska lantarbetareförbundet har sålunda gått med på att det icke skall finnas något avtal på Öland och Gotland, utan att priserna skola regleras genom ett visst procentuellt förhållande till ramavtalet. Detta tillstånd har förbundet förklarat sig icke skola motarbeta i år. Förhistorien till det hela är, såsom jag tror att herr Ohlsson i Kastlösa också angav, att förr i världen var det lägre betskötselpriser på Öland och Gotland än på fastlandet, och vidare att man på öarna icke hade något egentligt avtal. När emellertid en gång Kungl. Maj:t tillämpade den metoden att i propositionen föreslå en minimibetalning, var det helt naturligt att denna minimibetalning skulle knytas an till gällande kollektivavtal. Det var statsrådet Sköld som knäste dessa 10 procent lägre som det normala för Öland och Gotland, men därmed vill jag icke ha sagt, huruvida dessa 10 procent skola tillämpas för all framtid såsom det normala.

Vidare förhåller det sig så att betodlaravtalet i fråga om själva betskötseln

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

icke bara är ett kollektivavtal utan samtidigt också ett lokalavtal eller ett avtal distriktsvis ingånget mellan vederbörande representanter för lantarbetsgivareföreningen och lantarbetareförbundet. Det är sålunda ännu icke något riksavtal, men det kan ju hända att det en gång blir ett sådant. Jag skall icke ge mig in på några spådomar om i vilken riktning utvecklingen kan komma att gå; jag har endast velat påpeka anledningen till den skillnad, som förefinnes mellan förhållandena å ena sidan på fastlandet och å andra sidan på öarna. Med hänsyn till jordmånens natur ha odlingsmöjligheterna på öarna ansetts vara sämre än på fastlandet. En omständighet, som härvidlag också spelar in, är det förhållandet att sockerbetssskötseln ger bättre pekuniärt utbyte än annat lantarbete därigenom att prissättningen å sockerbetorna inrymmer möjlighet till högre betalning. Denna högre betalning är emellertid i sin tur betingad av nödvändigheten av att anskaffa den extra arbetskraft, som behövs på betfälten. Då betskörden är i genomsnitt betydligt lägre på Öland och Gotland än på fastlandet, betyder detta att de ekonomiska förutsättningarna för en lönande odling äro betydligt mindre på öarna än på fastlandet.

Herr talman! Jag skall icke fortsätta vidare på det inslagna ämnet, men jag har velat nämna dessa små fakta. Jag tycker som sagt, att det icke är lämpligt med någon avtalsdiskussion här i kammaren med pro et contra beträffande parternas olika synpunkter på frågan. Det finns lämpligare fora för en sådan diskussion.

Herr Ohlsson i Kastlösa framhöll slutligen, att den omständigheten att betalningen på Öland och Gotland är lägre än den på fastlandet gör det så mycket mera förståeligt, att byggnadsarbetarna icke gärna vilja ta anvisat hårdare arbete till en lägre lön än som gäller på fastlandet. Jag tror att han har fullkomligt rätt i detta sitt påstående, ty byggnadsarbetarna äro säkerligen icke roade av att arbeta med betupptagning vare sig på öarna eller på fastlandet med den betalning, som därvidlag gäller. Tillåt mig, herr Ohlsson i Kastlösa, säga, att jag tror att byggnadsarbetarna ytterligt ogärna ta ett arbete, som icke kan ge dem vad de förtjäna inom byggnadsverksamheten. Har man vant sig vid *den* lönen, vill man icke gärna arbeta för en lön, som flertalet andra arbetare här i landet få arbeta för!

Herr Paulsen: Herr talman! Här har talats om hur svårt det är att få arbetskraft till betfälten. Det där påståendet är nog tämligen sant, men vem är det, som har det svårast i det avseendet? Jo, naturligtvis de som ha de sämsta jordarna. Det kan aldrig bli tal om, att de som ha de bästa jordarna skola behöva anropa staten om hjälp för att få arbetskraft. De som ha de sämsta jordarna få vänta till sist, vilket är ganska naturligt.

Jag begärde emellertid ordet för att replikera herr Ohlsson i Kastlösa, då han sade, att betarbetarna på öarna hade sämre betalt än arbetarna på fastlandet. Ja, däri har han alldeles rätt, och det beklagar jag. Men han fann förklaringen till detta förhållande ligga i den omständigheten, att fackföreningsrörelsen var tämligen svag på öarna. Härpå vill jag svara, att det icke är så det hela hänger samman. Förhållandet beror i stället på det dåliga utfallet av betodlingen på öarna. Man får där överhuvud taget icke mer än hälften mot vad man får i Skåne. Blir resultatet så dåligt för dem som skola betala lönerna, kan en fackförening, hur stark den än är, icke tilltvinga sig lika mycket som av den, som förtjänar dubbelt så mycket.

Herr Eriksson i Sandby: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten med många ord och dra in några detaljer om betarbetarnas avtal, men när herr Liedberg här framställt saken så, att lantarbetareförbundet och lantar-

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)
betsgivareföreningen skulle vara överens om, att en viss undantagsbestäm-
melse skall gälla för Öland och Gotland, vill jag till undvikande av missför-
stånd här ha deklarerat, att lantarbetareförbundet för sin del ingalunda kän-
ner sig tillfreds med den utveckling, som här varit rådande under en följd av
år. Vi anse, att det icke finns några som helst skäl för den undantagsställ-
ning, som existerar på Öland och Gotland. När vårt förbund även i år tvinga-
des gå med på denna undantagsställning var det därför att lantarbetareför-
bundet i landets intresse icke vill ta på sitt ansvar att på något som helst
sätt äventyra vår sockerförsörjning. Det hade nämligen sagts, att om avtalet
icke kunde föras i hamn, skulle detta betyda en nedsättning i sockerransone-
ringen till omkring hälften. Detta ville vi icke ta ansvaret för, men jag vill
försäkra både herr Liedberg och herr Ohlsson i Kastlösa, att lantarbetareför-
bundet i längden icke kan eller vill acceptera denna undantagsställning för
betodlarna på Öland och Gotland. Jag kan också försäkra, att när frågan
nästa gång på nytt aktualiseras och omständigheterna det medgiva vi skola
arbeta för att få bort denna undantagsbestämmelse, som enligt lantarbetare-
förbundets bestämda mening icke har något som helst berättigande.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag vill bara till den siste ärade talaren
säga, att jag påstått — och det gör jag fortfarande — att båda parterna
blivit överens om det nuvarande tillståndet. Detta påstående gjorde jag, om
jag så får säga, för att undvika en facklig avtalsdiskussion här i kammaren,
ty jag anser kammaren icke vara rätt forum för en dylik diskussion. Jag har
sålunda icke påstått något sådant som att arbetarna icke skulle ha haft några
önskemål i den ena eller den andra riktningen vid förhandlingarnas början, och
lika litet har jag uttalat mig om deras önskemål för framtiden.

Herr Ohlsson i Kastlösa: Herr talman! Bara några korta ord. Jag kan så
väl förstå, att mitt sätt att blanda in byggnadsarbetarna i denna diskussion
skulle reta herr Liedberg, ty jag känner ju väl från föregående debatter för
några år sedan hans inställning till dem.

Byggnadsarbetet kan emellertid nu lika litet på Öland och på Gotland som
på fastlandet pågå på samma sätt som tidigare, och följden har blivit ökad
arbetslöshet. Den firma, som jag själv arbetar i, hade för fem år sedan 24
anställda men sistlidna sommar bara 3. De övriga 21 måste skaffa sig annat
arbete. På Öland finns egentligen bara jordbruksarbete. Det finns ett par
småindustrier, men dessa kunna icke ta emot denna överflödiga arbetskraft.

Herr Liedberg säger, att denna sak bör diskuteras inför lämpligt forum.
Ja, det är riktigt, men varför vill då lantarbetareföreningen icke diskutera
saken till ett ordentligt slut. Det förhåller sig icke så som herr Liedberg
säger, nämligen att man kommit överens om, att det nuvarande förhållandet
skall råda på Öland, utan lantarbetareförbundet måste för fridens och folk-
försörjningens skull i avtalsförhandlingarna släppa Öland och Gotland, ty i
annat fall hotade man från arbetsgivarehall med att någon betodling icke
skulle komma till stånd. Jag tycker att det är ärofyllt för lantarbetareför-
bundet att ha gått med på denna uppgörelse. Ölänningarna ha kommit i kläm,
men de hoppas, att saken för deras vidkommande icke skall bli värre genom
att Öland i propositionen sättes i särklass.

En enda sak till. Påståendet att herr Sköld knäsatte principen om de 10
procenten är icke riktigt. Den gången ölänningarna anhöllo om minimipriser,
höjdes lönerna ganska avsevärt för dem. Vi äro herr Sköld mycken tack skyl-
diga härför, men han kunde självfallet icke fastställa några avtalsenliga lö-
ner — jag undrar för övrigt om det finns något fall, då så kunnat ske. Vi

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

tycka emellertid att det icke är riktigt att riksdagen skall fatta beslut, som komma att verka i lönedepressande riktning för människor, som själva icke kunna hävda sig.

Herr **Andersson** i Malmö: Jag vill ogärna förlänga debatten, men det är en sak, som jag anser har betydelse i detta sammanhang och som jag vill framhålla.

Herr Liedberg ville ju bestämt påstå, att skälet till inskränkningen i betodlingen, vartill betodlarföreningen uppmanat, skulle vara svårigheten att anskaffa arbetskraft, speciellt till hösten för betupptagningen. Andra talare ha emellertid framhållit, att måhända även andra motiv härvidlag spelat in. Jag skall icke ge mig in på det problemet och icke heller diskutera med herr Liedberg frågan om byggnadsarbetarnas och betarbetarnas inbördes ställning, som han tydligen ville ha diskuterad.

En liten synpunkt på arbetskraftsproblemet, som jag här vill framhålla, gäller speciellt Skåne; jag känner icke förhållandena på andra orter. De svårigheter, som på vissa håll i Skåne möta beträffande arbetskraften, äro i hög grad beroende på det förhållandet att man där icke kunnat på rätt sätt ta hand om det betfolk, som kommit dit, att man icke haft ordentliga bostäder att bjuda på och dylikt. Detta är ett skäl, som åtminstone i gamla tider spelade stor roll, och jag tror, att det kommer att spela roll även för de närmaste åren. Om man i Skåne ville lösa denna fråga från arbetsgivarnas sida på ett effektivt sätt, tror jag att rätt mycket skulle kunna vinnas, då det gäller att lösa arbetskraftsproblemet.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken, lag angående ändrad lydelse av 52 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse och lag angående ändrad lydelse av 22 och 23 §§ lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanks, jämte i ämnet väckta motioner.

Vissa ändringar i banklagstiftningen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! När jag fick propositionen nr 17 i min hand och tog del av förslagen till ändringar i förordningarna för vissa banker blev jag mycket förvånad. Vi ha nämligen en bankrörelse här i landet, som blivit helt uteglömd i propositionen. Jag avser jordbrukskasserörelsen, som numera fått en ganska stor utbredning särskilt på landsbygden. Man undrar då, om detta uteglömmande skett avsiktligt eller oavsiktligt.

Jag frågade vid ett tillfälle finansministern, då han var här inne i kammaren, huruvida han ansåg att jordbrukskassorna skulle vara utestängda i detta sammanhang. Jag fick då den bestämda uppfattningen och jag har också fått det bekräftat av honom själv i dag, att han anser att jordbrukskassorna borde vara jämställda med andra bankinrättningar när det gäller skatteförmedling. Jag tror att detta är en riktig uppfattning. Om man läser de direktiv, som på sin tid lämnades de sakkunniga, skall man finna, att finansministern däri även säger, att de sakkunniga skola utreda, huruvida medverkan skulle kunna vinnas från jordbrukets kreditkassor.

Vissa ändringar i banklagstiftningen. (Forts.)

Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har bankoutskottet i sin motivering helt avstyrkt förslaget om en sådan medverkan, möjligen med en liten reservation på slutet. Utskottet faller därvid tillbaka på ett yttrande av bank- och fondinspektionen, vari göres gällande, att jordbrukskassorna sakna den för denna verksamhet erforderliga organisationen och därför inte skulle vara kompetenta att handha den skatteförmedling som det här gäller. Här tycks bankoutskottet helt och hållet förbise den motivering, som ligger bakom förslaget om dessa skatteförmedlingskassor.

När riksdagen hade att taga ställning till bevillningsutskottets betänkande nr 5, som även rörde skatteförmedlingskassorna, lämnade bevillningsutskottet en utförlig motivering för att dessa skattekontor skulle inrättas. Av denna motivering framgår med all önskvärd tydlighet, att anledningen till att dessa skattekontor skulle bildas var att få till stånd ett något bättre uppbördssystem. Det är som vi veta en massa människor, som restera med sina skatter. Det kan t. ex. gälla en hel del tjänstefolk och arbetare, som ofta byta boplatser. För att underlätta möjligheterna för dessa personer att betala skatt i laga tid skulle staten göra en uppoffring och lämna ett litet bidrag till dessa skatteförmedlingskontor. Det föreslogs i detta utlåtande — detta förslag har riksdagen redan godtagit — att statsbidraget skulle utgå med 25 öre för varje av kassan förmedlad betalning av vid uppbördsstämman förfallna utskyldsbelopp.

Bankoutskottet säger i sitt utlåtande, att om det inte finns sparbank, postsparbank eller annan bankinrättning, som kan förmedla skatteinbetalningen, skulle man kunna tänka sig, att de arbetsanställda ute på landsbygden skulle kunna anlita statens intressekontor för denna uppgift. Detta är visserligen inte bankoutskottets eget uttalande — den rättvisan får man lov att göra utskottet — men då bankoutskottet faller tillbaka på såväl de sakkunnigas som bank- och fondinspektionens yttranden, får man väl säga, att även bankoutskottet delar denna uppfattning. Nu vet jag inte om utskottet menar allvar och verkligen tror, att det på sådana platser ute på landsbygden, där sparbankerna inte kunna ta hand om denna skatteförmedling, verkligen skulle kunna vara möjligt att förmå någon att gå in i statens intressekontor.

Om herrarna vilja skaffa sig en uppfattning om hur denna sak ter sig ur kostnadssynpunkt — detta är ju ur riksdagens synpunkt viktigt att ha reda på — vid en jämförelse mellan skatteförmedling genom skattekontorna och statens intressekontor, kunna herrarna ta del av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, som snart kommer på riksdagens bord för att behandlas. I denna proposition redovisas för år 1941 en kostnad för staten av 76.2 öre per skatteuppdrag vid skattebetalning genom statens intressekontor. Därutöver har varje till statens intressekontor ansluten person att för egen del betala en avgift av på i runt tal 50 öre. Denna avgift höjdes i fjol till 55 öre, vilket innebär, att statsbidraget per skatteuppdrag för år 1942 kommer att sänkas till 72.7 öre. Det blir i varje fall en tre gånger så hög avgift per skatteuppbördsstämman, när skatten erlägges genom statens intressekontor, som då skattebetalningen förmedlas genom de skatteförmedlingskontor, som riksdagen har godtagit. Ur rent statsfinansiell synpunkt tycker jag på denna grund att bankoutskottet i detta fall förfarit felaktigt.

Den här föreslagna organisationen är som jag nämnde tillkommen för att underlätta möjligheterna för de skattskyldiga att betala sin skatt i rätt tid på de fastställda uppbördsterminerna. Det säges även i bankoutskottets utlåtande, att de personer, som nu tillhöra jordbrukskreditkassorna, egentligen inte äro anställda personer utan självständiga företagare och att det därför inte skulle vara så lämpligt att bilda skattekontor för dessa. Jag skulle tro, att dessa självständiga företagare, mestadels jordbrukare, äro synnerligen in-

Vissa ändringar i banklagstiftningen. (Forts.)

tresserade av att deras anställda i rätt tid betala sina skatter. Jag tror därför att de gärna skulle se att dessa anställda gå med i skattekontorna och på så sätt erlægga skatten regelbundet, vilket kanske inte tidigare varit förhållandet.

De som motsätta sig att jordbrukskreditkontorna användas som skatteförmedlingskontor anse måhända, att det skulle föreligga en viss konkurrens på detta område. Jag tror för min del att det ligger någonting riktigt i att säga, att sparbankerna vilja ha något slags patent på dessa skattekontor. Jag skulle knappast tro, att det är så mycket att tjäna på saken rent ekonomiskt sett, men det kan ju tänkas att sparbankerna genom att de få en marknad, som de inte tidigare haft, däri se en möjlighet att ge jordbrukskontorna en knuff. Man kan när man läser detta utlåtande inte få någon annan uppfattning, än att detta är ett ganska kärkommet tillfälle för bank- och fondinspektionen att ge jordbrukskontorna en känga — såsom den gjort vid så många andra tillfällen. Jag tror att jag inte heller säger för mycket, om jag uttalar den mening, att det ligger så till även med en del andra banker, att de gärna vilja ge jordbrukskontorna en spark därför att de anse, att dessa bjuda dem en viss konkurrens.

Vad vidare jordbrukskontornas organisation beträffar, som man anser så bristfällig — man gör ju gällande, att de inte ha någon organisation alls, som kan ta hand om denna skatteförmedling — böra vi kanske bemärka, att det finns något över 730 jordbrukskontor i detta land. Jag tror inte man kan säga, att de äro dåligt organiserade. Bank- och fondinspektionen gör gällande, att dessa kontor inte ha någon direkt inlåningsrätt utan få förmedla inlåningen till centralkontorna. Under sådana förhållanden tycker jag att man kan säga, att de likväl ha inlåningsrätt. Ha de denna möjlighet att förmedla inlåningen till centralkontorna, och kunna de vara organ för ganska stora ekonomiska föreningar och kunna de vara kreditorgan för jordbruket i ganska stor utsträckning, tror jag också att de kunna sägas vara en organisation, som kan ta hand om skatteförmedlingskontorna. Svårare problem erbjuda väl inte dessa skattekontor, än att jordbrukskontornas folk skulle kunna ta hand om dem.

Jag vill sluta med att ytterligare poängtera, att bankkassorna tydligen har glömt bort det väsentliga i denna sak, nämligen att underlätta möjligheterna för bildande av skattekontor. Där det finns sparbanker, som ha ett bättre läge för bildande av sådana skattekontor, må dessa ta hand om denna verksamhet, men där sådana icke finnas, där det inte är lätt att bilda en skattekontor genom förmedling av en annan bank och där det finns jordbrukskontor, böra de senare ta hand om uppgiften. Varför i all rimlighets namn skall denna organisation, som är så pass stor och fullständig och så pass effektiv, vara utestängd från att driva dylik verksamhet? Jag kan inte komma till annat resultat än att bankkassorna borde ha skrivit sitt utlåtande så, att det klart och tydligt framgått, att jordbrukskontorna på detta område ha samma möjligheter som andra banker.

Med vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen nr 290 i andra kammaren.

Herr Hall: Herr talman! Då denna fråga, som herr Pettersson i Dahl nu berört, i stort sett är avgjord genom riksdagens antagande av lagstiftning om skatteförmedlingskontor, kan det inte tjäna något till att en sådan dag som denna, då kammarens ledamöter äro beredda att resa hem, ta upp en lång diskussion om principerna för förvaltningen av dessa medel. Utskottet har ju heller inte skrivit på ett sådant sätt, att det avvisar ett initiativ från Kungl. Maj:ts sida, därest det skulle befinnas ändamålsenligt att godkänna jordbrukskontorna — eller rättare sagt centralkontorna — såsom mottagare av medel

Vissa ändringar i banklagstiftningen. (Forts.)
från skatteförmedlingskassorna. Några principiella invändningar från utskottets sida ha sålunda icke anförts. De skäl, som i redogörelsen angivits, äro uteslutande praktiska och organisatoriska. Kan man övervinna de svårigheter, som äro förenade med att anförtro jordbrukskassorna denna angelägenhet genom att vidta vissa ändringar i deras organisation, har utskottet självfallet intet att invända på den punkten.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få inskränka mig till att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilson i Spånstad: Herr talman! Efter herr Halls yttrande är det visserligen inte så stor anledning att ta till orda i debatten, när man hör att utskottet sett så pass välvilligt på saken. Jag skulle emellertid vilja framhålla några synpunkter på denna fråga.

När man går att bedöma den skatteförmedlingsverksamhet, som nu startas med statens medverkan, får man väl förutsätta att avsikten är att med arbetsgivarens medverkan uppnå bästa möjliga skatteinbetalning. Det gäller väl närmast att med anledning av i denna förordning föreslagna åtgärder söka förmå så många som möjligt av de anställda att ansluta sig till skatteförmedlingsrörelsen. Min tro är att arbetet att nå detta mål kan betydligt underlättas om arbetsgivarnas positiva intresse för verksamheten kan bli så stort som möjligt.

Genom förslaget att ställa jordbrukskasserörelsen utanför verksamheten har en stor grupp arbetsgivare — de jordbrukare som ha alla sina penningaffärer i jordbrukskassorna — kommit i särställning. Skola dessa rekommendera skatteförmedlingskassorna åt sina anställda blir följden att de få hålla inne skattebelopp, som sedan skola levereras till ett penningföretag, varmed — som herr Pettersson i Dahl påpekade — jordbrukaren i fråga kanske aldrig tidigare haft några som helst förbindelser. Det torde inför detta vara förklarligt om jordbrukarna hellre avråda från anslutning än att de frivilligt påtaga sig detta besvär.

Jag vill också säga några ord om utskottets skrivsätt. Utskottet har i sitt skrivsätt varit tämligen onådigt mot jordbrukskassorna, men jag noterar med erkännande den positiva syftningen i yttrandet, när utskottet säger att det inte har något att erinra mot att vid ett senare tillfälle uppta denna fråga till behandling, därest jordbrukskasserörelsen har en uppgift att fylla, som inte kan tillgodoses inom ramen för nuvarande författningsbestämmelser. Jag måste dock säga att jag inte hade trott, att den som vill medverka i arbetet att främja en bättre skatteinbetalning skulle behöva bevisa att man har en uppgift att fylla. Jag trodde nog att utskottet i stället skulle något mera märkbart uppskattat den goda viljan från jordbrukskasserörelsens sida.

Jag skall också säga några ord om de skäl, utskottet anført för sin åtminstone relativt negativa hållning. De sakkunniga ha anført att jordbrukskasserörelsen endast omfattar självständiga företagare och icke anställda personer. Vidare sägs att kasserörelsens organisation och struktur icke lämpar sig för dylik medverkan.

Jag måste beklaga att de sakkunniga inte något närmare studerat kassornas arbete. Hade detta skett, hoppas jag att man skulle funnit att jordbrukets arbetare enligt stadgarna kunna bli medlemmar och att de i inte alldeles obetydlig omfattning redan äro medlemmar i jordbrukskassorna. Vari bristerna i rörelsens organisation och struktur bestå måste jag erkänna att jag inte kunnat utläsa i förelagda utredning och yttranden. Jag vill endast framhålla att alla centralkassor — de organ som emottaga jordbrukskasserörelsens inlåning — och vidare många lokala jordbrukskassor driva en både mångsidigare och

Vissa ändringar i banklagstiftningen. (Forts.)

mera omfattande rörelse än ett stort antal sparbanker, som dock enligt min mening fullt riktigt ansetts lämpade att biträda i arbetet med skatteförmedlingen.

Utskottet har vidare åberopat bank- och fondinspektionens ställningstagande, som givetvis är klart avstyrkande. Härtill må endast sägas att det under de senaste åren ingalunda varit ovanligt att förändringar i jordbrukskasserserrelsens reglementen genomförts trots denna institutions avstyrkande.

Herr talman! Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen att, därest kammaren inte skulle följa motionärerna, Kungl. Maj:t i den fortsatta behandling av ärendet, som utskottet ställt i utsikt, mera måtte se till syftet att alla krafter anlitas i arbetet att få en god skattebetalning till stånd, än till utskottets uppfattning att god vilja och lämplig organisation inte äro tillräckliga.

Herr *Sandberg* instämde häruti.

Herr *Pettersson* i Dahl: Då herr talmannen gjort mig uppmärksam på att det till den av mig åberopade motionen icke fogats någon lagtext — i följd varav talmannen är förhindrad framställa proposition i detta fall — återtar jag härmed av det skälet mitt förut framställda yrkande.

Herr *Paulsen*: Herr talman! Gentemot vad herr Nilson i Spånstad påtalat att utskottet inte varit tillräckligt välvilligt mot motionerna vill jag säga, att enligt min mening utskottet behandlat motionerna mycket välvilligt, ehuru det avstyrkt dem. Utskottet har menat, att då Kungl. Maj:t icke ansåg sig kunna föreslå den ändring, som behövs för att jordbrukskassorna skola bli skatteförmedlingskassor, har utskottet inte ansett sig behöva ta upp detta förslag med anledning av en enskild motion. När Kungl. Maj:t en gång finner det lämpligt att låta jordbrukskassorna vara med, ha vi i utskottet ingenting att invända häremot. — För övrigt är det på det sättet, att jordbrukskassorna låna ut pengar endast till sina egna medlemmar, varjämte inlåningen även sker från enbart medlemmar. Detta torde ju också vara ett skäl för att jordbrukskassorna inte skola få samma rättigheter, som tillkomma sparbanker och andra banker, som låna ut till allmänheten.

Herr *Nilson* i Spånstad: Herr talman! Jag vill gentemot herr Paulsens påstående påpeka att jordbrukskassorna ha samma rätt som bankerna att låna in pengar från allmänheten. Herr Paulsens påstående måste bero på en missuppfattning.

Herr *Paulsen*: Herr talman! Herr Nilsons i Spånstad påpekande om inlåningsrätten är nog riktigt, men jordbrukskassorna stå dock i en särställning genom att de ha ett stöd från statens sida, som inga andra penninginrättningar ha.

Herr *Hall*: Herr talman! Med anledning av det missnöje med utskottets yttrande, som kommit till uttryck i de båda Hallandsrepresentanternas anföranden, vill jag påpeka att vi i utskottet talat med våra bondeförbundsrepresentanter. På tillstyrkan av dem ha vi nöjt oss med att skriva välvilligt. Jag hoppas att även bondeförbundarna i Hallands län anse sig någorlunda tillfredsställda med vad vi gjort i samråd med de representanter för dem, som finnas i bankutskottet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 17.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 41, i anledning av riksdagens byggnadskommittés slutliga berättelse angående riksdagshusets ombyggnad.

§ 18.

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt för viss personal, som vid statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst;

nr 45, angående tilläggsarvode åt sekreteraren hos bevillningsutskottet; och nr 46, angående ersättning till vaktmästaren hos statsutskottet G. Rickan vid inkallelse till militärtjänstgöring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden och memorial hemställt.

§ 19.

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock väckta motioner om viss ändring av samma förordning.

Genom en den 26 februari 1943 dagtecknad proposition, nr 66, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor; och

2) förordning angående ändrad lydelse av 5 och 7 §§ förordningen den 15 juni 1934 (nr 265) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft de före propositionens avlämnande inom riksdagen väckta motionerna I: 132 av herr *Velander* och II: 205 av herr *Hagård*. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i 28 § första stycket förordningen om erkända arbetslöshetskassor att orden »efter förslag av kassan» skulle utgå.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 132 och II: 205 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade beträffande 21 § 1 mom. och 28 § i förslaget till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor avgivits av herrar *Wistrand*, *Löfvander*, *Mannerskantz*, *Hallagård* och *Hagård*, vilka hemställt, att 21 § 1 mom. och 28 § förordningen om erkända arbetslöshetskassor måtte erhålla i reservationen angiven lydelse.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hagård**: Herr talman! Det är knappt två år sedan riksdagen företog en ganska omfattande översyn av reglerna för den frivilliga arbetslöshetsför-

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m.

(Forts.)

säkringen. Vid jämförelse med de ändringar, som genomfördes vid 1941 års riksdag, äro de förslag, som nu framläggas, av mindre räckvidd med hänsyn till sina direkta ekonomiska konsekvenser. I den proposition, som utskottet haft att behandla, framhäver också statsrådet, att man under nuvarande förhållanden måste sträva efter att i så ringa utsträckning som möjligt ändra försäkringens bestämmelser, särskilt med hänsyn till att ökade kostnader böra undvikas.

Det är icke heller enligt min mening lämpligt, att en verksamhet, som befinner sig i en så kraftig utveckling som arbetslöshetsförsäkringen just nu, störes av oupphörliga ändringar i lagstiftningen, då detta icke är för verksamhetens bedrivande alldeles nödvändigt. Tillsynsmyndigheten, som tydligen varit besjälad av iver att söka få bort vissa skönhetsfläckar på den tekniska utformningen av denna gren av socialförsäkringen, är dessutom mer än någon annan underkunnig om det förslag till obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, som för närvarande är under utarbetande. I det sammanhanget finnas ju stora möjligheter, inte minst för tillsynsmyndigheten, att rätta till sådant som är mindre lämpligt ur teknisk synpunkt.

När riksdagen behandlade nyssnämnda förslag om översyn av arbetslöshetsförsäkringen vid 1941 års riksdag, uttalades från alla håll förhoppningar om ökad anslutning till de erkända arbetslöshetskassorna. Den utveckling, som då förutsågs, har också ägt rum. För närvarande ha vi, såsom antytts i propositionen, inte mindre än 27 arbetslöshetskassor i verksamhet med omkring 650,000 medlemmar. Med detta följa också ökade krav på samhällets medverkan. Jag vill ett ögonblick gå in på vad detta innebär. I propositionen 214 vid 1941 års riksdag lämnades en utförlig skildring av arbetslöshetsförsäkringens utveckling dittills. Då hade kassorna kommit upp till ett sammanlagt medlemsantal av 267,000 fördelade på 16 kassor. Nu har medlemmarnas antal ökat med mera än 140 procent. År 1941 utgjorde statsbidragets andel av utgifterna cirka 33 procent. När andra lagutskottet vid 1941 års riksdag nedlade ett omfattande arbete för att undvika det då framlagda förslaget att skapa en med arbetslöshetsförsäkringen parallell understödsutdelande apparat i de olika kommunerna, var utskottet angeläget att få visshet om storleken av det belopp, som kunde krävas av samhället i form av statsbidrag till arbetslöshetskassornas verksamhet. Den expertis, som då stod till utskottets förfogande, ansåg, att man normalt skulle komma till ett procentuellt bidrag av statsmedel på 45 å 50 procent av de sammanlagda kostnaderna. Däri skulle då vara inräknat icke blott daghjälp- och förvaltningsbidrag utan även de sociala tillägg, som vid 1941 års riksdag tillkommo, nämligen hustru- och barn-tillägg.

Det är helt naturligt, att vi, som ha intresse för denna försäkringsform, med största uppmärksamhet ha följt utvecklingen på detta område och att vi ha varit mycket intresserade av att få taga del av de siffror, som kunnat framkomma. Först verksamheten år 1942 kunde ge en klar överblick över vad de nya lagändringarna inneburo. Man har emellertid anledning att tillmäta dessa siffror ett ganska blygsamt värde på grund av de exceptionella förhållandena på arbetsmarknaden under detta år. Den starka efterfrågan på arbetskraft, som då var rådande och alltjämt råder, hade ju bort nedbringa kassornas kostnader till ett minimum, och följaktligen skulle även statens utgifter för detta ändamål ha kunnat avsevärt nedbringas. Hur är det nu i verkligheten? Officiella siffror ha ännu icke framkommit, men preliminärt beräknar man, enligt uppgifter, som jag har inhämtat, att under 1942 ha utgivit ett sammanlagt understödsbelopp av bortåt cirka tio miljoner kronor. För den, som obser-

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m.
(Forts.)

verat de ständigt ökade svårigheterna att erhålla arbetskraft på alla områden, förefaller detta vara ett otroligt högt belopp. Det är också med verklig spänning som man avvaktar uppgifter om statens andel i kostnaderna under detta år för att jämföra med den siffra, som man hade antagit 1941. Det uppgives nu, att statens kostnader beräknas uppgå till nära $\frac{2}{3}$ av det utbetalade beloppet eller preliminärt 64.6 procent, alltså en helt annan siffra än man beräknade vid 1941 års riksdag.

Med en sådan utveckling för ögonen blir man helt naturligt tveksam och en smula orolig inför vad som skulle kunna inträffa vid verklig arbetslöshet och en svårare kris på arbetsmarknaden. Man kan, som jag försökt göra, söka förklara det höga procentuella statsbidraget för nämnda år med att förvaltningsbidraget under föregående år utövat större inverkan än under normala år, vilket medfört, att den procentuella andelen blivit högre än vad den eljest skulle bli. Detta räcker dock icke för att förklara nu nämnda resultat.

Vi ha älskat här i detta land att i mångt och mycket efterlikna de förhållanden, som råda i vårt grannland Danmark. Den danske socialministern kunde vid sitt besök här till en tidning meddela, att danska staten utbetalar ett ganska avsevärt belopp till denna sociala försäkringsgren, men samtidigt meddelade han också, att samma belopp betalas av medlemmarna själva. Detta innebär alltså, att ett statsbidrag på 50 procent utgår i vårt grannland.

Ofta drages sjukförsäkringen fram som exempel i detta sammanhang. Det kan då meddelas, att det procentuella statsbidraget till sjukförsäkringen beräknas stanna vid cirka 33 procent inklusive kristillägg.

När man så slutligen erfar, att påfrestningen på arbetslöshetskassornas ekonomi under 1942 varit så exceptionellt stark, att i vissa kassor faktiska svårigheter förelegat att bära kostnaderna, framstår det som så mycket nödvändigare, herr talman, att man söker trygga ett gott ekonomiskt underlag för kassornas verksamhet. Detta är nödvändigt ur samhällets och icke minst ur kassamedlemmarnas synpunkt.

Med dessa fakta för ögonen och med denna utveckling som bakgrund måste den reservation ses, som fogats till föreliggande utskottsutlåtande.

Det är på två punkter, som meningsskiljaktigheter föreligga inom utskottet. I ena fallet gäller det rätten att få inräkna värnpliktsvecka såsom betald vecka.

Man kan säga att vår arbetslöshetsförsäkring är tillkrånglad och för de flesta människor svår att fatta i sina olika bestämmelser. Jag tror inte, att det finns många i denna kammare — och för övrigt överhuvud taget inte många utanför de invigdas krets — som kunna fullt bedöma verkningarna av det icke tidsbestämda och det tidsbestämda avgiftsvillkoret. Det är det förstnämnda, som det i detta sammanhang är fråga om. De nuvarande bestämmelserna innebära, att försäkringstagaren skall ha tillhört arbetslöshetskassan i 52 veckor, innan han kan komma i åtnjutande av några försäkringsförmåner från kassan. Han får härigenom dokumentera sig verkligen tillhöra kassans verksamhetsområde. På samma sätt som exempelvis en livförsäkring icke är gällande förrän den första premien erlagts, skall kassamedlemmen också ha medverkat till uppbyggande av sin kassas ekonomi för att liksom säkra sin egen understödsrätt.

Reservanterna anse att en uppmjukning på denna punkt av bestämmelserna innebär ett frångående av viktiga principer. Utöver den motivering, som är angiven i reservationen, vill jag endast framhålla att den merkostnad, som härigenom uppstår, givetvis måste i första hand betalas av kassan. Det skulle emellertid även medföra en merkostnad för staten med 1 %, eller under

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m.
(Forts.)

innevarande år med bortåt 100,000 kronor. Ett sådant belopp anses ju numera vara så bagatellartat, att man knappast vågar göra mera än en antydan härom. Det är emellertid tanken på konsekvenserna för den kommande utvecklingen, som här träder i förgrunden. Med det betydande statsbidrag, som enligt vad jag förut påpekat utgår, betyder varje medgivande en utökning, som så småningom medför att verksamheten mer och mer övergår från att vara en försäkring till att bli en understödsutdelning. Dessutom får ett beslut i dag en återverkan på det förslag till obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, som för närvarande håller på att utarbetas.

I ett annat avseende innebär reservationen ett yrkande om bifall till den motion, som herr Velander framburit i första kammaren och jag i denna kammare. I dessa motioner har yrkats att rätten för arbetslöshetskassa att själv föreslå statens representant i kassans styrelse skulle upphöra. Detta är i och för sig ingen stor sak, och dess omedelbara verkningar ha icke heller på något sätt överdrivits vare sig av motionärerna eller av reservanterna. Dess betydelse är fastmera av psykologisk innebörd och på längre sikt verkande. Detta förslag bör emellertid ses i sammanhang med det förslag, som statsrådet och chefen för socialdepartementet framlagt rörande utbyte av nuvarande 27 olika revisorer, tagna bland lekmän, mot en yrkesrevisor, placerad hos själva tillsyningsmyndigheten. Jag är för min del synnerligen tacksam för statsrådets medverkan på denna punkt. Initiativ hade eljest måst tagas motionsvägen, ty vi ha alla varit angelägna om att få en ändring på denna punkt. Förhållandena ha nämligen påskyndats av den senaste tidens händelser. Det har framkommit sådana företeelser på detta område, att en skärpt kontroll måste med nödvändighet åstadkommas. Jag tänker då närmast på det under det senaste året starkt ökade antalet fall av arbetsvägran. Att dylik vägran numera förekommit i så stor utsträckning beror givetvis på den stora mängd arbetstillfällen, med vilka den arbetslöse kassamedlemmen konfronteras på ett helt annat sätt än tidigare. Det har t. o. m. gått så långt att man på en del håll kunnat mera allmänt konstatera detta. Detta har fört med sig diskussion om dessa förhållanden och här och var rubbat tilltron till effektiviteten hos den samhälleliga kontrollen över kassorna. Det är ganska naturligt att kassamedlemmarna ha sin särskilda inställning i detta sammanhang. Man förstår mycket väl att en medlem, som under en längre tid oupphörligen endast betalat in avgifter, anser att han, när han kommit i det läge, som försäkringen förutsätter, skall utan vidare erhålla sin ersättning. Han tänker då inte på den kombination, som försäkringen har med nödvändigheten att ta erbjudet arbete. Arbetsförmedlingens uppgift i detta avseende blir mycket delikat och svår att utföra, och den får nog många gånger svårt att hävda sig mot en vägran från de arbetssökande medlemmarnas sida.

En skärpt kontroll över arbetslöshetskassorna har ifrågasatts gå efter två linjer. Den längst gående är den som socialministern föreslagit: entledigande av samtliga de 27 personer, som nu engagerats i revisionsverksamheten, och deras ersättning med en yrkesman. Den i motionen föreslagna anordningen är betydligt mindre uppseendeväckande och kompletterar socialministerns förslag. Den innebär att socialstyrelsen för framtiden — utan att avvakta förslag från den kassa, som skall kontrolleras — skulle kunna utse en kontrollerande styrelseledamot i kassan. Att en styrelseledamot skall utöva en kontrollants funktioner ligger i själva styrelseledamotskapet, och det framgår tydligt av bl. a. den formulering, som tillsyningsmyndigheten använt i detta sammanhang i sin instruktion, intagen i »Handbok för erkända arbetslöshetskassor». Formuleringen i detta sammanhang är synnerligen tydlig.

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m.
(Forts.)

Av de yttranden, som avgivits över motionen, kan jag bortse från vad som anförts av de båda intresseorganisationerna på detta område, arbetsgivarföreningen och landsorganisationen. Deras inställning i detta sammanhang är självklar. Tillsyningsmyndighetens yttrande är avstyrkande med en motive-ring, som jag icke kan undgå att beröra, särskilt som utskottet använt denna motivering i sitt utlåtande. Socialstyrelsen talar mera med en arbetslöshetskassas tungomål än med en tillsyningsmyndighets. Styrelsen förringar styrelseledamotens betydelse, då den säger, att den speciella kontrollen måste ha sin begränsning, enär den icke kan få karaktären av en i egentlig mening fort-löpande tillsyn. Mot detta måste ställas styrelsens egen instruktion i nyss-nämnda handbok, där det bl. a. heter: »Med hänsyn till att statsbidraget till kassorna ställts i visst förhållande till daghjälpens storlek och antalet under-stödda dagar per medlem och år, har det nämligen ansetts lämpligt, att det allmänna äger en representant i styrelsen, som kan direkt följa utvecklingen av kassornas verksamhet. Men även bortsett från det sätt, varpå statsbidraget beräknas, har det med tanke på det betydande allmänna intresse, som är för-enat med den verksamhet för avhjälpan av arbetslöshetens följder, varom här är fråga, ansetts vara önskvärt, att tillgängliga möjligheter till effektiv tillsyn tillvaratagas.»

Att tillsyningsmyndigheten icke skulle kunna utan en kassas utpekande fin-na personer med insikter rörande arbetslöshetsförsäkringen och praktiska er-farenheter inom de olika kassornas verksamhetsområden är orimligt. Då ut-skottet även framhåller att kassornas förslagsrätt tillkommit för att bl. a. tillgodose detta önskemål, har man omedelbart bekräftat styrelsens bundenhet vid av kassan avgivet förslag, en bundenhet som man i annat sammanhang helt förnekar.

Slutligen nämner styrelsen, att på den frivilliga sjukförsäkringens område finns motsvarande anordning. Detta är visserligen sant, men man måste då först erinra om att i de erkända sjukförsäkringskassorna utses icke mindre än två representanter från samhällets sida, en representant av tillsynsmyndig-heten och en av medicinalstyrelsen. Detta gör, att ställningen inom denna gren av socialförsäkringen blivit en helt annan. Det kan också förtjäna framhål-las, att i det preliminära förslag till obligatorisk sjukförsäkring, som här före-ligger, denna kassornas rätt avlägsnats.

Det mest betydelsefulla i detta sammanhang är emellertid, att förtroendet till denna gren av socialförsäkringen icke genom någon underlåtenhet i fråga om kontroll och tillsyn äventyras. Man kan väl förstå, att det ligger nära till hands att fråga: varför kan icke ett så klart och enkelt krav tillmötesgås, då man går vida längre i fråga om omläggningen av revisionen? Utskottet har, som reservanterna också påpeka, icke varit konsekvent. Knappast något sam-hälleligt område får för övrigt så kraftigt statligt stöd som arbetslöshetsförsäk-ringen, där de organisatoriska anordningarna lagts så, att de undandraga sig medborgarnas omedelbara iakttagelse. Organisationerna äro som bekant införda i den fackliga organisationens organ. Det kan även ur denna synpunkt sett vara av betydelse att se till att enkla krav på kontroll icke avvisas.

Det ärende, herr talman, som i dag föreligger, utgör endast detaljer av arbets-löshetsförsäkringen. De äro dock i och för sig betydelsefulla. Av de skilda de-larna och detaljerna bygger man upp det hela. Det centrala spørsmålet är för närvarande, hur den lediga arbetskraften skall kunna tillvaratagas för produk-tiva ändamål. Den nuvarande ordningen och förmågan till anpassning visa på denna punkt väsentliga brister. Vi måste se till att dessa, såvitt möjligt är,

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m.
(Forts.)

avhjälpas. Icke minst betydelsefullt är, att verksamma åtgärder vidtagas mot den arbetslöshet som är bunden av korttidsarbete. Vid behandlingen av femte huvudtiteln dristade jag mig att göra en förfrågan rörande den undersökning som i statsverkspropositionen antytts vara igångsatt. Såvitt jag kunnat finna, har något resultat i form av åtgärder ännu icke framkommit. Denna partiella arbetslöshet betungar nu i stor utsträckning kassorna. Det måste därför anses önskvärt, att kassorna under de goda förhållanden, som dock alltjämt dess bättre råda på arbetsmarknaden, finge tillfälle att liksom samla i ladorna och stärka sin ekonomi tills de onda tiderna inbryta.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som varit avgörande för reservanterna, och jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen hade under detta anförande återtagit ledningen av förhandlingarna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall för min del endast beröra spörsmålet om den första värnpliktstjänstgöringen, där reservanterna ju anse, att den första tjänstgöringstiden icke skall räknas såsom arbetad tid. Att jag för min del icke kunnat ansluta mig till den meningens utan i det här föreliggande förslaget ansett, att värnpliktstiden skall räknas såsom arbetad tid, beror helt enkelt därpå, att den andra anordningen, varigenom man vägrar att låta denna tid räknas såsom arbetad tid, faktiskt skulle innebära, att de frikallade, d. v. s. kronvraken, skulle erhålla en väsentligt gynnsammare ställning än de personer som finnas skickade till värnplikt. Den frikallade förlorar icke någon arbetsanställning, för den händelse hans krafter räcka till för att ha någon arbetsanställning — det har det stora flertalet. Han uppbär alltså lön under hela den tid de värnpliktiga göra sin första tjänstgöring. Han betalar följaktligen sina avgifter och är utan vidare berättigad till den ersättning som han skall ha enligt arbetslöshetsförsäkringen. Den inkallade däremot, som ju förlorar sin arbetsanställning under tiden och därmed också sin arbetsinkomst, skall dessutom försättas i en väsentligt ogynnsammare ställning, då det gäller rättigheten till bidrag från arbetslöshetsförsäkringen. Detta har jag för min del funnit vara så pass osympatiskt, att jag — det måste jag uppriktigt erkänna — har rätt svårt att förstå, att man vill göra detta till en principfråga. Jag skulle snarare vilja säga, att man ur principiell synpunkt skall se till att frikallade och värnpliktiga i möjligaste mån bli likställda. De bli ändå icke riktigt likställda, ty de värnpliktiga skola ha betalt minst tolv veckoavgifter före värnpliktstidens början och skola därefter erlägga tjugu veckoavgifter, innan de bli berättigade till någon ersättning från kassan. Detta har varit mitt enkla resonemang, då jag gått på den ståndpunkt som propositionen och andra lagutskottet intaga. Att taga upp en stor diskussion i revisionsfrågan saknar jag anledning till. Det får väl eventuellt skötas av andra.

Vad frågan om korttidsarbete beträffar så pågår genom arbetsmarknadskommissionen undersökning om de metoder som man skall använda för att komma ifrån korttidsarbete. Jag vågar emellertid icke för dagen säga precis, hur långt denna undersökning kommit. Att den bör bedrivas med skyndsamhet är självklart, ty det råder obestriddigen för närvarande en mycket dålig ordning icke blott med hänsyn till arbetslöshetsförsäkringen utan även med hänsyn till arbetsmarknaden i allmänhet.

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m.
(Forts.)

Fröken Hesselgren: Herr talman! Efter vad statsrådet här yttrat, behöver jag icke gå in på de frågor han berört. Jag skall blott nämna en annan fråga som togs upp av den förste ärade talaren, nämligen frågan om arbetslöshetskassornas rätt att föreslå den statliga representanten i kassas styrelse. Socialstyrelsen har kraftigt vitsordat, att den hittills använda metoden arbetat synnerligen bra. Jag anser det därför ganska orimligt att nu utan vidare gå ifrån den. Den ärade talaren har redan talat om att vi kunde ha att vänta en ny försäkringsform, och han ansåg det därför olämpligt att göra någon ändring. Likväl föreslår han själv en ändring som, såvitt jag kan förstå, gott kunde få vila. Det har från kassorna framhållits, att det betyder ofantligt mycket för dem att få såsom statlig representant en person, vilken verkligen förstår sig på arbetet i det fack som är organiserat. Själv har jag också i dylikt arbete haft en mycket stark känsla av att det vore lämpligt. När det gäller t. ex. en fråga, som här oupphörligen framkommer, nämligen arbetsvägran, vore det lämpligt, om kassan hade en person till sitt förfogande som kunde avgöra, om man hade rätt eller icke rätt att godtaga en sådan arbetsvägran. Det betyder, såvitt jag kan förstå, ingenting annat än att det är mycket viktigt, att man förstår sig på, om personen i fråga har rätt eller icke rätt att vägra arbeta. Jag har nyligen suttit med, då 67 sådana fall behandlades, och varvid i endast 4 fall vägran godtagits. Jag tror mig kunna säga, att det därvidlag föreligger en ganska skarp granskning för att hjälpa den statliga representanten. Sedan står bakom detta den ytterligare kontrollen av socialstyrelsen som skall åtaga sig allt detta.

Jag vill också understryka, att det icke är såsom revisorer dessa statliga representanter skola arbeta, utan de skola föra så att säga statens talan. Sedan säger socialstyrelsen — och det tror jag är riktigt — att socialstyrelsen under alla förhållanden skulle få lov att vända sig till kassorna för att höra deras mening om de personer som föreslås, detta för att kunna få fram dem som äro inne i just det arbetet. För min del tror jag därför, herr talman, att den metod som hittills fungerat bra alltjämt kan få tillämpas. Jag vill därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hagård: Herr talman! Herr statsrådet antydde de motiv som för honom varit avgörande i denna fråga. Det var bl. a. det förhållandet, att kronvraken enligt hans förmenande skulle få en bättre ställning i förhållande till arbetslöshetskassorna än andra. Den synpunkten har icke framförts på något ställe vare sig i propositionen eller på något annat håll. Jag förstår givetvis den uppfattningen men kan icke fatta, att man icke tagit med detta, när det gäller en så pass långt gående ändring av själva konstruktionen av kassornas reglementen.

När fröken Hesselgren påpekade, att jag själv varit inkonsekvent, då jag kommit med en motion, där jag föreslagit viss ändring i det nuvarande reglementet, vill jag härtill endast framhålla, att denna motion framkommit i direkt samband med det förslag som statsrådet framfört i form av proposition.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som innefattades i bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor m. m.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som innefattas i bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 20.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäkring för olycksfall i arbete av vissa tjänstepliktiga m. m.; och

jordbruksutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckta motioner om höjning av maximigränsen för låneunderstöd ur fiskerilånefonden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 26 februari 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 82, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) medgiva att älgavgift finge uttagas med högst femtio och lägst femton kronor för varje under allmän eller särskild jakttid fälld älg,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunderna utfärda erforderliga bestämmelser beträffande älgavgifternas sammanförande till älgskadefonder samt de allmänna villkoren för bidrag ur älgskadefond att gälla från och med den 1 juli 1943.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte

1) medgiva att älgavgift finge uttagas med högst femtio och lägst femton kronor för varje under allmän eller särskild jakttid fälld älg,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i dess motivering angivna grunder utfärda erforderliga bestämmelser beträffande älgavgifternas sammanförande till älgskadefonder samt de all-

Ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m.

Ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m. (Forts.)
männa villkoren för bidrag ur älgskadefond att gälla från och med den 1 juli 1943;

B. att motionerna I: 49, II: 305 och II: 309, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad utskottet i motiveringen anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Ericsson* i Sörsjön, vilken ansett, att utskottets yttrande bort i viss, i reservationen angiven del hava annan lydelse.

Sedan utskottets hemställen föredragits, yttrade:

Herr *Ericsson* i Sörsjön: Herr talman! I överensstämmelse med min vid åtskilliga tillfällen tidigare tillkännagivna inställning till denna fråga hade jag gärna sett, att Kungl. Maj:t föreslagit, att älgskadefonden för norra Sverige uppdelats i länsfonder. Så har emellertid icke skett. Då jag för mitt vidkommande heller icke väckt någon motion, har jag icke ansett mig kunna föreslå någon ändring på denna punkt.

Vid studium av den fråga, som här föreligger till behandling, framgår, att den av mig avgivna reservationen icke avser någon ändring i utskottets hemställen utan endast rör viss del av motiveringen. Det ligger nämligen så till, att man på vissa håll inom landet försöker genomföra den ordningen, att ingen skall kunna deltaga i älgjakt som icke erhållit tillstånd därtill av vederbörande myndighet. Det vill med andra ord säga, att man vill avskaffa all sådan jakt under den allmänna jakttiden för att successivt införa s. k. licensjakt. Nu har det väckts en motion i anslutning till den proposition som redovisas i detta utlåtande, där man vill få det uttalandet från utskottets sida, att utskottet delar motionärens synpunkter beträffande angelägenheten av att införa licensjakt. Det synes mig, att utskottet givit ett finger åt denna motionärens uppfattning. Enligt min åsikt hade det varit nödvändigt att klart och tydligt säga ifrån att man icke gillade de synpunkter som motionären i ifrågavarande hänseende framlagt. Jag frågar mig själv, vad det kommer att leda till, om man helt och hållet inför licensjaktssystemet. Det skulle enligt min mening komma att innebära, att älgjakten så att säga monopoliserades och bleve i stort sett ett s. k. nöje för överklassen. Av denna anledning har jag ansett det angeläget, att man icke skall ge ett finger åt en sådan uppfattning, utan att man skall bibehålla i fortsättningen systemet med allmän jakträtt, där varje medborgare kan, om han lyckas skaffa sig jakträtt, få tillfälle till jakt. Jag vill emellertid framhålla, att jag icke anser, att det under alla förhållanden icke skall förekomma licensjakt. Det har förekommit licensjakt även tidigare, men i sådant fall uteslutande därför, att man velat nedbringa älgstammen inom sådana områden där älgarna varit alltför talrika och där de orsakat avsevärda skador på växande gröda. Licensjakt i sådant syfte har jag ingenting att invända emot.

I den av mig avgivna reservationen, vilken som sagt endast gäller motiveringen, föreligger ett uttalande, varav klart framgår, att jag icke kan ansluta mig till motionens yrkande i den del varom nu är fråga.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets kläm, dock med den ändring i motiveringen som föreslås uti den av mig vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr *Hansson* i Skediga: Herr talman! Jag har även i år väckt en motion om älgskadeersättning. Enligt nu gällande bestämmelser kan ägare eller brukare av jordbruksfastighet, överstigande en areal av 15 hektar, icke erhålla ersättning för skada, orsakad av älgar. Den som känner till förhållandena i

Ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m. (Forts.)

de trakter där älgar finnas, exempelvis de stora bolagsskogarna med många arrendatorer, kanske vet, att där har ägaren ofta förbehållit sig jakträtten. Samma är förhållandet, då vid försäljning av en gård säljaren förbehållit sig jakträtten för vissa år framåt. För den skada som förorsakas av älgar har en brukare, ägare eller arrendator av större jordareal än 15 hektar icke möjlighet att få någon ersättning annat än när särskilda skäl föreligga.

Nu säger utskottet, att det, med hänsyn till att varje utvidgning av de ersättningsberättigades krets synes komma att medföra, att än mindre del av de fastställda skadebeloppen skulle komma att kunna utgå än som nu är fallet, och då redan enligt gällande bestämmelser även brukare av större areal än 15 hektar i särskilda fall kan tilldelas ersättning, finner sig icke böra tillstyrka bifall till motionen. Vi känna till hur det är med den saken. Älgskadefonderna räcka för närvarande icke till för utbetalande av ersättning för sådana skador som det här är fråga om. Det är säkerligen mycket stora fordringar som ställas upp för att ersättning i särskilda fall skall utgå. Jag har vid flera tillfällen sett, hur älgar, vilka kommit in på en havreåker, repat upp kärnorna — de äta nämligen icke havrestråna — och jag har sett havreskördar så illa åtgångna av älgar, att det icke lönat sig att ta vara på dem. Det är klart, att en brukare av jord, som icke kan tillgodogöra sig jakträtten, känner sitt arbete spolierat, medan den som har jakträtt har stort intresse av att det finns en stor älgstam. För den, som har ett litet jordbruk och skall ha sin inkomst därav, innebär det en ofantlig skada och förlust, om han icke kan få någon ersättning för av älgar förorsakad skada å grödan. En sådan brukare vederfares stor orättvisa. Det är två intressen som mötas här. Den ena parten vill ha en stor älgstam och goda möjligheter till jakt, den andra däremot är avstängd från jakträtt och måste så att säga föda dessa djur åt dem som ha jakträtt. Här måste lagen på något sätt ändras, ty om inte dessa brukare av jord kunna få någon ersättning på annat sätt måste de åter få möjlighet att erhålla jakträtt. Det bestående systemet vittnar om en hårdhet gentemot jordbrukarna i de berörda trakterna, som man tycker gränsar till det alldeles orimliga.

Nu är det inte lönt att här framställa något yrkande — det bleve bara en tom gest. Å andra sidan har jag i två år försökt få en sådan ändring till stånd, att även brukare av större areal än 15 hektar odlad jord som inte har jakträtt skulle få ersättning. Om detta emellertid inte går, får man pröva en annan linje och försöka ordna så att vederbörande enligt lagen åtminstone får behålla jakträtten på den gård han brukar, vare sig den är arrenderad eller köpt med av bolag gjorda förbehåll. De som ha jakträtt äro i regel inte människor som bry sig så särdeles mycket om jordbruket, utan det är oftast sådana överklasspersoner som inte bry sig så mycket om att grödan blir förstörd och nedtrampad och förlusterna för jordbrukaren stora. Vid ett tillfälle såg jag ett skifte på åtta tunnland havre — jag blev ombedd att fara dit och se på detta — som det faktiskt inte var lönt att ta dit en självbindare för, ty det hela var av noll och intet värde.

Med det anförda får jag beklaga, herr talman, att utskottet åter använt den där vaga motiveringen för sin ståndpunkt, att vederbörande i särskilda fall kunna få någon ersättning. Jag tycker inte utskottet skulle behöva vara främmande för hur det är med den saken: det blir ingenting, utan jordbrukarna få ta förlusten.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Endast några ord med anledning av det yrkande, som framställt av herr Ericsson i Sörsjön. Han är med om ut-

Ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m. (Forts.)
skottets förslag med undantag för en mindre del av motiveringen; det gäller den s. k. licensjakten.

Utskottet har för sin del inte velat ta någon bestämd ståndpunkt till frågan, hurvida tiden för sådan licensjakt bör utsträckas eller inte, utan har nöjt sig med att enbart uttala den uppfattningen, att »licensjakt ur jaktvårdssynpunkt synes erbjuda vissa fördelar i förhållande till jakt under allmän jakttid». Jag tror att det uttalandet är fullt riktigt. Herr Ericsson vill göra en liten ändring här. Han vill i stället ha sagt, att även om licensjakt ur jaktvårdssynpunkt erbjuder vissa fördelar i förhållande till jakt under allmän jakttid, kan utskottet dock icke ansluta sig till motionärens yrkande. Utskottet skulle med andra ord mera markerat ha sagt ifrån, att utskottet inte velat ansluta sig till motionärens yrkande i denna del. Avgörandet härom bör enligt utskottet ligga hos Kungl. Maj:t, och med den försiktiga motivering utskottet anfört tror jag knappast att herr Ericsson i Sörsjön behöver befara, att obligatorisk licensjakt skulle bli införd överallt. Följaktligen tror jag att kammaren utan några som helst betänkligheter kan ta den försiktiga formulering som utskottet valt.

Beträffande herr Hanssons i Skediga yttrande ber jag endast att få påpeka för kammaren, att de inflytande älgavgiftsmedlen inte äro av den storleksordningen, att de förslå att täcka alla uppkomna älgskador. Under sådana förhållanden synes det utskottet som om det vore rimligt att i första hand söka täcka de skador som förorsakats mindre jordbrukare, och gränsen är därvidlag satt till 15 hektar odlad jord. I undantagsfall kan emellertid bidrag beviljas även åt ägare eller brukare av jordbruk med större areal än 15 hektar. Ett bifall i detta avseende till det motionsvis framförda yrkandet skulle innebära, att utdelningen av de tillgängliga medlen bleve ännu mindre på var och en av dem, som vållats skadegörelse av älg.

Herr talman! Med det nu anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! I en av de motioner som väckts i detta ämne yrkas att älgkalvar skola få skjutas även på de områden där licensjakt utövas. Jag förstår alltför väl att det skulle vara rätt trevligt och behagligt för en älgjägare att få brassa på så fort det rör sig i en buske, men genom kalvförbudet måste han se sig för, och därmed vinner man även att han kanske undgår att skjuta en drevkarl. Det där förbudet behövs nog för att inte folk skall bli ihjälskjutna i större omfattning än som redan sker. Den tillåtelse som föreslås innebär ju ett privilegium för dem som ha stora jaktmarker, då däremot ägare av de mindre jaktmarkerna för närvarande inte få skjuta älgkalvar, och man får väl ändå säga att ett sådant beslut skulle vara synnerligen odemokratiskt.

Nu har utskottet föreslagit att Kungl. Maj:t skall få bestämma om detta, och jag uttalar den förhoppningen att Kungl. Maj:t noga tänker på denna sak, när den blir aktuell. I övrigt skall jag be att få yrka bifall till herr Ericssons i Sörsjön reservation.

Herr **Hansson** i Skediga: Av herr Anderssons i Löbbo anförande fick man än en gång veta, att de medel som inflyta i älgavgifter inte räcka till för att täcka de vållade skadorna. Även detta förhållande leder mig fram till den klara uppfattningen att det är orättfärdigt, att de jordbrukare, som ha större gård än på 15 hektar och alltså inte kunna få någon som helst ersättning, likväl skola vara berövade jakträtt. Men de få vidkännas alla dessa skador som jag nyss erinrat om och som i verkligheten äro större än man tror. Detta vet

Ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m. (Forts.)

man när man får se de trakter, där det kommit sju eller åtta älgar i en havreåker och där ägaren eller arrendatorn är utestängd från möjligheten att skydda sig mot dessa förluster.

Vad återstår då att göra? Antingen måste älgstammen betydligt minskas eller älgavgifterna betydligt höjas. Det kan inte vara riktigt, och det borde i fortsättningen inte få förekomma, att brukare av jord skola behöva ta dessa förluster och stå fullständigt utanför möjligheten att få någon ersättning. Jag hoppas därför, om frågan något annat år kommer upp på nytt, att utskottet då överväger saken och försöker lösa frågan så, att det skipas någon smula rättvisa i fråga om dessa brukare av jord, som få bära dylika årligen återkommande stora förluster.

Herr von Seth: Herr talman! Då jag begärde ordet efter herr Petterssons i Rosta inlägg var det ingalunda för att instämma med honom utan i stället för att så mycket som möjligt ta avstånd från vad han sagt.

Då jag är ordförande i mitt läns jaktvårdsförening har jag ganska stor erfarenhet av frågan hur licenser beviljas. Detta sker i mycket intimt samarbete mellan länsstyrelsen och jaktvårdsföreningen och även andra myndigheter. Den s. k. licensjakten kommer ingalunda enbart de stora markägarna till del, såsom herr Pettersson i Rosta säger, utan den kan också komma de mindre markägarna till del, därest de sammanslutit sig i jaktlag. I Jönköpings län utdelas licenserna dels i jaktvårdande syfte och dels även för att minska älgstammen inom sådana områden, där djuren göra stor skada. Det finns ju älgar som kallas för havreälgar, och sådana som en gång ha fått smak på havren gå gärna in på havreåkrar och göra där den skada som herr Hansson i Skediga talade om. Det finns förvisso på många håll sådana älgar, och de böra obönhörligt skjutas. I sådana fall ger åtminstone länsstyrelsen i Jönköpings län licens, även om området inte är så stort.

Att jag tog till orda berodde på att jag ansåg att herr Pettersson i Rosta inte bara trasslade till förhållandena utan även lämnade felaktiga uppgifter, och jag har, herr talman, härmed velat rätta till det hela.

Herr Pettersson i Rosta: Ja, jag är inte någon jägare och är inte så inne i dessa förhållanden, men jag har talat med många i mitt hemlän som äro inne i jaktvård, och där äro alla ense om att det bör vara förbjudet att skjuta älgkalvar. Att det skjutits älgar under licensjakt vid tidigare tillfällen vet jag alltför väl, men det har varit på de större jaktvårdsområdena. Någon licensjakt på små områden har inte förekommit någon gång i mitt län. I denna fråga måtte man således förfara olika i olika län.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ericsson i Sörsjön begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 22.

Avlämnades följande propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Bagge* propositionen, nr 206, angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning; samt

av herr statsrådet *Domö* propositionerna:

nr 209, angående statsbidrag till förlossningsvården samt den förebyggande mödra- och barnavården; och

nr 210, med förslag till förordning om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 23.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckta motioner om anordnande av statliga försöksgårdar för utrönande av svenska jordbruksprodukters verkliga produktionskostnader.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Carlsson* i Bakeröd: Herr talman! Då jordbruksutskottet har avstyrkt den motion som nu behandlas, är det kanhända onödigt att spilla ord på densamma. Jag skall inte heller många minuter ta kammarens tid i anspråk men vill i alla fall med ett par ord beröra anledningen till att denna fråga har förts fram också vid detta års riksdag.

De institutioner, som ha till uppgift att bestämma priserna på jordbrukets produkter, ha säkerligen gjort sitt allra bästa för att få en rättvis avvägning av dessa priser till stånd. Jag vill inte heller förringa värdet av de jordbruks-ekonomiska undersökningar, som verkställas av lantbruksstyrelsen och lantbruksförbundet, men än så länge torde väl ingen kunna lämna någon garanti för att de uppgjorda kalkylerna verkligen äro de riktigaste i de olika orterna. De äro naturligtvis de bästa som för närvarande stå till förfogande, men jag kan försäkra att förtroendet för dessa kalkyler ingalunda är så stort ute bland jordbrukarna, särskilt inte bland de mindre jordbrukarna. Jag vill givetvis inte påstå, att den av motionärerna föreslagna åtgärden skulle vara den enda eller den bästa, och den var inte heller avsedd att ersätta de undersökningar som nu bedrivs, utan den avsåg att komplettera dessa jordbruksekonomiska undersökningar. Och det är kanhända inte alldeles uteslutet, om förslaget hade blivit föremål för en utredning, att man skulle ha kunnat finna någon lämplig väg för att få fram uppgifter angående jordbruksprodukternas framställningskostnader, uppgifter som antingen visade att de nu gällande kalkylerna äro fullt riktiga eller visade att de voro behäftade med någon felaktighet, som eventuellt kunde rättas till.

Det kanske viktigaste i denna fråga anser jag vara, att jordbrukarna ute i

Motioner om anordnande av statliga försöksgårdar för utrönande av svenska jordbruksprodukters verkliga produktionskostnader.

Motioner om anordnande av statliga försöksgårdar för utrönande av svenska jordbruksprodukters verkliga produktionskostnader. (Forts.)

landet verkligen ha förtroende för de kalkyler och de beräkningsgrunder som användas. Så är emellertid, som jag redan nämnt, för närvarande icke förhållandet. Sveriges lantbruksförbund, som har yttrat sig över motionen, har ju inte ställt sig helt avvisande till den tanke som där förts fram, men man anser att realiserandet skulle kräva en ganska stor kapitalinvestering, och det får jag givetvis hålla med om. Men går man ut ifrån, att de nu gällande produktpriserna göra jordbruket räntabelt — och det skulle väl vara meningen att de skulle göra — då skulle ju den föreslagna åtgärden inte komma att medföra någon förlust för staten. Det är emellertid med tillfredsställelse jag konstaterar, att lantbruksförbundet, även om det icke velat tillstyrka motionen, framhållit nödvändigheten av att det material som skall bearbetas blir tillräckligt omfattande.

För denna frågas allsidiga belysande hade det kanske varit önskvärt, att jordbrukets fackliga organisationer fått tillfälle att yttra sig över förslaget. Man har även där ett ganska omfattande material, som det kanske kunde varit värdefullt att få tillgång till.

Till sist vill jag bara säga, att den skarpa kritik som i riksdagen stundom riktas mot jordbrukets krav på högre produktpriser enligt min uppfattning bör föranleda en klarare bevisföring för att dessa krav äro omotiverade, och det var för att man skulle få så klara och säkra uppgifter som möjligt angående jordbrukets produktionskostnader, som denna motion väckts.

Jag har, herr talman, med dessa ord endast velat redogöra för motionärernas syfte. Jag skall emellertid i det läge frågan för dagen har inte göra något yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Lekåsa och *Hansson* i Skedda.

Herr *Andersson* i Löbbo: Herr talman! Då herr *Carlsson* i Bakeröd icke ställt något yrkande, skulle jag egentligen icke behövt taga till orda. Jag gör det emellertid därför att motionären gav uttryck åt den uppfattningen, att det vore statsmakternas skyldighet att åstadkomma en klarare bevisföring rörande riktigheten av de metoder som användas vid prissättningen på jordbrukets produkter. Motionären menar, att detta skulle kunna åstadkommas genom det förslag som han och hans medmotionärer förelagt riksdagen. Jag tror inte, herr *Carlsson* i Bakeröd, att detta skulle vara möjligt. Även om riksdagen skulle bevilja medel till igångsättande av några försöksgårdar, så är det inte säkert, att de resultat som där uppnås kunna vara representativa för landets jordbruk i dess helhet.

Vi ledamöter av jordbruksutskottet hade en gång i vintras tillfälle att göra en resa ned till Skåne, där vi besökte bl. a. Alnarp. Vi fingo där uppgifter, som också verifierades, om resultatet av den drift som äger rum vid Alnarps statsägda lantbruk. Den driften gav ett utomordentligt gott resultat. Där ha vi alltså, herr *Carlsson*, en statens egen försöksgård, men jag kan tala om för herr *Carlsson* i Bakeröd, att om det ekonomiska resultatet av driften vid denna statsägda gård skulle läggas till grund för prissättningen på jordbrukets produkter, skulle otvivelaktigt motionärerna bli mycket ledsna. Det skulle sannolikt medföra resultat som de icke syfta till.

Nu har jag inte sagt, att resultatet från denna gård är representativt. Denna gård är nämligen belägen på den goda jorden och har goda resurser över lag, varför resultatet där rent av med naturligt nödvändighet måste bli mycket gott. Jag har bara velat nämna detta som ett exempel på svårigheten att på den

Motioner om anordnande av statliga försöksgårdar för utrönande av svenska jordbruksprodukters verkliga produktionskostnader. (Forts.)
 väg som motionärerna ifrågasätta åstadkomma några resultat, som bli representativa för hela landet och vid vilka man kan fästa avseende.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 24.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937 i Jönköpings län;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 23, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk jämte i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 25.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärne i Jämtlands län jämte i ämnet väckta motioner.

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärne i Jämtlands län.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag liksom några andra utskottsledamöter fogat en blank reservation. Jag vill gärna från början ha sagt ifrån, att min reservation inte syftar till något avslag på det föreliggande förslaget. Jag tycker tvärtom, att det här gäller ett experiment, som bör igångsättas, ett experiment som därtill är mycket intressant. Det går mot de traditionella arbetsformerna inom jordbruket, mot konstruktionen av familj jordbruket och den princip som man där gärna vill ha knäsat, åtminstone som ett önskemål, nämligen att familj jordbruket skall anpassas så, att familjemedlemmarna få fullt arbete på det egna jordbruket. Det är klart, att om man från familj jordbruket avlyfter en väsentlig del av arbetsbördan genom att föra djuren, i alla händelser nötkreaturen och det arbete som hänföra sig till dem, från jordbruket, då går man mot önskemålet att få en lukrativ sysselsättning för familjemedlemmarna. Det skall i stället lejas folk, och för den händelse vederbörande då inte ha någon annan sysselsättning att falla tillbaka på, d. v. s. om jordbruket är mer eller mindre ett stöd jordbruk, så innebär detta naturligtvis ingen ekonomisk fördel.

Men det är andra synpunkter som tala för att experimentet må göras. Det kan hända, att det är *en av de många vägar* som vi utan tvivel måste beträda eller i alla händelser pröva, när det gäller att få fram det som med ett ord kallas för rationalisering på jordbrukets område. Denna rationalisering avser ju inte en enda sak utan många saker. Det är arrondering av jorden, det är de tekniska hjälpmedlens, maskinernas, utnyttjande, förbättrade brukningsmetoder och sambruk av maskiner eller, som i detta fall, kanske även sambruk i fråga om några av de viktigaste driftmedlen, såsom djuren, kreaturen. Det är klart att en sådan anordning också kan undanröja vissa eljest oöverkomliga svårigheter för

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län. (Forts.)

det enskilda jordbruket. Det kan vara sådana svårigheter som bestå i att den egna arbetskraften helt enkelt icke räcker till för att lösa problemen eller bestå däri, som kanske är det vanligare — men då är man mera inne på bondejordbruket än på det egentliga småjordbruket — att den lejda arbetskraft som behövs icke finns att få. I detta sammanhang bör man inte bortse från att i många fall, särskilt mjölkproduktionen, nötboskapsskötseln utgör ett sådant tvång på dem som från morgon till kväll, bittida och sent stundligen äro så bundna vid detta arbete, att de praktiskt taget inte kunna göra sig lösa däri-från en enda dag på året. Det utgör ett mycket tyngande tvång utan att vara förenat med däremot svarande vinst och ersättning. Kan man i någon mån avlyfta detta tvång, där det trycker som hårdast, kan man ju tänka sig, att man på sina håll kan åstadkomma en ökad trivsel. Med andra ord, det är många skäl som tala för, men också många skäl som tala mot att det föreliggande förslaget skulle kunna innebära en arbetsform eller en organisationsform inom jordbruket som har framtiden för sig. Man må tro mer eller mindre på det ena eller det andra, alltså att man skall lyckas med det eller att man inte skall lyckas med det, så anser jag likväl, att man kan våga ett försök. Det är alltså *icke däremot* jag har velat uttala mig, utan det gäller ett annat avsnitt av detta förslag, och det är i fråga om förslagets utformning.

Historien om andelsföretagen på jordbrukets område här i landet börjar ju bli ganska gammal. Vi började med andelsmejerier, visserligen inte i någon större utsträckning, men dock någon gång på 1890-talet, men sedan har det gått ganska raskt framåt. Emellertid kan det spåras en ganska trög utveckling ända in på 1920—30-talen, och man kan framför allt spåra vissa svåra bakslag på detta område under tiden mellan 1900 och 1925, särskilt efter det förra kriget. Varpå berodde då dessa bakslag, vilkas följder det i vissa fall tagit decennier att övervinna? Jo, de berodde på att man inte från början baserade andelsföretagen på *en riktig och sund ekonomisk grund*. Man igångsatte andelsföretag, man lånade pengar och betalade ut så mycket som man kunde och ofta därutöver. Så kom en annan konjunktur, som var påfrestande och under vilken man gjorde förluster eller stod inför behovet av modernisering, av ombyggnader och nybyggnader, och man saknade medel härtill. Det blev då ofta uttaxeringar efter andelsinsatserna och garantiutfästelserna. Då kommo dessa bakslag. Det är *härutinnan* som jag menar att det brister från den nu tillänkta andelsföreningens sida, såsom förslaget relaterats i propositionen. Jag kan nämligen inte finna, att detta förslag är baserat på sunda ekonomiska principer. Jag skall be kammaren att få i någon mån belysa detta påstående.

Här har man, när det gäller att konstituera den materiella grundvalen för denna förenings verksamhet, tänkt sig en utgiftsstat som omfattar byggnadskostnader inklusive elektrisk installation, mjölkmaskinanläggning, vatten och avlopp, tomt, fläkt, rörledningar, elektrisk motor, lassvåg m. m., och slutar på 110,000 kronor. Härtill skall, mina damer och herrar, föreningen i enlighet med dess eget stadgeförslag kontant lösa till sig samtliga de djur, som de blivande delägarna ha, och sätta in dem i den nya gemensamma ladugården. Jag vet icke, efter vilka beräkningsgrunder man värderar dessa djur. Jag kan nämna, att man i närvarande stund har en tjur, 73 kor och cirka 20 ungdjur. Jag vet icke, vad värdet på en ko är däruppe. Jag inbillar mig emellertid, att 400 kronor skulle vara ett relativt blygsamt pris. Då kommer jag upp till ett belopp av cirka 29,000 kronor för korna. Läger jag så till vad ungdjuren och tjuren äro värderade till, kommer jag till ett värde för den sammanlagda besättningen, som inte gärna kan understiga 30,000 kronor men mycket väl gå upp till 40,000 à 50,000 kronor. 30,000 kronor måste emellertid, såvitt jag förstår, innebära

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län. (Forts.)

en mycket försiktig värdering. Då är man alltså uppe i en investering på 110,000 kronor, och så skall man lösa in delägarnas djur för låt oss säga 30,000 kronor. Det blir alltså sammanlagt i så fall 140,000 kronor, kanske mer men knappast mindre. Hur mycket skola då delägarna satsa in? Man skulle väl då vilja tänka sig, att de åtminstone skulle satsa ett kapital som motsvarade värdet av deras levande djur. Det kan väl inte vara skäl i att satsa mindre? I närvarande stund ha de egna ladugårdar. Skola de nu ha en gemensam ladugård, kan det väl inte vara skäl i att de satsa mindre än vad som motsvarar värdet av de egna djur som de framdeles skola ha för gemensam räkning. Dessa djur skola vidare finnas, vårdas och skötas i *en* byggnad, och då skulle man vilja tro, att lika väl som andelsägarna *nu* själva ha byggnader att underhålla på sin egen jord eller till äventyrs efter hand kunna tänkas bygga nytt för egen räkning, skulle de väl också satsa något i fråga om byggnadskapitalet.

Ladugårdsbyggnadsakkunniga ha också, efter vad som refereras i propositionen, uttalat en stark kritik över att man i det gemensamma företaget *icke ens* satsar ett kapital motsvarande värdet på de egna djuren. Det föreslås nämligen, att man blott skall satsa 100 kronor per hektar, d. v. s. 50 kronor per tunnland, och så skall föreningen ge sig på att bygga, köpa alla djuren och låna pengar till allt detta! Man skulle enligt propositionen få ett bidrag på 20,000 kronor och ett lån på 25,000 kronor, båda delarna av staten. Det har sagts, att man också skulle få lån från annat håll — det finns ingen anledning att här säga vilket — på ett belopp växlande mellan 75,000 och 90,000 kronor. *Den egna insatsen anges till 15,000 kronor!* Med andra ord, man sätter här i gång ett företag, där man *satsar in 15,000 kronor*, men redan innan företagets verksamhet börjat, *plockar man ut låt oss säga 30,000 kronor* av de lånade pengarna plus den egna insatsen. Man plockar säkerligen ut mer än dubbelt mot vad man från början satsat in! Kan detta vara sund ekonomi, när det gäller att starta ett andelsföretag?

De principer som bruka vara grundläggande och som man på grund av många tidigare felgrepp och misslyckanden på detta område funnit nödvändigt att följa, när det gäller igångsättande och fullföljande av ett andelsföretag på det ekonomiska området, äro först och främst att vederbörande gör en nöjaktig kapitalinsats, och vidare att vederbörande går in för en amorteringsplan, varigenom så småningom företagets ekonomi kan förbättras och en konsolidering ske, där ekonomin kanske från början är svag. Även på denna punkt brister det, såvitt jag kan förstå, ganska kapitalt. Man talar visserligen i förslaget till stadgar om att överskottet på föreningens verksamhet skall fördelas efter följande grunder: »Till föreningens reservfond skall avsättas 15 procent av överskottet. Det inbetalda insatskapitalet skall förräntas efter en räntesats av högst 5 procent.» Men detta förutsätter, mina damer och herrar, att här skall *bli* en vinst. Det finns alltså, såvitt jag kan se, inte någon föreskrift om att av de inflytande inkomsterna så och så mycket skall användas till amortering av skulder och konsolidering av företaget, innan någon utbetalning får ske, såsom fallet är på andelsmejeriföreningarnas område, där, om man gör stora investeringar, det numera vanligen bestämmes, att av inkomsterna skall t. ex. vissa tiondels ören för varje liter mjölk som säljes användas för amortering av skulder, så att man i framtiden skall kunna konsolidera ställningen. Här talar man om en vinst, som man, såvitt jag förstår, icke säkerställt. Ser man efter i kalkylen, finner man, att vinsten i stället redan från början förbyts i förlust.

Här finnas vissa kalkyler som ha uppgjorts av jordbrukskonsulenten i Jämtlands läns hushållningssällskap. Han har en kalkyl som slutar på 12,700 kro-

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län. (Forts.)

nors årlig förlust, om höet värderas till så och så mycket och om man räknar med det och det mjölkpriset. Han har också räknat ut, vilka mjölkpriser man behöver få, för att det inte skall bli någon förlust. Ladugårdsbyggnadssakkunniga ha också gjort en del kalkyler, i vilka man kommit fram till en förlust på i ett fall c:a 6,000 kronor, i ett annat 10,000 kronor och i ett tredje fall 13,000 kronor. Nåja, nu kunna vi tänka oss, att dessa förluster under de och de förutsättningarna kunna om inte förbytas i vinst dock elimineras, så att det hela går ihop. Det beror naturligtvis helt och hållet på vilket realisationsvärde man begär för kofodret å ena sidan och vilka priser det går att få ut för mjölken å den andra sidan, och naturligtvis också på en tredje sak. Dessa förluster äro baserade på de nuvarande produktionsförhållandena, den nuvarande mjölkavkastningen etc. Det kan vara möjligt, att här kunna uppstå indirekta vinster — och det måste ju vara målet för det hela — bl. a. i det hänseendet, att mjölmängden kan stiga. Det kan bli en mer rationell skötsel, som ger en helt annan avkastning av kreatursskötseln och därmed skapar bättre förutsättningar för produktionen. Så länge man inte fastställt, att innan ersättning utbetalas för den levererade råvaran, ett belopp skall avsättas till ränta och amortering, är verksamheten, enligt vad jag kan förstå, icke fotad på sund ekonomisk bas, utan det blir nog mycket lätt så, att dessa pessimistiska kalkyler om en förlust på 6, 10 eller 12 tusen kronor komma att bli bekräftade. Detta skulle då först och främst betyda att statsbidraget är förbrukat och vidare att statslånet önskas efterskönt, och vad övriga fordringsägare beträffar, få väl andelsägarna försöka klara av dem så gott de kunna, därest inte det hela skall resultera i att de av statsrådet tilltänkta inteckningarna i delägarnas fastigheter få tagas i anspråk för att gälda uppkomna skulder och avhjälpa andra besvärigheter.

Jag har inte, herr talman, kunnat undgå att anföra dessa kritiska synpunkter vid igångsättandet av detta företag, ty det blir kanske, därest det hela visar sig genomförbart, inledningen till en liknande verksamhet på många andra håll. Upprättandet av andelsladugårdar blir måhända *en bland de många* utvägar, som alltefter omständigheterna få tillgripas på skilda håll och orter för att åstadkomma nödig rationalisering av det medelstora och mindre jordbrukets arbetsformer. *Men om man då startar detta företag på en felaktig ekonomisk bas, riskerar man att — och kommer utan tvivel också att göra det — från början i onödan förstöra en måhända i och för sig god och riktig sak!*

Jag och flera med mig inom utskottet hade önskat, att något av denna uppfattning hade kommit till uttryck i utskottets motivering. När vi inte lyckades ernå majoritet för detta önskemål, föreföll det mig lika lämpligt att framföra dessa synpunkter här i kammaren som att reservationsvis föreslå en ändring av motiveringen till utskottets förslag.

Slutligen skulle jag, efter som jag ser att statsrådet Pehrsson-Bramstorp är här närvarande, vilja säga att jag vore mycket tacksam, om man kunde — utöver vad som framgår av propositionen — få reda på, hur herr statsrådet ser på denna sak och om han måhända förutsätter andra och bättre garantier för en riktig ekonomisk start än de som anges i propositionen.

Herr talman! Jag har, såsom framgått av mitt uttalande här, icke något att invända mot klämman i utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, Herr talman! Jag vågar inte här uttala någon bestämd mening om vilka förhoppningar man kan hysa beträffande resultatet av en försöksverksamhet på detta område. Jag tyckte emellertid, då ett antal jordbrukare kommo och visade sig vara intresserade av att göra försök med en andelsladugård, att ett sådant försök kunde vara ett led i de allmänna strävandena att åstadkomma bästa möjliga förhållanden även för det mindre jordbruket och att det därför kunde vara skäl i att understödja företaget.

Nu skulle det ju kunna anmärkas, att tre, fyra av de jordbruk det här gäller knappast höra hemma i en sammanslutning av detta slag, då de äro vad vi kalla familjejordbruk. Men när de äro så belägna, att det faller sig naturligt att även de få del i den gemensamma ladugården, tyckte jag att det var bättre att taga med dem här än att vänta tills det kom en ny framställning, då jag, som sagt, gärna ville få ett försök till stånd.

När dessa jordbrukare sålunda lämnade in sin ansökan om statsbidrag, föredde de, såsom herr Liedberg nyss nämnde, stadgar och vissa ekonomiska kalkyler för verksamheten. Jag sade med detsamma, att dessa ekonomiska kalkyler aldrig skulle komma att hålla, och med utgångspunkt från dem och från det föreliggande stadgeförslaget skulle jag aldrig komma att tillstyrka något bidrag från statens sida. Jag är nämligen av precis samma mening som herr Liedberg här uttalat, att det inte minst angelägna i detta fall är, att verksamheten från början lägges på sund ekonomisk bas, och det kan man inte säga vara förhållandet, så som det hela nu är upplagt. Jag behöver här bara hänvisa till vad som står i propositionen: »Den närmare utformningen av lånevillkoren torde, därest riksdagen medger att medel få disponeras på nu angivet sätt, böra fastställas av Kungl. Maj:t.» Jag har också i propositionen mycket bestämt framhållit, att alla möjligheter att förbilliga byggnadskostnaderna böra tillvaratagas, och därmed är väl utsagt, att en grundlig undersökning av de ekonomiska förutsättningarna bör göras, innan vare sig statslån eller statsbidrag utlämnas.

Man får alltså lov att sätta vederbörande ordentligt in i att det från statsmakternas sida måste krävas, att såväl stadgar som det ekonomiska programmet i övrigt äro av den beskaffenheten, att företaget inte tillkommer så lösligt i ekonomiskt avseende att det hela brister redan av den anledningen. Det skulle vara ganska bekymmersamt, om så skulle bli fallet, när man nu vill se vad ett försök på denna väg kan leda till för resultat. Meningen är ju inte att detta försök skall vara ett rättesnöre för andra jordbrukare, när det gäller att söka statsbidrag, men det kan det vara när det gäller att bedöma, i vad mån man har möjlighet att med egna medel slå sig fram på detta sätt. Det gäller således att visa, hur det lämpar sig med gemensam ladugårdsdrift under dessa förhållanden och hur man skall behandla de produkter, som framställas, för att utvinna bästa möjliga resultat i ekonomiskt avseende.

Jag nämner detta, därför att i första kammaren — jag befann mig där, då man här diskuterade sockerbetsodlingen — någon sade att det naturligtvis måste uppstå tvistigheter, om en andelsägare, som sköter sitt hö på ett alldeles utomordentligt sätt och får fram en prima kvalitet, erhåller det och det priset, medan en annan andelsägare, som haft otur eller inte kan sitt yrke riktigt och därför sköter höet sämre, får mindre betalt. Ja, men man kan ju här lära av varandra, och jag har också framhållit, att staten bör genom någon representant söka hjälpa vederbörande till rätta och undanröja de motigheter, som kunna uppkomma, för att verksamheten skall kunna fungera på ett riktigt sätt.

Jag kan således i närvarande stund inte säga något annat än att vi, innan

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län. (Forts.)

beloppen lämnas ut, inte komma att underlåta att dels mycket noga gå igenom stadgarna och dels se efter, om de ekonomiska kalkylerna äro hållbara. Ingen har nog mer än jag erfarenhet av de svårigheter, som uppkommo genom att de andelsföreningar, som startades i början av 1900-talet, voro dåligt funtade i ekonomiskt avseende och följaktligen inte kunde fylla sin uppgift. Det är ju också inte minst ur den synpunkten, att delägarna i detta fall skola såsom säkerhet lämna en inteckning på upptill 90 procent av vederbörande fastigheters värde, mycket angeläget att det hela lägges på ett sådant sätt, att dessa inte bringas ut i äventyrligheter på grund av att utgångspunkten för företaget varit felaktig.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande låtit anteckna en blank reservation, och jag vill nu begagna tillfället att med några ord få motivera densamma.

Alla som ha någon kännedom om de strävsamma och i ekonomiskt hänseende besvärliga förhållanden, under vilka de mindre jordbrukarna arbeta, äro säkerligen eniga om att man med tillfredsställelse bör hälsa varje åtgärd, som är ägnad att åstadkomma en förbättring av dessa förhållanden. Jag har emellertid, när jag vid olika tillfällen haft att taga ställning till förslag i samma riktning som det nu föreliggande, måst säga mig, att jag inte tror att man på denna väg skall kunna åstadkomma några förbättrade förhållanden, i varje fall inte i ekonomiskt hänseende för det mindre jordbruket, och det är huvudsakligen av följande skäl jag kommit till denna slutsats.

Den omständigheten att de mindre jordbrukarna, trots besvärligheterna i ekonomiskt hänseende, hittills kunnat nödtorftigt så att säga draga sig fram, sammanhänger enligt min mening huvudsakligen med det mycket kända förhållandet, att man inom det mindre jordbruket för ett strävsamt liv och inte så noga räknar antalet arbetstimmar per dag, att man — för att ta ett exempel som nära ansluter till det förslag som vi nu pröva — sköter om sina djur under tidiga morgontimmar och sena kvällstimmar och inte heller drar sig för att utföra detta arbete under sön- och helgdagar. Det är dessa förhållanden, som enligt min mening äro grundläggande, när det gäller de mindre jordbrukarnas möjligheter att kunna något så när klara sig i kampen för tillvaron.

Jag kan inte dölja att jag hyser den uppfattningen, att, därest systemet med andelsladugårdar skulle komma att tillämpas i någon vidsträcktare omfattning, utövädet av jordbrukaryrket skulle komma att mista något av sin lockelse för den mindre jordbrukaren. Den mindre jordbrukaren har nog inte, åtminstone i de flesta fall, valt sin sysselsättning i tanke att kunna skära guld med täljknivar. Han är medveten om, när han går till sitt värv, att arbetet inom det mindre jordbruket för med sig ett strävsamt liv och att inkomsterna, räknat i pengar oftast bli mycket små. Men han drages många gånger till detta arbete av kärleken till jorden, en kärlek till jorden som ofta kan vara svår att närmare förklara och definiera, men som finns där ändå.

Allt detta gör, att den mindre jordbrukaren således presterar och är beredd att prestera ganska mycket arbete, bara han har någon förutsättning att kunna draga sig fram på sitt jordbruk. Men om man mer allmänt skulle gå in för att bedriva kreatursskötseln inom det mindre jordbruket i den här tänkta formen, alltså enligt gemensamhetsladugårdsprincipen, tror jag att de, som arbeta inom det mindre jordbruket, rätt snart skulle tappa lusten att göra det. De skulle då mista mycket av den jordbundenhet i ordets bästa mening, som nu håller dem uppe i deras strävsamma liv.

Synpunkter som dessa ha i viss mån varit vägledande för mig vid mitt

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län. (Forts.)

ställningstagande till den föreliggande frågan. Men jag kan heller inte förneka, att den omständigheten också spelat in, att det rent sakligt finns vissa erinringar att göra gentemot uppläggningsen av det nu förevarande ärendet. Jag skall då inte gå in på det som herr Liedberg enligt min mening med rätta vände sig emot i sitt anförande, nämligen att delägarnas insatser i företaget äro alldeles för små med hänsyn till de ekonomiska förpliktelser, som föreningen i olika hänseenden åtar sig, utan jag skall i stället peka på ett par andra omständigheter.

Man finner, då man läser handlingarna i ärendet, att de jordbrukare, som ansluta sig till andelsladugårdsföretaget, skola vara skyldiga att leverera 75 procent av sin foderskörd till andelsladugården. Det sägs vidare, att de för det foder, som de leverera, skola få betalning efter i orten gängse pris. Jag vågar påstå, att man inte genom en mjölkproduktion, bedriven vare sig i andelsladugårdar eller i enskilda personer tillhöriga ladugårdar, kan beräkna att få ut ett sådant pris för stråfodret, att det motsvarar i orten gängse pris, med vilket väl i allmänhet får förstås gällande marknadspris. Mina farhågor på den punkten bestyrkas också av ett yttrande, avgivet av Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Det har till detta yttrande fogats en utredning, som visar att om man räknar med samma höpris som under förkrigstiden eller 5:81 per 100 kg samt med det mjölkpris, som rådde vid den tidpunkten, så skulle en andelsladugård av den här tänkta typen ha att bära en årlig förlust på 12,700 kronor. Jag tror inte att det är några överdrifter, som man där gör sig skyldig till, när man konstaterar att det sannolikt kommer att ställa sig på det sättet.

Nu tror jag inte heller, även om jordbrukarna i dessa tider visa aldrig så stor förmåga till samarbete föreningsvis — något som vi ju få vara glada åt — att man på det speciella område, som det här gäller, i längden skall kunna hålla samman föreningsvis. Jag tänker exempelvis på en sådan sak som att även om de olika jordbrukarna inom andelsföreningen bemöda sig aldrig så, kan det inte undvikas att det uppstår betydande kvalitetsskillnader hos de foderslag, som jordbrukarna ha att leverera till gemensamhetsladugården. Man gör sig nog inte skyldig till någon överdriven pessimism, om man förutser, att det kommer att uppstå irritation genom de svårigheter, som kvalitetsskillnaderna hos de olika foderslagen måste medföra när det gäller fastställandet av det pris, som skall betalas för fodret.

Det är synpunkter av detta slag — jag skall inte anföra ytterligare sådana, ehuru det skulle vara mycket lätt — som göra att jag för min del inte tror, att den tanke, som tagit sig uttryck i det nu föreliggande förslaget, har någon framtid för sig i vårt land.

När jag, trots den uppfattning som jag sålunda har, dock inte yrkar avslag på förslaget, är det därför att jag, när det gäller en sak som denna, som har diskuterats så mycket här i landet under senare år och som enligt mångas uppfattning har framtiden för sig, anser att man kan vara med om att ett försök göres. Jag kan alltså vara med om att ett försök göres, men jag har icke kunnat underlåta att giva uttryck för mina farhågor för att denna väg, som man nu försöksvis slagit in på, icke kommer att leda till något lättnad för det mindre jordbruket. I varje fall torde icke någon lättnad komma att vinnas i ekonomiskt hänseende. Herr talman! Innan jag slutar, ber jag att få understryka en sak. I departementschefens uttalande i propositionen har mycket starkt tryckts på nödvändigheten, att andelsägarna i företaget på starkast möjliga sätt bindas vid företaget. Man bör exempelvis icke efter en kort tids anslutning utan vidare kunna vinna utträde ur andelsföreningen. De-

Statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län. (Forts.)

partementschefen har bland annat uttalat, att andelsägare icke bör få lämna föreningen med mindre han i sitt ställe sätter annan jordbrukare, som kan av föreningen med $\frac{3}{4}$ majoritet godtagas. Departementschefen har vidare uttalat, att medlemmarna böra ställa säkerhet för undfångna lån och att som sådan säkerhet böra anvisas inteckningar i respektive fastigheter. Jag vill för min del understryka angelägenheten av att vad som sålunda av departementschefen uttalats kommer att beaktas vid handläggning av ifrågavarande ärende.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att deklarerera, att jag i väsentliga delar kan instämma i herr Liedbergs anförande. Jag delar hans uppfattning beträffande de kritiska synpunkterna rörande företagens planerade ekonomiska organisation. Herr Liedberg, jag och ett par till inom utskottet föreslog också, att utskottet borde uttala, att andelskapitalet skulle utökas med ett belopp, som ungefär svarade mot det av andelsägarna i företaget investerade djurkapitalet. Det kunde emellertid utskottsmajoriteten icke gå med på. Då så var fallet, har jag ansett mig nödsakad att härvidlag göra den bestämda deklarationen, att det enligt mitt sätt att se förefaller som om den ekonomiska organisationen och det sätt, på vilket företaget i övrigt ekonomiskt är grundat, näppeligen kan vara hållbart. Det är tämligen självfallet, att, när det gäller ett företag, där engångskostnaden kan beräknas till ungefär 140,000 kronor, ett andelskapital på 15,000 kronor måste vara alldeles för litet.

Då jag nu alltså i huvudsak kunnat instämma i den av herr Liedberg anförda kritiken, har jag icke anledning att vidare uppehålla mig vid den saken.

Jag ber emellertid att här få uttala en annan sak, nämligen att om det skulle bli så, att detta företag skulle misslyckas, så tror jag icke, att det vore riktigt att taga det som bevis för, att tanken eller idén om andelsladugårdar som sådan skulle vara dödfödd.

Då departementschefen i sitt nyss hållna anförande förklarar sin vilja att söka medverka till en säkrare och bättre ekonomisk grundval för företaget i fråga, skall jag bara be att få uttala den förhoppningen, att det i det fortsatta arbetet skall visa sig möjligt genomföra en sådan förändrad och förbättrad organisation beträffande den ekonomiska starten.

Under uttalande av denna förhoppning kan jag, herr talman, med det nu anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 26.

Föredrogos vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stöd-
jande av odlingen av vissa kulturväxter;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främ-
jande av linodlingen m. m.;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för stöd-
jande av odlingen av vissa köksväxter; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av
sockernäringsen i riket m. m., såvitt angår anslag till Bidrag till lastnings- och
lossningsanordningar för sockerbeter; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående förbättrade betingelser för den andliga vården å sjukvårdsinrättningar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 27.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Jonsson** i Eskilstuna som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville jämlikt § 55 riksdagsordningen med hänsyn till in fallande helg medgiva utsträckning av tiden för väckande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 193—206, 209 och 210 till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 28.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Johnsson** i Kastanjegården, som yttrade: Herr talman! Under våren ha ett flertal stärkelsefabriker erhållit licenser för framställning av potatismjöl för att de stora potatisöverskotten skola kunna nedbringas i de orter i södra Sverige, vilkas potatisodling till övervägande delen utgöres av s. k. fabrikspotatisorter. För närvarande äro ett 40-tal fabriker i gång, och dessa tillverka nu lågt räknat 1,000 deciton pr dag.

Det är visserligen för dagen omöjligt att bedöma, hur stor tillverkningen av potatismjöl blir under våren. Det beror på hur omfattande licenser livsmedelskommissionen anser sig kunna bevilja. Redan nu kan dock konstateras, att det blir mycket betydande kvantiteter, och det är ingalunda otroligt, att siffran kommer att ligga mellan 35,000 och 40,000 deciton.

Att döma av försäljningen just nu och alldenstund lagerutrymmen i Sveriges stärkelseproducenters förenings lagerhus samt i fabrikerne äro hårt ansträngda kan man antaga att, oavsett vårtillverkningen, lagerhållningen skall bliva avsevärt större vid detta konsumtionsårs slut den 30 september i år än vad fallet var vid konsumtionsårets slut i fjol.

Den tilldelning till hushållen av potatismjöl, som nu medgives, är ju också obestriddligen mycket knappt tilltagen och alldeles otillräcklig för tillvaratagande av alla sådana nyttigheter inom hushållen, för vilkas tillredning potatismjöl erfordras. Ett tillskott av ett kilogram per person under sommaren skulle betyda en konsumtionsökning av 60,000 deciton. Att döma av de nuvarande tillgångarnas och den nuvarande tillverkningens storlek skulle det säkerligen vara möjligt att åstadkomma en dylik konsumtionsökning. Ur försörjningssynpunkt skulle också en sådan ökad tilldelning av potatismjöl medföra ett värdefullt tillskott samtidigt som lagren kunde nedbringas till det normala, vilket ur många synpunkter är eftersträfvansvärt.

På grund av vad jag sålunda anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet tiden nu vara lämplig att öka ransonerna av potatismjöl så att c:a 60,000 deciton ytterligare, till den 1 oktober i år, få konsumeras i hushållen?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 29.

Herr **Senander** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! För när- *Interpellation.*
varande pågår på den svenska landsbygden en livlig verksamhet för värvning av frivillig arbetskraft till det finländska jordbruket. Denna planerade arbetarexport har naturligtvis betydelse för att underlätta Finlands krigs-
ansträngningar — och att finländska statliga myndigheter därför äro intres-
serade av densamma säger sig självt.

För vårt lands vidkommande finns däremot inga fördelar att påvisa av den-
na planerade arbetarexport. Tvärtom äro många nackdelar av densamma lätt
påvisbara. Tillgången på arbetskraft i det svenska jordbruket med binärningar
är så knapp, att vissa diskuterade inskränkningar av för folkförsörjningen
oundgängligen behövligen odling motiverats med arbetskraftsbrist. För att klara
elementära arbetskraftsbehov ha myndigheterna som bekant nödgats tillgripa
vissa exceptionella åtgärder. Det står alltså utom all diskussion, att vårt land
inte har råd att avstå från berörda arbetskraft.

Men därtill måste man också beakta frågans utrikespolitiska sammanhang.
Det torde vara obestridligt, att arbetskraftsexporten indirekt betyder ett stöd
å Finlands och dess allierades krigföring och därför av axelns motståndare
betraktas med ovilja. Även om arbetskraftsexporten inte formellt strider mot
internationellt godtagna neutralitetsregler måste den ändock uppväcka miss-
tro och ovilja. Den starka aktuella opinionen inom landet kräver en strikt
svensk neutralitet. Statsministern har själv sagt sig hysa förståelse för de
synpunkter, som förfäktas av denna opinion, vilken näppeligen torde känna
sig tillfredsställd med sådana åtgärder till gagn för den ena parten i kriget
som den ifrågasvarande arbetskraftsexporten.

Med hänvisning härtill anholder jag om andra kammarens tillstånd att till
hans excellens herr statsministern få framställa följande spörsmål:

Anser herr statsministern, med hänsyn till knappheten på nödvändig ar-
betskraft inom landet samt med hänsyn till utrikespolitiska konsekvenser, det
vara lämpligt att denna arbetskraftsvärkning pågår?

Om denna fråga besvaras med nej, överväger regeringen några åtgärder för
att göra slut på denna arbetskraftsvärkning?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 30.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till
Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ut-
gifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen
avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ut-
gifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen
avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ut-
gifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen
avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1943/44, i vad
propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-
getåret 1943/44 till fältskjutningsterräng för Livgrenadjärregementet m. m.;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1943/44;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för K. G. T. Johansson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för ett laboratorium för betongtekniska provningar vid statens provningsanstalt m. m.;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda minskyddsanordningar inom den s. k. lejdtrafiken;

nr 164, i anledning av väckt motion om viss ersättning till förre furiren vid signalregementet I. E. Uddhagen;

nr 165, i anledning av väckt motion om höjning av arvodet till vissa förutvarande befattningshavare vid fästningspoliskåren i Boden;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av fastighet för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde; och

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.;

från bevillningsutskottet:

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Finland angående handräckning i skatteärenden;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 185, i anledning av väckta motioner om viss ändring i grunderna för taxering av inkomst av jordbruksfastighet, m. m.;

nr 186, i anledning av väckta motioner om viss skattefrihet för jordbrukskassor m. fl.; och

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 188, angående reglering av sockernärningen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

från bankoutskottet:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken, lag angående ändrad lydelse av 52 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse och lag angående ändrad lydelse av 22 och 23 §§ lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare; och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt för viss personal, som vid statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst;

från andra lagutskottet:

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.; och

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäkring för olycksfall i arbete av vissa tjänstepliktiga m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 171, i anledning av väckta motioner om höjning av maximigränsen för låneunderstöd ur fiskerilånefonden;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m.;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937 i Jönköpings län;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för stödjande av odlingen av vissa köksväxter; och

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslag till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbetor.

§ 31.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.20 e. m.

In fidem
Sune Norrman.